T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

AVRUPA BİRLİĞİ ÇİN İLİŞKİLERİ: 2003-2013 KAPSAMLI STRATEJİK ORTAKLIK DÖNEMİ İNCELEMESİ VE KUŞAK YOL GİRİŞİMİ SONRASI GELİŞMELER

Yüksek Lisans Tezi

Murat ÖZTUNA
100043669

İstanbul, 2018

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

AVRUPA BİRLİĞİ ÇİN İLİŞKİLERİ: 2003-2013 KAPSAMLI STRATEJİK ORTAKLIK DÖNEMİ İNCELEMESİ VE KUŞAK YOL GİRİŞİMİ SONRASI GELİŞMELER

Yüksek Lisans Tezi

Murat ÖZTUNA
100043669

Danışman :
Yrd. Doç. Dr. Muhittin Adıgüzel

İstanbul, 2018

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Uluslararası Ticaret Hukuku ve AB

Yüksek Lisans programı öğrencisi Murat ÖZTUNA'nın Avrupa Birliği Çin İlişkileri: 2003-2013 Kapsamlı Stratejik Ortaklık Dönemi İncelemesi ve Kuşak Yol Girişimi Sonrası Gelişmeler başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu 30.01.2018 tarih ve 109-2 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	UNVANI, ADI SOYADI	İMZA
TEZ DANIŞMANI	Yrd. Doç. Dr. Muhittin ADIGÜZEL	
JÜRİ ÜYESİ	Prof. Dr. Mehmet MELEMEZ	
JÜRİ ÜYESİ	Yrd. Doç. Dr. Habibi ERSOY	

(*) Yüksek lisans tez savunma jürileri en az biri kurum dışından olmak üzere danışman dahil en az üç öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda eş danışman jüri üyesi olamaz. Eş tez danışmanının jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

ETİK KURALLARA UYGUNLUK YAZISI

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Murat ÖZTUNA

Desteklerinden ve değerli fikirlerinden dolayı kıymetli danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Muhittin ADIGÜZEL'e ve Prof.Dr.Mehmet Melemen Hocam'a

Sonsuz teşekkürler…

ÖZET

AVRUPA BİRLİĞİ ÇİN İLİŞKİLERİ: 2003-2013 KAPSAMLI STRATEJİK ORTAKLIK DÖNEMİ İNCELEMESİ VE KUŞAK YOL GİRİŞİMİ SONRASI GELİŞMELER

AB-Çin ilişkilerinin kademeli olarak sağlıklı bir şekilde gelişim göstermesinin ana sebebi, Çin ve AB'nin birbirlerini stratejik rakip olarak değil stratejik ortak olarak kabul etmeleridir. Ancak birbirlerini stratejik ortak olarak kabul etmelerine rağmen, AB-Çin ikili ilişkilerinin gerçek anlamda stratejik olup olmadığını değerlendirmek zordur. AB-Çin ticari ilişkilerindeki ve kültürel etkileşimindeki artışın stratejik öneme sahip olma zorunluluğu yoktur. İlişkileri stratejik boyutta değerlendirebilmek için Çin ve AB arasında küresel boyuttaki konularda ortak yaklaşım ve potansiyel işbirliğini incelemek gerekmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada AB-Çin ilişkilerinin seçilmesinin sebebi; farklı anayasal sistemlere sahip olan, eşit olmayan güç kapasitelerine sahip olan ve küresel sistemi algılama konusunda uyuşmazlıklar yaşayan iki yapının kurduğu stratejik ortaklığın gelişimi konusunda etkin bir çerçeve oluşturabilmektir. Bu çalışma; AB-Çin Kapsamlı Stratejik Ortaklık sürecinin ilk on yılındaki gelişmeleri ve Kuşak Yol Girişimi sonrası süreci inceleyerek, ilişkilerin stratejik nosyonunda meydana gelen değişimleri realist perspektife göre açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Çin, Kuşak Yol Girişimi, Stratejik Ortaklık

ABSTRACT

The main reason for the gradual development of EU-China relations is that China and the EU regard each other as strategic partners and not as strategic competitors. However, they regard each other as a strategic partner, it is difficult to assess whether the EU-China bilateral relations are genuinely strategic. The increase in EU-China commercial relations and cultural interaction does not mean the relations to have strategic priorities. In order to assess relations at the strategic level, it is necessary to examine the common approach and potential cooperation between China and the EU at the global level. In this context, the reasons for the selection of EU-China relations in this work are; to create a broad framework for the development of a strategic partnership with two systems that have different constitutional systems, have unequal power capacities, and have disagreements over the perception of the global system. In this study; By examining the developments in the first decade of the EU-China Comprehensive Strategic Partnership process and the process after the One Belt One Road Initiative for explaining the changes in the strategic notion of relations according to the realistic perspective.

Keywords: Eurpean Union, China, OBOR, Comprehensive Strategic Partnership

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

Özet (Abstract) ..... **ii**

Tablolar Listesi ..... **iii**

Şekiller Listesi ..... **iv**

Kısaltmalar ..... **v**

GİRİŞ **1**

1. AB-ÇİN STRATEJİK ORTAKLIK DÖNEMİ İLK ON YILI 4

1.1. 2003-2005: Balayı Dönemi 7

1.2. Dengelenme Dönemi 2005-2008 11

1.3. Normalleşme Dönemi 2009-2013 13

1.4. Kapsamlı Stratejik Ortaklık Yaklaşımları 17

2. KAPSAMLI STRATEJİK ORTAKLIĞIN TEMELLERİ **23**

2.1. Siyasi İlişki Temeli 23

2.2. Ekonomik ve Ticari İlişkiler Temeli 23

2.3. Kültürel Etkileşim Temeli 24

3. EKONOMİK ve TİCARİ İLİŞKİLER **25**

3.1. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Kapsamında İlişkiler 28

3.2. Küresel Finans Kapsamında İlişkiler 29

4. AB-ÇİN ENERJİ İLİŞKİLERİ **30**

4.1. Küresel Enerji Yapısı 30

4.1.1. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) 32

4.1.2. Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) 32

4.1.3. Doğal Gaz İhraç Eden Ülkeler Forumu (GEFC) 33

4.1.4. Enerşi Şartı Anlaşması (EŞA) 33

4.2. Uluslararası Enerji Yönetim Mekanizmalarının İncelemesi 34

4.3. AB ve Çin Enerji Yapısı 36

4.3.1. AB-Çin Enerji Kaynakları Karşılaştırması: Kömür 38
4.3.2. AB-Çin Enerji Kaynakları Karşılaştırması: Petrol 39
4.3.3. AB-Çin Enerji Kaynakları Karşılaştırması: Doğal Gaz 40
4.4. AB-Çin İkili Enerji İlişkileri 41
5. İKİLİ GÜVENLİK MÜZAKERELERİ 43
5.1. AB-Çin Zirveleri : Güvenlik, Silah Kontrolü ve Silahsızlanma 44
5.2. AB-Çin Diyolaglar: Güvenlik, Silah Kontrolü ve Silahsızlanma Mekanizmaları 46
5.2.1. Mükleer Silahsızlanma ve Silah Kontrolü 46
5.2.2. Siber Güvenlik 50
5.2.3. Kriz Yönetimi 52
5.3. Uluslararası Deniz Güvenliği İşbirliği 53
6. AB-ÇİN İNSAN HAKLARI MÜZAKERELERİ: GERÇEKLEŞEN DİYALOGLAR 56
6.1. 2003-2005: AB-Çin 'Yapıcı Pazarlık' Dönemi 57
6.2. 2006-2008: İnsan Hakları Tartışmaları 61
6.3. 2009–2013: AB-Çin İnsan Hakları Diyaloglarının Normalleşme Dönemi 64
7. KUŞAK YOL GİRİŞİMİ VE 2013 SONRASI İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ 65
7.1. Kuşak Yol Girişimi 68
7.1.1. Küresel Çin Firmaları 70
7.1.2. Altyapı Projeleri 72
7.1.3. Finansman Kabiliyeti 74
7.1.4. Serbest Ticaret Anlaşmaları 75
7.2. Kuşak Yol Girişimi Sonrası AB-Çin İlişkilerinde Tehditler ve Fırsatlar 76

SONUÇ 80

EKLER 83

KAYNAKÇA 90

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. AB-Çin Enerjı Kaynağı Olarak Kömür Karşılaştırması (2016)..... 39
Tablo 2. AB-Çin Enerjı Kaynağı Olarak Petrol Karşılaştırması (2016) 40
Tablo 3. AB-Çin Enerji Kaynağı Olarak Doğalgaz Karşılaştırması (2016)..... 41

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Dunya Enerji Tüketimi Bp istatistiki veriler 31
Şekil 2: AB ve Çin 2015 Karşılaştırmalı Enerji Tüketimleri 38
Şekil 3: OBOR Ekonomik Koridorları 73
Şekil 4:Çin-AB(28 Ülke), 2000-2016 karşılıklı doğrudan yatırımlar (Milyon Avro) 77

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Konferansı
AGSP	Avrupa Güvenlik Ve Savunma Politikası
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	Avrupa Konseyi
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Örgütü
ASİ	Avrupa Siyasi İşbirliği
AT	Avrupa Topluluğu
Bkz	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
DİHAA	Demokrasi Ve İnsan Hakları Aracı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
ESKH	Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi
EU	European Unıon
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülleri
ODGP	Ortak Dış Politika Ve Güvenlik Politikası
PCA	Ortaklık Ve İşbirliği Antlaşmaları
RMB	Çin Halk Cumhuriyeti Para Birimi
STA	Serbest Ticaret Antlaşması

GİRİŞ

AB-Çin arasındaki resmi diplomatik ilişkilerin başlangıcı 1975 senesine dayanmaktadır. Avrupa Topluluğu zamanında başlayan ilişkiler üç temel üzerine kurulmuştur. Bu temeller; Çin'in reformlarının desteklenerek, değişik alanlardaki gelişiminin ve açılımının sağlanması, AB'nin kademeli olarak genişleyerek kapasitesini arttırması ve küreselleşme motivasyonudur. Bu temeller üzerine kurulan ilişkiler ticari ve ekonomik boyut ile başlamış, ardından siyasi ve kültürel boyuta aktarılmaya çalışılmıştır. Avrupa Topluluğu ve Çin 1978 yılında ticari anlaşma imzalayarak karşılıklı olarak çeşitli imtiyazlar vermişler, 1985'de ise ekonomik ortaklık anlaşması imzalayarak ilişkilerini endüstri, tarım, bilim, teknoloji ve lojistik alanlarında derinleştirmişlerdir. Bunlara ek olarak çevre koruma protokolü ve kalkınma yardım protokolleri imzalanmıştır. İkili ilişkilerin daha sağlıklı yürütülebilmesi adına 1988 yılında karşılıklı olarak diplomatik misyonlar açılmıştır.

Özellikle 1989 yılı ile başlayan Avrupa'nın siyasi sebeplere dayanarak Çin'e karşı uyguladığı silah ambargosu ve bazı kısıtlamalar, ilişkilerin düşük profilde ilerlemesine sebep olsa da, ticari ve ekonomik ilişkilerin hızlı ilerlemesi karşılıklı çıkar bağımlılığı getirdiğinden ikili ilişkilerin sürdürülebilir olmasını sağlamıştır.

Çin'in sahip olduğu büyük pazar, yüksek üretim kapasitesi ve geçiş sürecinde olan ekonomisi, olgunlaşmış ekonomiye sahip olan AB için fırsat oluşturmuştur. Çin için ise AB'nin küresel yönetim mekanizmalarındaki etkisi, gelişmiş ekonomisi ile Çin'in modernizasyonuna sağlayabileceği faydalar ilişkilerin yoğunlaşmasındaki başlıca sebeplerdir. Bu bağlamda, AB-Çin arasında üst düzey gerçekleşen zirve toplantıları, 1998'de AB'nin Kapsamlı Ortaklık Girişimi ile başlamış ve günümüze kadar 19 toplantı gerçekleşmiştir. Ayrıca ikili ilişkileri derinleştirmek adına iki üst düzey forum organize etme kararı almışlardır. AB ve Çin 2003 yılında ikili ilişkilerini Kapsamlı Stratejik Ortaklık düzeyine yükseltmişlerdir.

AB-Çin ilişkilerinin kademeli olarak sağlıklı bir şekilde gelişim göstermesinin ana sebebi, Çin ve AB'nin birbirlerini stratejik rakip olarak değil stratejik ortak olarak kabul etmeleridir. Ancak birbirlerini stratejik ortak olarak kabul etmelerine rağmen, AB-Çin ikili ilişkilerinin gerçek anlamda stratejik olup olmadığını değerlendirmek zordur. AB-Çin ticari ilişkilerindeki ve kültürel etkileşimindeki artışın stratejik öneme sahip olma zorunluluğu yoktur. İlişkileri stratejik boyutta değerlendirebilmek için Çin ve AB arasında küresel boyuttaki konularda ortak yaklaşım ve potansiyel işbirliğini incelemek gerekmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada AB-Çin ilişkilerinin seçilmesinin sebebi; farklı anayasal sistemlere sahip olan, eşit olmayan güç kapasitelerine sahip olan ve küresel sistemi algılama konusunda uyuşmazlıklar yaşayan iki yapının kurduğu stratejik ortaklığının gelişimi konusunda geniş bir çerçeve oluşturabilmektir.

Özellikle Kapsamlı Stratejik Ortaklık sürecinin ilk on yıllık sürecinde dönemsel yoğunlaşmalar ve uzaklaşmalar yaşanan ilişkiler de yönlendirici konumunda olan AB olmuştur. Çin, küresel sisteme entegrasyonunu sağlayabilmek adına AB ile ilişkilerini bu dönemde stratejik olarak görürken, AB Çin'i potansiyel ve fırsat olarak değerlendirmiştir (Maher, 2016). Buna karşı, küresel finansal kriz ve ardından 2012 yılında yaşanan Avrupa Borç Krizi, AB'nin Çin'i fırsat olarak görmesini değiştirmemiş olmakla birlikte, özellikle ekonomik diplomasi açısından rollerin değişmesine sebep olmuştur. 2013 yılında Çin'in yeni başkanı Xi Jinping'in Kuşak Yol Girişimi ise, Çin'in kendi projesi ile küresel sistemde var olmaya başladığı ve küresel alanda düşük profil görünmenin yerine etkin ve belirleyici olma yönünde strateji değiştirdiği bir kırılma noktası olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmanın araştırma konusu; AB-Çin Kapsamlı Stratejik Ortaklık sürecinin ilk on yılındaki gelişmeleri ve Kuşak Yol Girişimi sonrası süreci inceleyerek, ilişkilerin stratejik nosyonunda meydana gelen değişimleri belirlemektir.

Çalışmada öncelikle Kapsamlı Stratejik Ortaklık sürecinin ilk on yılı kronolojik olarak ve karşılıklı resmi açıklamalar düzleminde incelenmiş ve dönemin akademik tartışmaları ortaya konmuştur. Devamında ortaklığı oluşturan temeller belirtilmiştir. Sonrasında ikili ilişkilerin lokomotifi durumundaki ekonomik ve ticari ilişkiler incelenmiştir. Günümüzde küresel sistem içerisinde dengeleri belirleyen en önemli konulardan biri enerji konusudur. Bu bağlamda AB ve Çin'in enerji yapıları karşılaştırılmış ve enerji konusundaki ilişkileri incelenmiştir. Ardından stratejik

ortaklık döneminin en tartışmalı konuları olan güvenlik ve insan hakları ilişkileri ayrı ayrı ele alınmıştır. Son olarak da Kuşak Yol Girişimi'nin kapsamı belirtilerek, AB-Çin ilişkilerine ve kapsamlı stratejik ortaklığına etkileri literatür tartışmaları incelenerek belirlenmiştir.

Küresel konularda AB-Çin işbirliği, ilişkilerin stratejik yapısının sürdürülebilirliğini göstermenin yanında, tarafların birbirlerinin küresel konulardaki rolünü anlaması ve ne şekilde pozisyon aldıklarını görmesini sağlamaktadır. Karar vericiler açısından bakıldığında, ilişkilerin ve stratejik işbirliğinin planlanması ve daha sağlam temeller üzerine ilerlenmesi geleceğe yönelik fikir verici niteliktedir. Örneğin Çin ve AB, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde farklı tercihler ve önceliklere sahip olarak görülmektedir. Özellikle bazı coğrafi konularda farklı çıkarlar ve endişelerle hareket etmekte ve temel uluslararası ilkeler konusunda farklı anlayışlara sahip olarak görülmektedirler. İnsani müdahale ve koruma sorumluluklarının yürütülmesi konusu bu farklılıklara örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte her iki taraf da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin dünya barışını korumak ve küresel tehditlere karşı mücadelede önemli rolünü desteklemektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada AB ile Çin ilişkileri Kapsamlı Stratejik Ortaklık kapsamında çeşitli alanlarda incelenirken, her alanın küresel yönetim mekanizmalarındaki gelişimine de yer verilmiştir.

1. AB-ÇİN STRATEJİK ORTAKLIK DÖNEMİ İLK ON YILI

AB, 2003 yılının Ekim ayında Çin ile ilgili beşinci politika belgesini yayınlamıştır. Buna karşılık aynı zamanlarda Çin, AB ile yapılan karşılıklı örtülü anlaşma doğrultusunda ilk AB politika belgesini yayınlamıştır. İki politika belgesi karşılaştırıldığında politika yapımı açısından karşılıklı olarak uyumlu oldukları görülmekle birlikte ilişkilerin bundan sonraki dönemde şekillenmesinde etkili olacak ve sürekli kalıcı zorlukları belirleyecek farklılıkları da içermektedir.

AB politika belgesi insan hakları ve Çin'in açık topluma geçiş sürecini vurgularken, Çin özellikle insan hakları ile ilgili konulara sadece kısa bir paragraf olarak değinmiştir. Uluslararası siyasi toplu durum ve her iki tarafın kendi iç kalkınmaları sonucu oluşan ve karşılıklı politika belgelerine yansıyan uyumluluk, Ekim 2003 sonunda açıklanacak olan Çin-AB Stratejik Ortaklığı'na kamuoyunu hazırlama konusunda etkili olmuştur (Men, 2007).

Pekin'de 30 Ekim 2003'de düzenlenen Çin-AB 6. Liderler Zirvesi'nde AB ve Çin liderleri karşılıklı olarak Kapsamlı Stratejik Ortaklık kurduklarını açıklamışlardır. Bu bağlamda AB ile Çin arasında ilişkilerin çeşitlendirilmesi ve sağlamlaştırılması konusunda yeni bir döneme girildiği belirtilmiştir. Liderlerin ortak açıklaması ile mevcut ilişkiler ortaya konmuş, olası yeni çalışma alanları ile ilgili öneriler belirtilmiştir. Zirve süresince mevcut ilişkilerin genişletilmesi ve olası yeni ilişkilerin hangi yönde ilerleyeceğine dair karşılıklı olarak farklı düşünülen konular üzerinde tartışmalar yapılmıştır.

Ortak Basın Bildirisi'nde AB ve Çin liderleri ikili ilişkilerini olgunlaşan ve daha stratejik olarak nitelendirmişlerdir[1]. Zirve sonunda karşılıklı işbirliği içerikli yeni anlaşmalar imzalanmış ve mevcut anlaşmalar stratejik işbirliği kapsamında yenilenmiştir. Galileo Uydu İşbirliği Anlaşması, Çinli turist gruplarının AB'ye seyahatleri ile ilgili mutabakat zaptı, silahsızlanma ve yayılmanın önlenmesi

[1] Bkz .6. AB-Çin Zirvesi Ortak Basın Bildirisi, Ekim 2003, Pekin, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/77802.pdf, Erişim Tarihi:27.10.2017

konusunda ortak bildirge, AB-Çin Gümrük İşbirliği Anlaşması ve AB-Çin Bilim ve Teknoloji Anlaşması ortak basın bildirgesinde belirtilen anlaşmalardır. Bu anlaşmaların kapsamı AB-Çin arasında oluşan stratejik işbirliğini yansıtır niteliktedir (Zhou, The cognitive dislocation in the China-EU relations, 2011).

Ortak Basın Bildirgesinde karşılıklı olarak yayınlanan politika belgelerine atıfta bulunularak AB-Çin ilişkilerinin geleceğinin planlamasında önemli rolü olacağı belirtilmiştir. Çin, AB Politika Belgesi'ni 13 Ekim 2003 tarihinde yayınlamıştır ve bu belge Çin tarafından ilk defa yayınlanmış olması nedeniyle önemlidir. Çin bu belgede, AB'nin entegrasyon sürecini desteklediğini ve AB'nin Çin'in dış ilişkilerinde önemli bir rolü olduğunu belirtmiştir. Belge de, Çin ile AB arasındaki anlaşmaların ve ortak fikirlerin, uyuşmazlıklardan ve farklı düşüncelerden daha fazla olduğuna değinilmiş ve Çin'in AB ile uzun vadeli, istikrarlı ve kapsamlı ortaklık kurma konusundaki kararlılığına dikkat çekilmiştir[2].

AB dışişleri bakanlarının AB Komisyonu'na 10 Eylül 2003'de sundukları Çin ile ilgili politika belgesinde ise ikili ilişkiler olgunlaşan ortaklık olarak nitelendirilmiş ve ikili ilişkileri belirleyen ortaklaşa çıkarlar ve çatışmalara değinilmiştir. AB-Çin ilişkilerinin stratejik ortaklık boyutuna taşınmasının, Birleşmiş Milletlerin misyonu ile özdeşleşerek Dünya barışına, sürdürülebilir kalkınmaya ve ticaretin serbestleştirilmesine katkıda bulunacağı belirtilmiştir. Benzer konulara 2003 yılındaki Ortak Basın Bildirisinde de değinilmiştir.

İkili ilişkilerin gelişimi ile ilgili olarak odaklanılacak konuların, Birleşmiş Milletler' in dünya barışı misyonuna katkıda bulunmak, sürdürülebilir kalkınma, insan hakları, iç hukukun uluslararası hukuk ile uyumlulaştırılması, Çin'in reform sürecindeki ortak çalışmalar, çevre kirliliği, enerji, düzenleyici endüstriyel politikalar, işsizlik, fikri mülkiyet hakları, rekabet ve eğitim gibi çok geniş bir çerçevede olacağı belirtilmiştir. O halde AB-Çin ilişkileri 2003 yılı ile birlikte sadece dostluk çerçevesinde süren bir ekonomik işbirliği olmaktan çıkarak, ekonomi, siyaset, sosyoloji ve kültür gibi alanlarını da kapsayan stratejik ortaklık vizyonunu yansıtan çok katmanlı ve geniş kapsamlı bir işbirliğine dönüşmüştür (Men, 2007).

[2] Bkz. Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği ile ilgili Politika Belgesi, 13.Ekim.2003 http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/ceupp_665916/, Erişim Tarihi:27.10.2017

Ortak Basın Bildirisi'nde dikkat çeken diğer bir konu ise 1985 yılında imzalanan AB-Çin Ticaret ve İşbirliği anlaşmasının yerine geçecek olan yeni bir anlaşmanın hazırlığı ile ilgili tartışmaları başlatmış olmasıdır. Özellikle ilk defa Çin'in anti-damping uygulamaları ve pazar ekonomisine geçiş süreci ile AB'nin Çin'e uyguladığı silah ambargosuna ilişkin konuların bu yeni planlanan anlaşmanın kapsamına alınması AB-Çin diplomatik ilişkilerindeki farklı düşüncelerin ve sorunların gündeme alındığına ve iki tarafın da bu sorunların varlığını kabul ettiğine dair örnek teşkil etmektedir.

Ancak bu sorunların varlığı ve bunlara eklenen insan hakları sorunları, ikili ilişkilerin gelişimine olumsuz etki yapmıştır. Bu anlaşmazlıklar ve uyuşmazlıklar; farklılıklardan ziyade uyuşma, stratejik olma ve kapsamlı ortaklık gibi Stratejik Ortaklığın temel söylemlerine gölge düşürür niteliktedir (Zhou, The cognitive dislocation in the China-EU relations, 2011). Ancak, AB-Çin arasında farklı düşüncelerin ve uyuşmazlıkların oluştuğu konular olmasına rağmen, 2003 yılında Kapsamlı Stratejik Ortaklığın açıklanması, ikili ilişkilerin olumlu gelişmesi açısından gerekli atmosferi sağlama konusunda başarılı olmuştur.

Bu etki ile, 2004 yılı Çin'de AB yılı olarak ilan edilmiş, AB'de de ayni şekilde Çin yılı olarak ilan edilmiştir. İkili ilişkiler yoğunlaşmış, karşılıklı çeşitli düzeyde ziyaret sayılarında artış olmuştur. Örneğin, 2004 yılında AB yetkilileri Çin'e 204 ziyaret gerçekleştirmişlerdir (Men, 2007). Çin, Fransa ve İngiltere gibi AB'nin önemli ülkeleri ile ikili Stratejik Ortaklık kurmuştur. AB'nin özellikle 2004 yılındaki genişlemesi ile Çin'in en büyük ticari ortağı haline gelmiş, buna karşılık Çin'de AB'nin Amerika Birleşik Devletleri'nin ardından ikinci büyük ticari ortağı olmuştur. AB-Çin Kapsamlı Stratejik Ortaklığı ticari, bilim ve teknoloji alanlarında ikili ilişkilere sorunsuz bir ivmelenme getirmiş olmasının yanında, belli uyuşmazlıklara rağmen uluslararası alanda ortak anlayış geliştirme konusunda yapıcı bir zemin hazırlamıştır.

AB-Çin Kapsamlı Stratejik Ortaklık sürecinin ilk 10 yılı değerlendirildiğinde, ilişkilerde dönemsel ivmelenmeler ve yavaşlamalar görülmektedir. Bu bağlamda Stratejik Ortaklığın ilk iki yılını kapsayan 2003-2005 dönemi ikili ilişkilerde balayı dönemi olarak değerlendirir. (Shambaugh, China and Europe: The Emerging Axis,

2004) Sonrasında 2005-2008 yılları arasında ilişkilerde dengelenme yaşanırken, sonrasında süregelen yıllarda Küresel Ekonomik ve Finansal Krizlerin etkisi altında devam etmiştir.

1.1. 2003-2005: BALAYI DÖNEMİ

AB-Çin ikili ilişkilerinde 2003 yılı, her iki tarafından ikili ilişkileri ilgilendiren politika belgelerini yanıtlamaları ve "Kapsamlı Ortaklık" ilişkilerini "Kapsamlı Stratejik Ortaklık" düzeyine yükseltmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. AB Komisyonu'nun 2003 yılının Eylül ayında yayınladığı "Olgunlaşan Ortaklık: AB-Çin ilişkilerinde ortak çıkarlar ve zorluklar" başlıklı politika belgesinde, Çin ile ilişkilerini uzun soluklu ve karşılıklı fayda esasına dayanan eşit iki ortak olarak nitelendirmesi, ilişkileri stratejik ortaklık çerçevesi içerisinde temellendirme niyetini göstermiştir.

Aynı yılın Ekim ayında Çin, AB için ilk politika belgesini yayınlamış ve belgede AB'yi küresel sistemin önemli bir gücü olarak tanımlayarak AB'nin bölgesel ve uluslararası anlamda oynadığı rolün önemini ve bu rolün giderek artan bir nitelikte olduğunu belirtmiştir. Ardından gerçeklesen 6'ncı AB-Çin Zirvesi sonrasında yayınlanan Ortak Basın Bildirisinde liderlerin ikili ilişkileri "giderek olgunlaşan ve stratejik öneme sahip" olarak nitelendirmeleri, ilişkilerin boyutunu derinleştirmiş ve AB-Çin ilişkileri balayı dönemine girmiştir.

Bu dönemde ikili ilişkiler ortaklık seviyesinde yeni sektörel diyaloglarla genişletilmiştir. Sanayi politikaları, fikri mülkiyet hakları bu çerçevede eklenen diyaloglardır. Galileo uydu navigasyon programı anlaşması, yasadışı göçmen, insan kaçakçılığı, gümrük, silahsızlanma, nükleer enerjinin barışçıl kullanımı, iklim değişikliği gibi alanlarda yapılan ikili anlaşmalar Kapsamlı Stratejik Ortaklık kavramını destekleyici nitelikte olmuştur. Ortaklığın siyasi çerçevesi, yılda iki kez düzenlenen AB-Çin Bakanlık düzeyinde toplantıları, her yıl dışişleri bakanları düzeyinde gerçeklesen AB-Çin Üst Düzey Stratejik Diyaloğu ve Pekin'de Çin Dışişleri Bakanlığı ve AB ülke temsilcileri tarafından düzenlenen oturumlar ile güçlendirildi. AB-Çin insan hakları diyaloğu da yılda iki defa düzenlenmeye devam etmiştir.

Ancak, ilişkilerin Kapsamlı Stratejik Ortaklık düzeyine gelişini bir süreç olarak analiz etmek daha doğru olacaktır. AB-Çin ilişkileri, yüksek ikili ticaret hacminin de verdiği ivme ile 1998 yılındaki AB Komisyonu'nun Çin'i kapsamlı ortak olarak tanımlayan bildirisi ile yoğunlaşmaya başlamıştır[3]. Çin liderlerinin 1997 yılındaki Komünist Parti Ulusal Kongresinde piyasa reformu ve küresel sistem ile bütünleşme eğilimlerini ifade etmesi ve ayni sene 1997 Asya Finansal Krizinde Çin'in oynadığı yapıcı rol AB-Çin yakınlaşmasına zemin hazırlamıştır (Shambaugh, 2005, s. 64-99).

Ayrıca, Çin'in komşu ülkelerine karşı daha keskin ve iddialı politikalar yürütmesi, coğrafi olarak ayni bölgede bulunmayan ancak ekonomik olarak ilişkilerinin yoğun olduğu ve küresel sistem mekanizmalarının merkezinde yer alan AB'yi, Çin açısından doğru ortak konumuna taşımıştır. Aynı dönemde, AB'nin orta ve doğu Avrupa yönünde genişlemeye başlaması, Euro'nun para birimi olarak kullanılmaya başlanması ve Amsterdam Anlaşmasının onaylanması ile AB dış politika ve güvenlik konularında küresel sistem içerisinde güçlü bir aktör haline getirmiştir.

Bu dönemde AB hem entegrasyonunu tamamlamak hem de küresel sistem içerinde tek bir yapı olarak meşruiyetini ispatlamak amacı ile daha fazla görünür olma eğilimindedir. Tüm bu konjonktürel gelişmeler, AB ve Çin'in üst düzey siyasi ilişkilerini güçlendirmeleri adına yıllık zirveleri düzenlemelerine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda 1998 yılının Nisan ayında İngiltere'nin başkenti Londra'da dönemin İngiltere başbakanı ve Avrupa Parlamentosu Başkanı Tony Blair başkanlığında ilk AB-Çin zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirveye dönemin Çin Başbakanı Zhu Rongji ve dönemin AB Komisyonu başkanı Jacques Santer iştirak etmişlerdir.

İkili diplomasi ve pratik işbirliği ilişkilerindeki hızlı ilerlemeye rağmen, AB 2001 yılında yayınlamış olduğu AB'nin Çin politikalarının uygulama raporunda[4],

[3] Bkz. Building a Comprehensive Partnership with China, Avrupa Komisyonu Bildirisi, 4.12.1998 http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&mode=XML&reference=A4-1998-0479&language=EN, Erişim Tarihi:27.10.2017

[4] EU Strategy towards China: Implementation of the 1998 Communication and Future Steps for a more Effective EU Policy, Avrupa Komisyonu Bildirisi, 15.05.2001 http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0265&from=EN, Erişim Tarihi:27.10.2017

Çin'i her zaman kolay olmayan bir ortak olarak tanımlamıştır. Bu belgede AB'nin insan hakları konusunda ilişkileri olumsuz yönde etkileyen ve sınırlayan derecede ısrarcı olması, Kapsamlı Ortaklık döneminde siyasi ilişkiler çerçevesinin verimli ve daha güçlü bir konuma getirilmesinde engel teşkil etmiştir.

AB daha önceki bildirilerinde belirttiği gibi bu bildirisinde de Çin'in uluslararası sisteme entegrasyonunun AB'nin çıkarları ile örtüştüğünü ve AB'nin birçok alanda edindiği uzmanlık ve tecrübelerini Çin ile paylaşma kararı verdiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, insan hakları ve demokrasi ile ilgili sert ifadeler yerine Çin'in hukukunun üstünlüğü ve insan haklarına saygının öngörüldüğü açık bir topluma dönüşümüne yardımcı olmak ifadesi kullanılmıştır.

AB'nin demokrasiyi Çin'e yayma misyonundan bahsedilmeden, Çin'in demokrasiyi yerel seviyeye getirme çabaları doğru yönde küçük adımlar olarak kaydedilmiştir. Uygulama raporunun 2001 yılında yayınlanmasından iki yıl sonra AB Komisyonu Çin ile ilgili politika belgesi yayınlamıştır. "Olgunlaşan Ortaklık: AB-Çin ilişkilerinde ortak çıkarlar ve zorluklar" başlıklı politika belgesinde Çin'in hızla büyüyen bir güç olduğu ve 2001 yılında DTÖ üyeliği ile birlikte küresel sisteme entegrasyon sürecine adım attığı belirtilerek, ikili ilişkilerin güçlendirilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir. AB bu belgede, Çin'i çok taraflı küresel sisteme entegre etme çabasının bir parçası olarak, AB-Çin stratejik ortaklığını öngörmüştür. Ancak ilişkilerin olası stratejik içeriğine ve olası hedeflere değinilmemiştir.

Çin'in Ekim 2003'de yayınladığı AB politika belgesi ise, AB'nin küresel bir aktör olarak önemini, Çin'in AB'nin entegrasyonuna inancını ve AB-Çin ilişkilerinin olumlu ilerleyişini belirttikten sonra ikili ilişkilerin sağlıklı ilerlemesi için Çin'in temel şartlarına değinmiştir. Bu bağlamda Çin'in "Tek Çin" politikası hatırlatılarak, AB'nin Tayvan, Hong Kong ve Macau ile ilişkilerinde hassas davranması istenmiştir. Ayrıca AB'den, sürgündeki Tibet hükümeti temsilcileri ile görüşmeler düzenlemekten kaçınmaları ve insan hakları diyalog toplantılarında karşılıklı saygı ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde hareket etmeleri istenmiştir. İki belge arasında uluslararası sistemin algılanması ile ilgili olarak da görüş farklılıkları görülmektedir.

AB tarafından "çok taraflı" olarak ifade edilen küresel sistem, Çin tarafından "çok kutuplu" olarak ifade edilmiştir. En büyük farklılık ise demokrasiye yapılan

atıflarla ilgili bölümlerde ortaya çıkmıştır. Çin uluslararası sistemin demokratikleşmesine değinmiştir. AB ise Çin'in iç demokratikleşmesine atıf yapmıştır. Karşılıklı yayınlanan 2003 politika belgeleri AB ve Çin'in kalıcı bir ilişki kurma arzusunun belirtileri olmakla birlikte, her iki taraf da uluslararası sistemin algılanması hususunda karşılıklı kavramsal farklılıkları ve her iki yapının da iç meselelerinde karşılıklı müdahaleciliğin kabul edilebilir derecesini belirtmişlerdir.

Çin'in politika belgesinde AB'den istekleri içeresinde AB'nin Çin'e 1989'da uygulamaya başladığı silah ambargosunun kaldırılması ve Çin'in piyasa ekonomisi olarak tanınması da yer almıştır. Çin'in bu talepleri her ne kadar basit talepler gibi gözükse de AB açısından yüksek hassasiyet ve stratejik değerlendirmeler içeren taleplerdir. Gerçekte AB silah ambargosunu kaldırmayı değerlendirmeye almıştır. Dönemin İtalya Başbakanı Berlusconi ve İspanya Başbakanı Aznar 2003 yılı sonunda Çine yönelik silah ambargosunun kaldırılması yönünde pozisyon almışlardır. Dönemin Alman Başbakanı Gerhard Schröder 2003 yılı sonunda yaptığı Çin ziyaretinde silah ambargosunun kaldırılması yönünde görüş belirtmiştir[5].

Dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ambargonun çağdaş dünyanın siyasi gerçekliği ile uyuşmadığını ve bu nedenle bugünün dünyasının anlam çerçevesinde yeri olmadığını ifade etmiştir. Mayıs 2004'de İngiltere, Hollanda ve Finlandiya da ambargonun kaldırılması yönünde açıklamalar yapmışlardır. Ancak 2005 yılının Mart ayında Çin Ulusal Halk Kongresinde özellikle Tayvan'a yönelik olarak çıkarılan "ayrılıkçı karşıtı" yasanın yürürlüğe alınması ile birlikte silah ambargosu ile ilgili tartışmalar rafa kaldırılmıştır. (Casarini, 2016)

Tayvan'ın o dönemdeki Chen Shui Bian yönetimindeki hükümeti Amerika Birleşik Devletleri ile yakın ilişkiler kurmuş ve ayrılıkçı politikaları benimsemiştir. Ayrıca Tayvan ABD'nin Asya Pasifikteki jeopolitik hedefleri açısından önemli bir yere sahiptir. Balayı dönemi süresince AB silah ambargosunu kaldırmayı düşünmüş olsa da, Amerika Birleşik Devletleri'nin baskısı nedeniyle bu değerlendirmelerini uygulamaya geçirememiştir (Casarini, 2016).

[5] Schröder Calls For End To Arms Embargo Against China, Deutche Welle(DW), Aralık 2003 http://www.dw.com/en/schr%C3%B6der-calls-for-end-to-arms-embargo-against-china/a-1047143 , Erişim Tarihi: 27.10.2017

Bu durum Çin'de, ikili ilişkilerin stratejik düzeye yükselmesi ile ilgili olarak soru işaretleri oluşturmuştur. AB, Çin ile stratejik ortaklık girişimini başlatmış olmasına rağmen, AB-Çin ilişkileri AB açısından AB-ABD ilişkileri ile karşılaştırıldığında ikincil derecede kalmıştır (Casarini, 2016).

Ancak üst düzey ilişkilerin özellikle 2004 yılında dönemin Çin Başbakanı Wen Jiabao'nun AB Komisyonu'nu ziyareti ve AB-Çin Yatırım ve Ticaret Semineri'nde yaptığı konuşmada, Kapsamlı Stratejik Ortaklığı geniş kapsamlı, uzun sureli, istikrarlı, eşit ve karşılıklı fayda esasına dayanan olarak tanımlaması tüm pürüzlere rağmen ilişkilerin yoğunlaştığının göstergesi niteliğindedir[6]. Shambaugh bu dönemde küresel sistem üzerinde "Çin-AB Ekseninin" oluşabileceğini iddia etmiştir (Shambaugh, 2004).

1.2 2005-2008: DENGELENME DÖNEMI

Kapsamlı Stratejik Ortaklık ilan edilmesinin ardından derinleşen ikili AB-Çin ilişkileri 2005 yılından itibaren yeni çelişkiler ve gerilimlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde ikili ilişkilerde ortaya çıkan sürtüşmeler bir önceki döneme oranla belirgin artış göstermiştir. Zhou bu sürtüşmelerin sebebini AB'nin tutumlarına bağlamıştır. Çin'in gittikçe güçlenmesi ile birlikte uluslararası sistemde aldığı pozisyondan AB'nin şüphe duyduğu ve temkinli yaklaşmaya başlayarak Çin'e yönelik politikalarını değiştirmeye başladığını belirtmiştir (Zhou, The cognitive dislocation in the China-EU relations, 2011).

Avrupa Komisyonu 24 Ekim 2006'da Çin ile ilgili olarak "AB-Çin: Daha yakın ortak, artan sorumluluklar"[7] başlıklı bir tebliğ ve "AB-Çin Ticaret ve Yatırımlar: Rekabet ve Ortaklık"[8] başlıklı bir çalışma raporu olarak iki yayın yapmıştır. Yayınlanan tebliğde Çin'den, daha yakın ortak ve artan sorumluluklar olarak bahsedilmesi ve yayınlanan çalışma belgesinde oraktık ifadesinin yanına

[6] a.g.e tam metin, http://www.chinamission.be/eng/zt/t101949.htm , Erişim Tarihi: 27.10.2017
[7] EU – China: Closer partners, growing responsibilities, Avrupa Komisyonu, 24.10.2006 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/october/tradoc_130875.pdf , Erişim Tarihi: 27.10.2017
[8] EU-China Trade and Investment - Competition and Partnership , Avrupa Komisyonu, 24.06.2006 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/november/tradoc_131234.pdf , Erişim Tarihi: 27.10.2017

rekabet ifadesinin eklenmesi, önceki dönemde yayınlanan belgelerle karşılaştırıldığında söylem farklılaşmasını göz önüne sermektedir.

AB'nin 1998 yılında Çin ile ilişkilerini "kapsamlı ortaklık" olarak değerlendirmiştir. 2003 yılındaki politika belgesinde ise ilişkileri "stratejik ortaklık" olarak kabul etmiştir. Kapsamlı Stratejik Ortaklık öncesi belgelerde olduğu gibi bu belgelerde de AB-Çin ortaklığının önemi ve AB'nin Çin'in reformlarına desteği vurgulanmıştır.

Ancak AB, ikili ilişiklerde Çin'in sorumluluklarına ve rekabet ilişkilerine daha çok vurgu yapmıştır. AB'nin ticaret ve yatırım politikalarına özel bir belge ayırması, Çin'in yatırım ve ticaret politikalarının ikili ilişkilerde AB tarafına zorluklar oluşturduğu izlenimi bırakmıştır. Özellikle ikili ticaret rakamlarındaki AB aleyhine olan dengesizlik, Çin'in Pazar erişimi ile ilgili getirdiği kısıtlamalar ve engeller AB'nin politikalarındaki tavır değişikliğinin başlıca nedenleri olarak gösterilebilir. Çin'in uyguladığı çevre politikaları, sosyal güvenlik politikaları, fikri mülkiyet hakları ile ilgili politikalar ve teknoloji transferi ile ilgili politikalar AB'li yatırımcılar için haksız rekabet oluşturduğuna dair izlenim uyandıran ikincil nedenler olarak görülmektedir.

Bu tebliğ ve belgelerin yayınlanmasının ardından önemli sektörleri ikili ticari ilişkiler çerçevesinde inceleyen ve ikili ilişkilerdeki ticaret ve yatırımları ilgilendiren konularda fırsatları ve zorlukları belirlemeye çalışan çalışma gruplarının hazırladığı detaylı raporların[9] 2007 yılında yayınlanması, AB'nin 2006 yılında yayınlayarak ikili ilişkilerle ilgili şüphelerini belirttiği tebliğ ve çalışma raporunu destekleyici niteliktedir.

Kapsamlı Stratejik Ortaklık ilan edilmesi ile birlikte karşılıklı olarak yayınlanan politika belgeleri, tebliğ ve raporlarda belirtilen çekinceler ve isteklerle ilgili gelişme yaşanmaması ikili ilişkilerde sürtüşmelerin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Yoğunlaşan sürtüşmeler akademik dünyada AB-Çin Kapsamlı Stratejik Ortaklığı ile birlikte başlayan balayı döneminin bittiği şeklinde yorumlanmıştır (Zhou, 2009, s. 34-52).

[9] Bkz. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf , Erişim Tarihi: 27.10.2017

Çin'in silah ambargosunun kaldırılması ve piyasa ekonomisinin tanınması konularında yaptığı istekler AB tarafından sürüncemede bırakılmıştır. Çok taraflı ve bölgesel konuları ilgilendiren uyuşmazlıklarda mesafe alınamaması da eklenince ilişkilerde gevşeme yaşanmaya başlamıştır. İkili ilişkiler çok yoğun gecen 2 senenin ardından bir dengelenme dönemine girmiştir.

Özellikle ikili ilişkileri ilgilendiren çok taraflı bölgesel meselelerden İran nükleer sorunu ve Afrika politikaları ile ilgili konularda fikir ayrılıkları daha da keskinleşmiştir (Zhou, 2009). Tüm bu tartışmalar sürerken, 2008 Pekin Olimpiyatları öncesinde, Pekin olimpiyat meşalesinin Londra ve Paris'de çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır[1011].

Bunun ardından 2008-2009 sürecinde üç büyük AB ülkesi Fransa, İngiltere ve Almanya'nın liderlerinin Tibet ruhani lideri Dalay Lama ile görüşmeleri ilişkilerin çok fazla gerilmesine neden olmuştur. Özellikle dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy'nin Aralık ayında Dalay Lama ile görüşeceğini açıklaması ve Dalay Lama'nın Ağustos 2008'de Fransa'ya yaptığı ziyaret süresince Sarkozy'nin eşi Carla Bruni ve dönemin dışişleri bakanı Bernard Kouchner ile görüşmeler gerçekleştirmiş olması, Çin tarafından çok olumsuz karşılanmıştır[12]. Bu bağlamda Çin Kasım 2008'de düzenlenecek olan AB-Çin Zirvesi'ni iptal ettiğini açıklayarak çok sert bir cevap vermiştir[13].

1.3 2009-2013: NORMALLEŞME DÖNEMİ

Küresel Finansal Krizin etkileri ve Avro bölgesinde devam eden borç krizi, AB'nin uluslararası statüsü açısından olumsuz yönde etkili olmuştur. Kriz özellikle

[10] Protests cut short Olympic relay, BBC, 7.Nisan.2008 http://news.bbc.co.uk/2/hi/7334545.stm , Erişim Tarihi: 14.10.2017

[11] Thousands protest as Olympic flame carried through London, The Guardian, 7.Nisan.2008 https://www.theguardian.com/world/2008/apr/07/olympicgames2008.china2 , Erişim Tarihi: 14.10.2008

[12] Dalai Lama blesses Buddhist temple with Carla Bruni-Sarkozy, New York Times, 22.08.2008 http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/2602490/Dalai-Lama-blesses-Buddhist-temple-with-Carla-Bruni-Sarkozy.html , Erişim Tarihi: 14.10.2017

[13] China cancels EU summit over Dalai Lama visit, The Guardian, 27.11.2008 https://www.theguardian.com/world/2008/nov/27/china-dalai-lama-nicholas-sarkozy , Erişim Tarihi: 14.10.2017

ulusal finans sistemleri uluslararası finans sistemine çok bağımlı olan ve ekonomik rekabet edebilirlik seviyesi düşük olan AB üyesi ülkeleri etkilemiştir.

AB üye ülkelerinin ekonomik ve parasal birlik açısından asimetrik yapılanması ve tek para birimi uygulamasının getirdiği kısıtlamalar AB ekonomisini özellikle finansal piyasalardan kaynaklı dalgalanmalara karşı savunmasız bırakmıştır. Borç krizinin en üst seviyelerde yaşandığı zamanlarda Avro bölgesi ülkeleri; Yunanistan, İrlanda, İspanya, Portekiz gibi krizin yoğun etkisi altında kalan ülkeler için hazırlanan kurtarma paketlerini finanse edebilmek için, uluslararası finansal yatırımcıların devlet tahvillerini satın almalarına ihtiyaç duymuşlardır.

Borç krizinin ardından günümüze uzanan süreçte AB, Avro bölgesinde birçok ülkedeki sosyal istikrarsızlığın önüne geçebilmek için ekonomik büyümeye ihtiyaç duymuştur. Bu bağlamda Çin, AB için tekrar önemli bir ortak olarak ortaya çıkmış ve ilişkiler yeni bir temel üzerinde tekrar şekillendirilmek istenmiştir. Gelinen süreçte her ne kadar AB'nin Çin'e ihtiyacı, Çin'in AB'ye ihtiyacından daha fazla gibi görünse de diplomatik düzeyde AB-Çin ilişkileri Çin açısından önemini kaybetmemiştir. AB pazarının ticari ve doğrudan yatırım fırsatları, Çin açısından cazibesini korumuştur. Finansal ve ekonomik krizler süresince Çin ekonomisi kesintiye uğramadan büyümesini sürdürmüştür. Kriz döneminde Çin yönetimi kamu iktisadi teşebbüsleri yolu ile kamu fonlarını devreye alarak iç borç dengesini sağlamayı başarmış ve krizin etkilerini azaltmışlardır.

Küresel ekonomideki tüm çalkantılara rağmen, Çin'in ekonomi alanında hakim bir küresel güç olarak yükselişi devam etmiştir. Çin, 2011 yılında Japonya'yı geride bırakarak ABD'nin ardından dünyanın en büyük ikinci ekonomisi durumuna gelerek küresel ekonomideki uluslararası aktör rolünü perçinlemiştir.

Çin'in küresel sistem içindeki rolünün belirlenmesi süreci sadece ekonomik alanda değildir. Çin bir uluslararası aktör olarak çeşitli uluslararası krizlerde ve sürüncemede kalan güvenlik konularında etkin rol almaya başlamıştır. Suriye ve 2009'da Kopenhag'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi müzakereleri gibi çok taraflı küresel konularda isteksiz ya da karşı duruş sergilemesi gerek büyük ekonomisi gerekse de diplomatik gücü açısından, görüşleri görmezden gelinemeyecek uluslararası bir aktör haline dönüşmesinde rol oynamıştır.

Çin bu süreçle birlikte küresel meseleleri çözmeye ve kendi çıkarları doğrultusunda çok taraflı çözümler üretmeye daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Çin'in büyümesi ile doğru orantılı olarak değişen sosyal ve ekonomik istekleri, Çin'i küresel konularla daha ilgili bir uluslararası aktör konumuna getirmeye başlamıştır. AB-Çin ilişkilerinde değişen güç dengeleri de tarafların ikili ilişkileri de daha gerçekçi bir temel üzerinde yeniden inşa etmek istemelerine yol açmıştır (Zhımin, 2012).

İkili ilişkilerin normalleşmesi adına AB tarafından ilk girişimler İngiltere ve Almanya'dan gelmiştir. İngiltere tarihinde ilk defa Çin ile ilgili politika belgesi yayınlayarak Çin ile ilişkileri "yüksek derecede öncelikli" olarak tanımlamıştır (Brown, 2016, s. 26). Almanya ve Çin, 29 Ocak 2009 tarihinde Çin Başbakanı Wen Jiabao'nun Almanya ziyareti sırasında ortak deklarasyon yayınlamışlardır.[14] Bu deklarasyonda küresel ekonomik durumu istikrara kavuşturma çabaları konu edilmiştir.

Ayni yılın Nisan ayında Londra'da gerçekleşen G20 Finansal Zirvesi AB-Çin ilişkilerinin düzeltilmesi açısından fırsat olmuştur. Zirve öncesi Çin ve Fransa ortak basın bildirisi yayınlamışlardır.[15] Bildiride ikili ilişkilerin önündeki engellerin kaldırılarak normalleşmesi gerektiği belirtilmiştir. Özellikle Çin Başbakanı Wen Jiabao'nun Ocak 2009'daki "Güven Yolculuğu" adi verilen çeşitli AB ülkelerine düzenlediği ziyaret, ikili ilişkilerde yeniden güven tahsis edilmesi açısından önemli rol oynamıştır.

Altı ay süreliğine ertelenen 11. AB-Çin Zirvesi Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'da 2009 yılının mayıs ayında gerçekleştirilmiştir. Ayni yılın Kasım ayında ise Çin'in Nanjing şehrinde 12. AB-Çin Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirve sonrası

[14] China-Germany Joint Statement on Making Joint Efforts To Stabilize the Global Economy, Çin Dışişleri Bakanlığı, 30.01.2009 http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t536227.shtml, Erişim Tarihi: 14.10.2017

[15] Press Communiqué between China and France, Çin Dışişleri Bakanlığı, 1.04.2009 http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t555499.shtml

yayınlanan ortak basın bildirisinde AB, Çin'in barışçıl kalkınmasına desteğini, Çin'in egemenlik ve toprak bütünle saygısını belirtmiştir[16].

Ayrıca Çin'in "Tek Çin" politikasına bağlılığını ifade etmiştir. Basın bildirisinin diğer bir yönü ise ikili ilişkilerin karmaşık ve dinamik dünya düzeni içerisinde ikili çerçeveyi aşarak uluslararası bir boyut kazandığının ifade edilmesidir. Bu ifade Çin'in küresel sistem üzerinde söz söyleyen uluslararası aktör rolünün AB tarafından kabul edildiğini gösterir niteliktedir.

Zirve'nin ardından ikili ilişkiler kademeli olarak düzelme eğilimine girmiştir. AB-Çin Üst Düzey Stratejik Diyaloğu 2010 yılının ağustos ayında başlatılmıştır. AB Yüksek Temsilcisi Ashton'un AB'nin stratejik ortakları ile ilgili 2010 yılının aralık ayında sunduğu raporda Çin, dokuz stratejik ortak arasında ABD'nin ardından ikinci sırada konumlandırılmıştır[17]. Bu raporda ayni zamanda ABD, AB ve Çin'den oluşan uçlu bir diyalog mekanizması oluşturulması gerektiği teklifini sunmuştur. Rapor, küresel zorluklara karşı ortak tepkiler verilmesi ve küresel yönetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekliliğini tespit etmiştir.

Çin ve AB'nin ikili ilişkilerindeki önceliklerin küresel düzeydeki işbirliğinin güçlendirmesi olduğunu savunan rapor, Çin'in AB tarafından uluslararası önemli bir aktör olarak önemsendiğini gösterir niteliktedir. Ayni zamanda küresel ve çok taraflı organizasyonlar düzeyinde işbirliğinin güçlendirilmesinin vurgulanması, AB-Çin stratejik ortaklığına somut anlamlar yüklenmesi açısından önemlidir. Raporda gecen olumlu ifadelere rağmen, Çin pazarında daha serbestçe ve daha eşit şartlarda erişim konusu da vurgulanmıştır. AB'nin Çin'e yönelik, demokratik yönetim, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularındaki ısrarı da sürmüştür. Zhou, bu raporu AB'nin Çin'e uyguladığı çift karakterli diplomasinin ispatı olarak değerlendirmiştir (Zhou, 2009).

AB'nin Çin ile işbirliğini yoğunlaştırma gereksinimleri ile birlikte doğal önyargı ve şüphelerinden vazgeçememeye yönelik isteksizliği bu çift karakterli

[16] 12. AB-Çin Zirvesi Ortak Deklarasyonu, Nanjing, 30.11.2009 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/111567.pdf , Erişim Tarihi: 27.11.2017

[17] Ashton designates six new 'strategic partners' , Euobserver Brussel, 16.09.2010 https://euobserver.com/institutional/30828 , Erişim Tarihi: 14.10.2017

diplomasiyi tarif etmektedir (Zhou, 2009). Kötüleşen Avrupa borç krizi bu çift karakterli diplomasiyi daha fazla ortaya çıkarmıştır. Çin'in ekonomik gücü, AB açısından krizden çıkmanın çaresi olarak görünürken, Çin'in AB içerisinde artan etkinliği de kaygılara sebep olmuştur. Hatta bazı akademisyenler Çin'in AB içerisindeki genişleyen etkinliğinden duydukları çekinceleri, Çin'in AB'yi satın aldığını ifade ederek açıklama yoluna gitmişlerdir (Godement & Plesner, 2011).

İkili ilişkilerin kalıplaşmış, insan hakları ve Tibet gibi konuları üzerinde çatışmalar devam etmiştir. İngiliz Başbakanı Cameron 2012 yılının Mayıs ayında Dalay Lama ile görüşmüş[18], AB Yüksek Temsilcisi Ashton Çin'in Tibet politikasını defalarca eleştirmiştir[1920]. Bu dönemde AB-Çin ilişkileri normalleşme sürecine girmiş ancak çelişkili ve çift karakterli yapısında bir değişiklik olmamıştır.

1.4 KAPSAMLI STRATEJİK ORTAKLIK YAKLAŞIMLARI

AB-Çin ikili ilişkilerini Stratejik Ortaklık seviyesine taşınmasında özellikle 2003 yılı öncesindeki 10 yıllık süreçte tarafların ikili ilişkilerin Dünya ekonomisi ve Dünya siyaseti açısından önemini kavramış olmalarının rolü büyüktür (Zhou, 2011).

Dönemin Çin Başbakanı Wen Jiabao AB-Çin ilişkilerinin özünde stratejik olduğunu, stratejik ilişkilerin anlamının kapsamlı olmaktan geçtiğini ve bunu sağlamının yolunun da zamanın gerekliliklerine ayak uydurmaktan geçtiğini belirtmiştir[21]. Avrupalı Liderler ise AB-Çin ilişkilerini belirli bir tanımlama ile kendileri için önem sırasına koymak yerine stratejik ortaklığı gelişmekte olan ve potansiyelli bir alan olarak açıklamayı tercih etmişlerdir (Maher, 2016).

Dönemin AB Başkanı Herman Van Rompuy, tüm AB üyesi ülke liderlerinin Çin ile karşılıklı güven unsuruna dayalı, yaratıcı ve gelecek odaklı bir stratejik ortaklık kurulmasından duydukları memnuniyeti belirtmiştir. İkili görüşmelerde tartışılan konular içerisinde enerji güvenliği, sürdürülebilir gıda güvenliği ve siber

[18] David Cameron's Dalai Lama meeting sparks Chinese protest, BBC UK, 16.05.2012 http://www.bbc.com/news/uk-politics-18084223 , Erişim Tarihi: 14.10.2017
[19] China keen to scale down EU human rights talks, Euobserver Brussel, 14.06.2012 https://euobserver.com/china/116613, Erişim Tarihi: 14.10.2017
[20] China rebuffs UN criticism on Tibet, South China Morning Post, 5.11.2012 http://www.scmp.com/news/china/article/1075590/china-rebuffs-un-criticism-tibet?edition=hong-kong , Erişim Tarihi: 14.10.2017
[21] Bkz. http://www.xinhuanet.com/world/wjb0520/zoldrhw.htm , Erişim Tarihi: 14.10.2017

suçlar gibi sadece bugünü değil geleceği de ilgilendiren konuların bulunmasını ise ortaklığın uzun vadeli düşünüldüğünün kanıtı olarak gördüğünü belirtmiştir[22].

AB-Çin Stratejik Ortaklığı'nın istikrarlı bir güç olması gerektiğini vurgulamıştır. Dönemin AB Komisyonu Başkanı Jose Barroso ise Çin-AB Stratejik Ortaklığını ise dünyada yaşanan hızlı küreselleşme eğilimi ile alakalandırmıştır. Genişletilmiş Stratejik Ortaklık döneminin ilk yılları ikili ilişkilerdeki balayı döneminin etkileri küresel konulara da yansımıştır. Özellikle benzer dönemlerde gerçeklesen Amerika Birleşik Devletleri ile Irak arasındaki savaşta karşılıklı olarak benzer görüşlerin savunulması ve paralel politikaların uygulanması stratejik ortamının kurulmasında öncü rol oynamıştır.

Balayı dönemini kapsayan birkaç yıllık süreçte ikili ilişkiler ortak çıkarlar doğrultusunda yoğunlaşmış ve işbirliği yapılan alanlar genişlemiştir. Özellikle AB'nin 2004 yılındaki genişlemesi ile Çin'in en büyük ticari ortağı haline dönüşmüştür. Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'nün uyguladığı kurallara uyumluluğu ve ortalama %10'un üzerinde gerçeklesen yıllık ekonomik büyümesi AB'nin ekonomik büyümesi açısından da yeni fırsatlar ortaya çıkarmıştır. Ancak, 2006 yılında AB Komisyonu'nun Çin ile ilgili yayınladığı yeni politikalar, balayı döneminin sonlanmasına ve ikili ilişkilerde yeni zorluklara sebep olmuştur.

Bu politika belgesinde Çin ile olan ilişkilerini genişleyen sorumluluklar, rekabet ve ortaklık olarak iki başlıkta inceleyen AB, Çin tarafından Kapsamlı Stratejik Ortaklık anlayışının doğasına aykırı davrandığı şeklinde algılanmıştır. Özellikle 2007'de imzalanan Lizbon Anlaşması ile 2004 sonrası genişleme uyumluluk sürecini tamamlamış, bu da AB'yi uluslararası arenada daha güçlü bir konuma getirdiğinden, politikalarına yeni değişkenler, araçlar, kurallar ve yeni yaklaşımlar oluşmasına neden olmuştur.

Zhou bu değişimi AB'nin çift diplomasisi olarak tanımlarken, bu durumun ikili ilişkileri olumsuz etkilediğine ve karşılıklı olarak tarafların birbirlerini

[22] Van Rompuy: Deepen China-EU ties, China Daily, 18.05.2011 http://europe.chinadaily.com.cn/europe/2011-05/18/content_12530623.htm , Erişim Tarihi: 15.10.2017

anlamalarını zorlaştırırken bir yandan da yanlış anlaşılma olasılığını arttırdığına değinmiştir (Zhou, 2009).

İlişkilerin 2007 yılındaki değişimi farklı değerlendirmelere yol açmıştır. Bazı akademisyenler, AB ve Çin'in küresel ve stratejik olarak ortak zorluklarla karşılaştıklarını ve benzerliklerinin farklılıklarından çok daha fazla olduğuna değinerek, AB ve Çin'in ortak gelecek çatısı altında beraber hareket etmeleri gerekliliğini ispatlamaya çalışmışlardır (Crossick & Reuter, 2007).

Scott, AB-Çin Stratejik Ortaklığının küresel sistem üzerinde ABD'ye karşı dengeleyici bir güç ve uluslararası sistemin şekillendiricisi olabileceğini iddia etmiştir (Scott, 2007). Karşı görüşte olanlar ise farklılıkların uyumlu taraflardan fazla olduğunu ve ilişkilerin ortaklık seviyesinde yürümeyeceğini iddia etmişlerdir. Özellikle Holslag, ilişkileri "büyük hayal kırıklığı" olarak değerlendirirken, AB'nin Çin'e uyguladığı politikaları "koşullu angajman" olarak nitelendirmiş ve bu politikaların çalışmadığını ileri sürmüştür (Holslag, The EU and China: The Great Disillusion, 2006).

AB içerisinde yenilikçiliğin göreceli olarak yavaşlamasının, AB-Çin arasındaki olası rekabeti arttıracağını ileri sürmüştür. Holslag'a göre AB-Çin Stratejik Ortaklığı gerçekçilikten uzaktır. AB, Çin politikalarını çıkarlarını dengelemek üzerine inşa etmelidir (Holslag, 2011).

Aynı dönemde Çinli akademisyenler de Stratejik Ortaklık düzleminde ilerleyen ilişkileri anlayabilmek üzerine çalışmalar ortaya koymuşlardır. Taraflar arasındaki toplumsal, sosyal ve ideolojik farklılıkları ortaya koymakla birlikte, ortaklığı genişletebilmenin ve istikrarlı duruma getirebilmenin yolları ile ilgili fırsatları incelemişlerdir.

Wang, AB'nin sosyal ve ekonomik entegrasyon modelinin küresel çerçevede örnek teşkil ettiğini ve AB'nin bu modelle desteklediği ekonomik gücünün küresel yönetim mekanizmalarında standartları belirleyici nitelikte olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda AB-Çin Stratejik Ortaklığının gerek küresel sistem adına, gerekse de Çin'in dönüşümü adına faydalı olacağını savunmuştur (Wang H. , 2008).

Özellikle 2010'lu yıllara geldiğimizde Kapsamlı Stratejik Ortaklık ile ilgili olarak AB-Çin arasında anlaşmazlıklar ve hatta ihtilaflar oluştuğu görülmektedir. AB'nin Çin'e uyguladığı silah ambargosunu kaldırmaması, Çin'in tam anlamıyla pazar ekonomisine geçtiğini reddetmesi, insan hakları konusunda Çin'i kınaması, Tibet ile ilgili Çin'i zorlayıcı açıklamaları ve tutumları gibi konular Çin tarafından memnuniyetsizlikle karşılanmıştır.

AB-Çin arasındaki ticaret açığı, fikri mülkiyet hakları, insan hakları ve Çin pazarına erişim, AB'nin sürekli Çin'i eleştirdiği başlıca konular olmuştur. AB'nin çeşitli sektör ve ürünlerde Çin'e karşı uygulamak üzere başlattığı anti-damping araştırmaları ve çalışmaları da Kapsamlı Stratejik Ortaklık anlayışı açısından Çin tarafınca doğru bulunmamıştır (Zhou, 2011).

Genişletilmiş Stratejik Ortaklığın ilk 10 yıllık döneminin sonuna doğru gelindiğinde Avrupa'da ikili ilişkilerin genişletilmiş ve stratejik bir ortaklık ilişkisi olmasından ziyade olası bir rekabet ilişkisine dönüştüğüne dair kaygılar artmıştır. Avrupa Konseyi başkanı Herman Van Rompuy'un Mayıs 2011 yılında Pekin'de yaptığı konuşmasında

AB-Çin ilişkilerinin kaybedeni veya kazananı olan bir spor oyununa benzetilmemesi gerektiğini, sosyal ve ekonomik etkileşimin AB-Çin arasındaki yarışı olumlu yönde değiştireceğini, AB'nin Çin'i bir tehdit olarak değil fırsat olarak gördüğünü ifade etmiştir[23]. Bu söylem ikili ilişkilerde bir rekabetin varlığını göstermekle birlikte, bu rekabetin bir kazanan ve bir kaybedeninin olduğu bir ilişkiden ziyade, işbirliği ile büyütülen fırsat ortamlarında iki tarafında kazandığı bir ilişki türünü tarif etmektedir.

İkili ilişkilerde çıkan uyuşmazlık ve anlaşmazlıkları hem AB'nin hem de Çin'in kendi iç dönüşümleri ile ilişkilendirenler de mevcuttur. AB ve Çin'in büyümeye özgü sorunlarla yüzleşmektedirler. Bu bağlamda ilişkilerini rasyonel bir perspektif üzerinden değerlendirerek gerçekçi olmayan beklentilerden ve yanlış

[23] Van Rompuy: Deepen China-EU ties, China Daily, 21.05.2018 http://europe.chinadaily.com.cn/europe/2011-05/18/content_12530623.htm , Erişim Tarihi: 14.10.2017

kararlardan uzaklaşıp, daha pragmatist ve ortak fırsatları değerlendirebilecek yaklaşımlar içerisinde hareket etmeleri gerektiğini savunmuştur (Holslag, 2011).

Gerçekte AB-Çin ilişkileri 2006 sonrası durgunluğa girmekten ziyade çeşitli alanlarda istikrarlı bir şekilde gelişmesini sürdürmüştür. Üst düzey ikili etkileşim sırasında işbirliği mekanizmaları kurulmuş ve bu mekanizmaların kapsamında çeşitli projeler hayata geçirilmiştir. Küresel Finansal Kriz, ekonomik ilişkileri olumsuz etkilemiş gibi görünse de AB ve Çin'in ilişkilerini birbirlerine daha bağımlı hale getirmiştir.

Bu dönemde Çin, AB'nin ihracat artışı sağladığı tek pazar haline dönüşmüştür. Bunun yanında bilim ve teknoloji alanında, siyasi partiler arası iletişim konusunda, sosyal ve kültürel etkileşim konularında ilişkiler yoğunlaşmıştır. Çin ile AB arasındaki diyalog ve değişim mekanizmaları sayısı 50'nin üzerinde gerçekleşmiştir.

Dolayısıyla ikili ilişkilerdeki değişim ve ortaklık mekanizmaları AB-Çin arasında yakın etkileşimin gerçekleşmesini sağlamıştır. Her iki taraf 2008 yılında başbakan yardımcıları seviyesinde Çin-AB Yüksek Düzeyli Ekonomik ve Ticari Diyaloğunu kurmuşlardır. 2010 yılında Çin-AB Stratejik Diyaloğunu güncellemiş ve daha verimli bir hale getirmeye çalışmışlardır. Bunun yanında 2012 yılında Toplumlar arası diyalog ve değişim diyalogu kurulmuştur. Küresel Finansal Kriz sonrası Amerika Birleşik Devletleri ipotek (mortagage) sorununun yıkıcı etkilerinden kurtulmaya uğraşırken, AB 2020 Stratejisi ve Çin'in On ikinci Beş Yıllık Planı, AB ve Çin'in uluslararası sistem ile ilgili sorunları beraber değerlendirerek ve karşılıklı fikir alışverişleri neticesinde oluşturulmuş ve yayınlanmıştır.

Bu fikir alışverişleri ve diyaloglar aynı zamanda karşılıklı öğrenme çerçevesinde siyasi parti ve yerel yönetimler düzeyinde de başlatılmıştır. Ancak AB-Çin diyalog görüşmelerinin yoğunlaşması, kamuoyunda AB-Çin ilişkileri ile ilgili belli çelişkilerin de oluşmasına neden olmuştur. Uyumsuzluk düzleminde değerlendirilebilecek olan çelişkilerin yorumlanması ise çok katmanlı bir yapı olarak görülmektedir. AB ve Çin öncelikle sistemsel olarak çok farklıdırlar. Bunun yanında çalışma mekanizmaları, fayda ve kuralların uygulama biçimleri açısından da AB-Çin arasındaki farklılıklar çok açıklıkla görülebilmektedir (Zhou, 2011).

Zhou bu katmanları değerlendirirken ikinci sıraya karşılıklı anlayışı ekleyerek, her iki tarafın da birbirleri hakkında derin bir anlayıştan yoksun olduklarını ve karşılıklı olarak kalıplaşmış izlenimlere sahip olduklarını iddia etmiştir (Zhou, 2011).

Bazı araştırmacılar ise bu çelişkileri olduğundan büyük göstermişler ve bu çelişkilerin ikili ilişkilerde "karıştırıcı etki" oluşturduğunu savunmuşlardır (Godement & Plesner, 2011).

Gerek her iki tarafında stratejik ortaklık kavramının nasıl tanımlanacağı konusunda fikir birliğine varabilmiş olamamaları, gerekse de ikili ilişkilerin tanımlanması noktasında öncelikli hedefler konusunda ortak bir anlayışa sahip olmamaları, mevcut ortaklıkların işleyişi açısından engel teşkil etmektedir.

Mei Zhaorong ikili ilişkilerdeki en önemli sorunun, AB liderlerinin Çin'i yanlış konumlandırmalarından kaynaklandığını iddia etmiştir. AB'nin Çin'i Kapsamlı Stratejik Ortak olarak değil, güçlü rakip olarak değerlendirdiğini belirtmiş ve bu görüşünü AB'nin Çin'e karşı artarak uyguladığı sert ticaret politikaları ile birlikte ikili ilişkilerde ideolojik kavramlara daha fazla önem vermesini örnek göstererek desteklemeye çalışmıştır. Devamında ise AB'nin Çin'in temel çıkarlarını anlamakta güçlük çektiği, bunun doğal sonucu olarak Çin'in içişlerine müdahale ettiğini ve Çin'i artan uluslararası sorumluluklarla zorladığını söyleyerek, AB'nin rekabet gücünün azalması ile birlikte ticari korumacılığın tekrardan ortaya çıkış sebebinin, AB tarafından Çin'in yükselişi ile ilişkilendirilmesinin yanlış olduğunu savunmuştur.

AB'nin bu anlayışında Avrupa Merkezcilik ya da bati medeniyetinin üstünlüğü gibi etkenler olsa da, Mei temel sebebin AB'nin Çin politikalarının özünde olduğuna inanmaktadır. AB'nin Çin politikalarının özünde, yüksek potansiyelli Çin pazarından Çin'i kendi değerlerinden uzaklaştırarak en yüksek ekonomik faydayı sağlamak ve Çin'i batı egemen siyasi ve ekonomik sisteme dahil etmeye çalışmak olduğunu belirtmiştir[24]. Mei'in Çin'in eski Almanya büyükelçisi olması ikili ilişkileri merkezinde ve pratikte yaşamış olması açısından, AB-Çin Kapsamlı Stratejik

[24]梅兆荣：对中欧关系的再认识 (AB-Çin İlişkilerini Tekrar Anlamak), Mei Zhaorong, 30.04.2010 http://www.cssn.cn/ddzg/ddzg_ldjs/wj/201004/t20100430_804769.shtml , Erişim Tarihi: 21.11.2017

Ortaklık döneminde karşılıklı çelişki oluşturan katmanları görebilmek açısından önemlidir.

2. KAPSAMLI STRATEJİK ORTAKLIĞIN TEMELLERİ

AB-Çin ilişkilerini parçalı şekilde incelemek gerekirse üç temel üzerinde oluştuğu görülmektedir. Bunlar siyasi, ekonomik ve toplumsal diyalog, karşılıklı değişim ve işbirlikleri olarak belirtilir.

2.1 SİYASİ İLİŞKİ TEMELİ

Siyasi ilişki ayağını genel olarak diyaloglar oluşturur. AB-Çin arasında, liderler zirvesi, üst düzet stratejik diyaloglar, bakanlıklar arası konferanslar, çeşitli sempozyumlar, çeşitli konularda uzmanlık düzeyinde diyaloglar gibi ilişkilerin siyasi sacayağını oluşturan birçok diyalog mevcuttur. AB kurumları dış ilişkilerdeki yetkili makamları ve güç yapısı ile doğru orantılı olarak AB-Çin ilişkilerine dahil olurlar ve ikili ilişkilerde çoklu diyalog kanallarını oluşturmaya çalışırlar. Bu katılım ile doğru orantılı olarak ikili ilişkiler süreklilik içeren bir genişleme göstermektedir. Bu genişleme güvenlik ve savunma konuları, kriz yönetimi, bölgesel olarak Afrika konuları, insan hakları, terörizm ile mücadele, nükleer silahsızlanma, konvansiyonel silah ihracatı, telekomünikasyon şebeke güvenliği gibi ikili ilişkilerde diyalogları oluşturan konuları kapsamaktadır. İkili ilişkilerde diyaloglar yolu ile görüşülen bu konuların aynı zamanda uluslararası küresel sistemin de tartıştığı güncel konular olması nedeniyle, Çin'in uluslararası sisteme dahil edilmesi açısından da önemlidir.

2.2 EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER TEMELİ

AB-Çin ilişkilerinin ikinci sacayağı olarak belirttiğimiz ekonomik ve ticari ilişkiler, ikili ilişkilerde en dinamik ve istikrarlı ayaktır. Bu çalışmada incelenen on yıllık Genişletilmiş Stratejik Ortaklık döneminde 4'e katlanan ikili ticaret hacmi, Küresel Finansal Kriz ve Avrupa Borç Krizi gibi nedenlerle yavaşlama ve hatta gerileme eğilimi gösterse de bu yavaşlama ve gerileme süreçleri kısa sureli gerçekleşmiş ve önceki seviyelerine dönmüştür.

AB-Çin Genişletilmiş Stratejik Ortaklığının açıklanmasının getirdiği ivme ile

ikili ilişkilerde balayı sureci olarak adlandırılan 2003-2004 yıllarında Çin'in AB'ye olan ihracatı %50 oranında artış göstermiştir. Ekonomik ilişkilerin ve ticaret hacminin bu kadar hızlı artış göstermesi stratejik ortaklığın gelişimine başlıca etken olarak görülmektedir. 2005 yılından sonra ikili ekonomik ve ticari ilişkilerde iniş çıkışlar gözlenmektedir. AB-Çin ticaretinin Çin'in dış ticaretindeki oranı 2008 yılında düşmüştür.

AB 2012 yılında halen Çin'in en büyük ticari ortağı olmakla birlikte, Çin'in en büyük ihracat pazarı olma rolünü Amerika Birleşik Devletleri'ne kaptırmıştır.

Yıpranan küresel ekonomi, AB ve Çin'in her ikisinin de kendi ekonomik iç yapıları ile ilgili getirdikleri yeni düzenlemeler, Cin ile AB arasında uzun suredir çözüme kavuşturulamamış; Çin'de Pazar ekonomisinin konumlandırılması, ticaret açığı, fikri mülkiyet hakları, pazar erişimi, damping ve sübvansiyon gibi konular AB'nin Çin'in en büyük ihracat pazarı olma rolünü kaybetmesinin nedenleri olarak gösterilebilir. Ekonomik sacayağının ikili ilişkilerin Stratejik Ortaklık seviyesine dönüşmesindeki en önemli etken olduğu kabul edilirse, bu konudaki bazı engellerin kaldırılmasının ve anlaşmazlıklarının çözüme kavuşturulmasının önemi açık olarak görülmektedir.

2.3 KÜLTÜREL ETKİLEŞİM TEMELİ

AB-Çin arasındaki uygulamada ve algılamadaki büyük farklılıklar AB toplumu ile Çin toplumu arasındaki diyalogların ve dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. AB'nin farklı ülkelerden oluştuğu ve bu farklılıkların getirdiği kültürel çeşitlilik göze alındığında, AB halkları ile Çin halkı arasındaki diyalogların ve karşılıklı iletişimin gerçekleşmesi açısından AB'nin oynayacağı rolün daha belirgin olacağı görülmektedir.

Ancak AB'yi oluşturan toplumların AB'yi oluştururken yakaladıkları coğrafi ve dinsel ortak paydanın AB toplumları ile Çin toplumu arasındaki etkileşimde yakalanamayacağı açıktır. AB ve Çin toplumları arasında çok renkli kültürel değişimin nasıl sağlanacağı ikili ilişkilerdeki bekleyen sorunlardan biridir.

AB ve Çin özellikle Genişletilmiş Stratejik Ortaklık çerçevesinde karşılıklı ekonomik, siyasi ve kültürel etkileşim kanallarını sürekli genişletmişler ve bu

genişleme sonucunda özellikle ekonomik ve ticari alanlarda Çin ile AB arasında koparılması zor bir bağ oluşmuştur. Ancak siyasal yapı ve sistem, değerler ve düşünce biçimindeki farklılıklar nedeni ile uzun dönemde uyuşmazlıklar ve anlaşmazlıklar oluşmuştur. Bu uyuşmazlık ve anlaşmazlıklar da AB-Çin ikili ilişkilerini kararsız ve belirsiz bir ilişkiye dönüştürmektedir.

3. EKONOMİK ve TİCARİ İLİŞKİLER

Ekonomik ve ticari ilişkiler, Çin-AB ilişkilerinin her zaman merkezinde almıştır. Ekonomik ve ticari ilişkilerin istikrarlı ve sağlıklı bir şekilde gelişmesi Çin-AB ilişkilerinin sürdürülebilirliği ve derinleştirilmesi açısından da bir temel oluşturma görevi görmüştür.

Bununla birlikte, özellikle son yıllarda artan ekonomik ve ticari sürtüşme, Çin-AB ilişkileri üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. İki ülkenin liderlerinin, Çin-AB ilişkilerini 2003 yılında Kapsamlı Stratejik Ortaklık (KSO) haline getirme konusunda anlaşmaları ile birlikte, Çin-AB ikili ticareti de hızlı bir büyüme evresine girmiştir.

AB-Çin ticareti 2003- 2012 yılları arasındaki 10 yıllık periyotta dört kattan fazla artarken, Çin Ticaret Bakanlığı'ndan (MOFCOM) elde edilen verilere göre, Çin'den AB'ye yapılan ihracat, 2003 yılında 72,16 milyar dolarken, 2012'de 334 milyar dolara yükselmiştir. AB'nin Çin'e ihracatı ise, 2003'te 53,06 milyar dolardan 2012'de 212,05 milyar dolara yükselmiştir. 2003 yılında 125,22 milyar dolar olan ikili ticaret hacmi, 2012'de 546 milyar dolara ulaşmıştır. AB, 2004 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde Çin'in en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir. Bu süreç içerisinde AB-Çin ticaret hacmi sadece iki defa düşüş göstermiş olmakla birlikte, bu eksi yönde hareketler küresel finansal krizlerin etkisi çerçevesinde gerçekleşmiştir. Sürekli artı yönde gelişim gösteren Çin diş ticareti ve AB-Çin ticaret hacmi 20 yıllık süreçte ilk defa 2008 küresel finansal krizinin etkisi ile 2009 yılında dalgalanma göstermiştir. Hemen sonrasında toparlanan ikili ticaret, 2010 yılında krizden önceki seviyenin de üzerinde artış hareketi göstermiştir.

Ancak Avrupa Borç Krizi'nin etkisi ile Avrupa'da oluşan talep eksikliği ikili ticaretin 2012 yılında tekrar azalmasına sebep olmuştur. AB-Çin ticari hacminin azalması en büyük ticari ortağı olması açısından Çin'in dış ticaretinde de yavaşlama eğilimi göstermesine sebep olsa da Çin'in uyguladığı pazar çeşitlendirme stratejisi Çin ekonomisinin büyüme momentumunu kaybetmemesini sağlamıştır. Bu bağlamda, Avrupa Borç Krizi'nin Çin ekonomisi üzerindeki etkisi 2008 küresel finansal krizin etkisinden daha az olmuştur. Ancak Çin'in en büyük ihracat pazarı olan AB, 2012 yılında Amerika Birleşik Devletleri ile yer değiştirmiştir.

AB-Çin Ticari ilişkileri büyüme oranı açısından değerlendirildiğinde, 2003-2012 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte üçer defa düşüş ve yükseliş eğilimi göstermiştir. 2003-2004 yılları AB-Çin ticari ilişkileri tarihinde en hızlı yükselişin yaşandığı periyod olarak dikkat çekicidir. Kapsamlı stratejik ortaklık ilan edilmesinin getirdiği olumlu etki ile birlikte bu süreçte yıllık ticaret hacmi bir önceki yıla oranla %40 artış göstermiştir. Çin'in AB'ye olan ihracatı bu iki yıllık süreçte yıllık olarak %50'nin üzerinde büyüme gösterirken, AB'nin Çin'e ihracatı 2003 yılında %85 büyüme göstermiş ve 2004 yılında da %30'un üzerinde büyüme oranı sağlayabilmiştir.

İkili ticaretteki bu hızlı yükseliş 2005-2006 yıllarında hızını kaybetmiş olsa da 2007 yılının sonunda %30 oranında büyüme göstererek süreç içerisindeki dengelenmeyi sağlamıştır. Bu nedenle 2005-2007 yılları arasındaki periyod dengelenme periyodu olarak adlandırılır.

Küresel finansal krizin başladığı 2008 yılı ikili ticarette %20'lik büyüme gözlemlenirken, krizin gerçek etkileri 2009 yılında hissedilmiş ve ikili ticaret hacminde 20 yıllık süreçte ilk defa %15 düşüş gerçekleşmiştir. Çin'in AB'ye olan ihracatı %20 oranında düşerken, ithalatında da %4 azalma görülmüştür. Kriz sonrası oluşan olumsuz etki 2010 yılında toparlanma göstermiş ve ikili ticaret hacmi kriz dönemine oranla %30 artmıştır. Ancak hemen sonrasında gerçekleşen Avrupa Borç Krizi ile birlikte ikili ticaretin büyüme hızı yavaşlamıştır. Çin'in 2011 yılında AB'den ithalatı %25 büyüme oranı gösterirken, AB'deki talep azalışı nedeni ile ihracat oranları ithalat oranlarını karşılayamamıştır.

Yavaşlayan büyüme 2012 yılında düşüşe dönüşmüş, toplam ticaret hacmi %3,7 küçülürken Çin'in AB'ye olan ihracatı bir önceki yıla oranla %6,2 gerilemiş, AB'nin Çin'e olan ihracatı ise bir önceki yıl ile ayni rakamlarda kalmıştır. AB-Cin ticaret hacmi 2003-2012 arasındaki dönemde üçer defa yükseliş ve düşüş eğilimi gösterse de dönem toplamında %20 üzerinde büyüme gerçekleşmiştir.

İncelenen 10 yıllık dönemde ikili ticaret hacmi genel olarak büyüme göstermiş olsa da AB'nin Çin'in toplam dış ticareti içerisindeki değeri yükselişten düşüşe doğru bir eğilim göstermiştir. AB 1980'lerin sonunda, Çin'in toplam dış ticaretinin %20'sini oluştururken, Çin'in toplam ithalatının %25'ini sağlamıştır. 1990'larin başında ise Tiananmen olaylarının siyasi etkisi ile AB'nin Çin'in dış ticaretinde kapsadığı oranda duraksama oluşmuş ve tek haneli yüzdelik dilime gerilemiştir.

1992'de itibaren gelişen süreçte ise AB-Çin ikili ticaretinin Çin'in toplam dış ticaretindeki pay istikrarlı olarak %15 sevilerinde devam etmiş, 2007-2010 yılları arasındaki süreçte %16'nin altına düşmemiştir. Yine bu süreçte Çin'in toplam ihracatının %20'si AB'ye gerçekleşirken, toplam ithalatının %12'si de AB'den olmuştur. AB-Çin ticaret hacminde olduğu gibi AB-Cin ticaretinin Cin dış ticareti içerisindeki payı da 2008 küresel finansal krizden ve 2012 yılındaki Avrupa Borç Krizi'nden etkilenerek 2012 yılında %14 seviyelerine gerilemiştir.

İkili ticaretteki ürün yapısında ise imalat sanayi ürünlerinin Çin'den AB'ye ihracatında sürekli bir artış gözlemlenmektedir. Diğer taraftan imalat sanayi ürünlerinin AB'den Çin'e ihracatı düşerken ilksel ürünlerin ihracatı artmıştır. AB'nin 2002 yılında Çin'den ithal ettiği ürünlerin %4'unu ilksel ürünler, %95'ini ise imalat sanayi ürünleri oluşturmaktayken, 2012 yılında %3'ünü ilksel ürünler ve %96'sını imalat sanayi ürünleri oluşturmuştur.

AB'nin Çin'e olan ihracatında ise 2002 yılında ilksel ürünler %7 iken imalat sanayi ürünleri %91 oranında yer almış, 2012 yılında ilksel ürünlerin yeri %14'e yükselirken, imalat sanayi ürünlerinin oranı %84'e düşmüştür.

Ürün kategorileri bazında ise AB'nin Çin'den yaptığı tekstil ürünleri ithalatında düşüş gözlemlenirken, mekanik ve elektrikli ürünlerin ithalatı artmıştır.

2002 yılında AB'nin Çin'den yaptığı ithalatta tekstil ürünleri %15, mekanik ve elektrikli ürünler %41,7, kimyasal ürünler %3 pay oluşturmuştur. Tekstil ürünlerinin AB'nin Çin'den yaptığı ithalattaki oranı 2012 yılında %12,6'ye düşerken, mekanik ve elektrikli ürünlerin oranı %50'ye yükselmiştir. Kimyasal ürünlerse %4,5 pay alarak yükseliş göstermiştir. Çin'in AB'den yaptığı ithalatta ise kimyasal ürünlerin oranı artarken, mekanik ve elektrikli ürünlerin oranı düşmüştür. 2002 yılında toplam ithalatın %1,3'unu tekstil ürünleri, %9,5'ini kimyasal ürünler, %62'sini mekanik ve elektrikli ürünler oluştururken, 2012 yılında tekstil ürünleri %1,3'luk payını korumuş, kimya sektörü %11,7'ye yükselmiş, mekanik ve elektrikli ürünler %58,5'a gerilemiştir. Çin'in AB'den ithalatında 2002 yılında %8,4 paya sahip olan otomobil endüstrisi ürünlerinin 2012'de %20,1'lik paya yükselmesi de dikkat çekici niteliktedir.

3.1 DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ (DTÖ) KAPSAMINDA İLİŞKİLER

Bu çalışmanın AB-Çin ilişkilerinin üç sacayağının açıklandığı bölümünde en önemli sacayağını ekonomik ilişkilerin oluşturduğunun belirtilmesi ile paralel olarak, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ikili ilişkilerin küresel sistem içerisinde değerlendirilmesi açısından en önemli organizasyondur. Çin DTÖ'ye 2001 yılında üyeliğinin ardından kurumun yapısına ve kurallarına göre kendi uyumluluğunu sağlamıştır.

Ancak DTÖ uyumluluğu sağlanmış olsa da Çin açısından AB ikili ilişkileri küresel boyuttaki ilişkilere oranla önemini kaybetmemiştir. AB'nin 2004 yılında Çin'in en büyük ticari ortağı olmasının ardından, taraflar arasındaki ticari anlaşmazlıklar giderek artmış ve bu da tarafların birbirlerine daha fazla yakınlaşmasına neden olmuştur.

Özellikle 2006 yılından itibaren Çin, AB'den gelen suçlama ve şikâyetlerin ana hedefi haline gelmeye başlamıştır. Bu sayede anlaşmazlık çözme mekanizmaları daha fazla kullanılır duruma gelmiştir. Çin zaman içerisinde AB ile ticari uyuşmazlıklarını, çözüm mekanizmalarını kullanarak çözmeyi öğrenmiştir. İki tarafın da kazançları ve kayıpları olmuştur. Çin ve AB Doha'da düzenlenen DTÖ Kalkınma Gündemi müzakerelerine beraberce katılmışlar, korunmakta olan mahreç

işareti (protected geographical indication) ve tek bir paketin kabul edilmesi (single undertaking) hususlarına ek olarak ticaretin kolaylaştırılması konusunda da benzer görüş ve çıkarlarda birleşmişlerdir.

DTÖ çerçevesinde özellikle 2008 sonrası ikili ilişkiler daha eşitlikçi bir konuma ulaşmıştır. Ancak AB, çok taraflı ticaret sistemi içerisinde liderliğini sürdürmüştür. Çin ise sistemin aktif bir katılımcısı olmaya devam etmekle birlikte, kapasite ve konum olarak AB'nin gerisinde kalmıştır.

3.2 KÜRESEL FİNANS KAPSAMINDA İLİŞKİLER

Dünyanın genelini etkileyen Küresel Finansal Krizin de AB-Çin finansal ilişkilerinde de değişimlere neden olduğu görülmektedir. Kriz öncesinde Çin küresel finansal yönetim mekanizmasının tam olarak içinde değildi. Bu nedenle AB-Çin finansal ilişkileri çok taraflı küresel boyuttan ziyade iki taraflı ilişkiler olarak ilerlemekteydi.

Kriz sonrasında ABD dolarının hızlı değer kaybı ve avronun RMB karşısında daha istikrarlı kalması, Çin için AB para biriminin stratejik önemini arttırdı. Bu bağlamda Çin ve AB karşılıklı finansal gözetim konusunda mutabakata vardılar. Ayrıca AB, Çin'in mali reformu ile ilgili olarak Çin'e destek vermiştir. Kriz sonrası G7'nin yerini alan G20 en önemli küresel finansal yönetim mekanizması haline donuştu. Çin ve AB finansal ilişkilerini G20 çerçevesinde çok taraflı küresel boyuta taşımayı basarmışlardır.

Bu da ikili ilişkilere finansal ilişkiler boyutunda yeni bir diyalog acarken, ilişkilerin olgunlaşmasına katkıda bulunmuştur. Ayni zamanda Çin ve diğer önemli gelişmekte olan ülkelerin oluşturduğu BRICS ülkeleri ve AB, işbirliği yaparak küresel finansal yönetim mekanizmalarını desteklediklerini ve çatışma yerine karşılıklı öğrenme yöntemini benimsediklerini açıkladılar. AB-Çin ilişkilerinin küresel çok taraflı organizasyonlar çerçevesinde olgunlaşması açısından BRICS – AB ilişkileri de önem kazanmıştır.

Küresel finansal yönetim mekanizmaları açısından AB-Çin işbirliği çok uzun bir tarihe sahip olmamakla ve Çin'in rolü belirsizliğini korumakla birlikte

gelecekteki gelişmelerin yönünün belirlenmesi perspektifinden bakıldığında bu alanda Çin ile AB arasındaki ilişkiler stratejik olarak değerlendirilebilir.

4. AB-ÇİN ENERJİ İLİŞKİLERİ

Enerji uluslararası platformda tüm ülkelerin stratejik açıdan en önemli gördükleri alanlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Tüm ülke sanayilerinin etkin bir şekilde işleyebilmesi için enerji ihtiyaçlarını uzun vadede karşılayabilecekleri tedarik kaynaklarını etkileyebilme yetenekleri aynı zamanda sahip oldukları gücü muhafaza etmede etkide bulunmaktadır. AB ve Çin iki büyük aktör olarak sahip oldukları ekonomik ve endüstriyel dinamikler açısından enerji alanında da aynı zamanda etkin olmaya devam etmek isteklerini sürdürmektedirler. Genel yapı itibariyle incelendiğinde AB ve Çin enerji noktasında dışa bağımlı yapıları bulunmaktadır. Doğal olarak bu farklılaşma birbirlerine rakip olacakları çatışma alanları oluşturduğu gibi iş birliği geliştirebilecekleri bir zemini de destekler niteliktedir. Yine de uluslararası alanda bu büyük iki gücün zaman içerisinde enerji kaynaklarında yaşanabilecek azalmalar ile çatışma potansiyelleri ilerleyen gelecekte ihtimal dâhilindedir. Bu durumun farkında olan her iki tarafın, bu sorunu küresel enerji yönetim mekanizmalarında etkinliklerini artırarak çözme çabaları ön plana çıkmaktadır. Sonuç olarak AB-Çin enerji ilişkisi stratejik bir ilişkidir.

4.1 KÜRESEL ENERJİ YAPISI

Küresel enerji yapısı petrol üreten ülkeler ve petrol tüketen ülkeler olmak üzere iki ana yapıdan oluşmaktadır. AB'nin enerji talebi, borç krizi ile birlikte düşüş eğiliminde olsa da halen dünyanın en büyük enerji tüketicilerinden biri konumundadır. BP istatistiki verilerine göre, son 10 yıllık süreçte AB'nin enerji tüketimi yıllık ortalama %1,1 gerilemiştir.

Çin ise 2016 yılında toplam enerjinin %23'unu tüketerek en büyük enerji tüketicisi konumuna gelmiştir (Şekil 1). Çin, Brezilya, Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerin enerji talepleri de hızlı bir artış eğilimi içerisindedir. Bunlara karşılık Rusya en büyük enerji üreticisi konumundadır. Küresel enerji piyasalarındaki arz ve talep

arasındaki denge doğrultusunda kolektif eylemlerin gerçekleştirildiği çok uluslu kurumlar ve yapılar bütünü, küresel enerji yönetim mekanizması olarak adlandırılır.

Bu tanım çerçevesinde çalışan çok taraflı enerji organizasyonlarının günümüz çok uluslu enerji piyasaları üzerinde belirgin bir etki yapabilmelerinin zorluğu açık olmakla birlikte, dengeleyici bir görev üstlendikleri görülmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı (UEA), Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), Gaz İhraç Eden Ülkeler Forumu (GEFC), BM Uluslararası Enerji Forumu (IEF) gibi yapılar küresel enerji yönetim mekanizmasını oluşturan yapılardır. Bunların yanında Enerji Şartı Anlaşması (EŞA), AB-Afrika Enerji Topluluğu Anlaşması gibi çok taraflı bölgesel anlaşma organizasyonları ve ikili anlaşmalar küresel enerji yönetiminde ikincil rol oynayan mekanizmalardır.

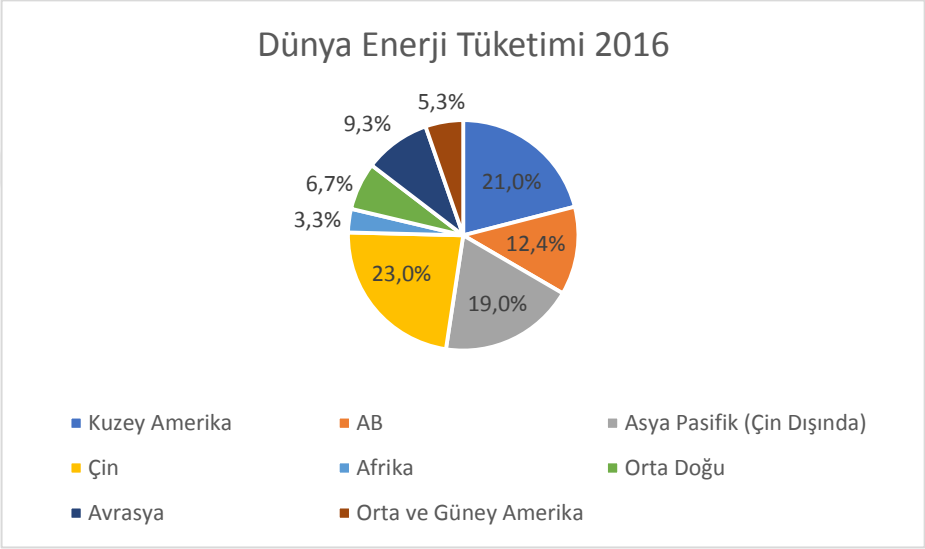

Şekil 1: Dunya Enerji Tüketimi BP istatistiki veriler

Kaynak: Veriler BP datadan alınmıştır.

Günümüz enerji piyasalarında petrol üreticisi ülkelerin oluşturduğu OPEC ve gelişmiş endüstriye sahip ülkelerin oluşturduğu UEA küresel enerji yönetim mekanizmaları arasında en etkin role sahip olan organizasyonlardır.

4.1.1. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)

OPEC 1960 yılında kurulmuş ve 12 üyeden oluşmaktadır. Bu üye ülkelerden Iran, Irak ve Libya dışındaki üyeler DTÖ üyesi ülkelerdir. Bu üç ülke de DTÖ'de gözlemci ülke statüsünde yer almaktadırlar. OPEC petrol üreten üye ülkelerin çıkarlarını kolektif görüşmelerle garanti altına alarak, dünya petrol piyasalarının istikrarını hedeflemektedir.

Bu amacı sağlamak için kullandığı en önemli araç petrol üretim kotalarıdır. OPEC Bakanlar Kurulu yılda iki kez toplanmakta ve her üye bir oy hakkına sahip olacak şekilde toplam kota belirlenerek ülkelere tahsis edilmektedir. Küresel enerji piyasalarındaki petrol fiyatlarının istikrarını sağlamak adına, fiyat ile ters orantılı olarak üretim arttırılmakta veya sınırlandırılmaktadır. OPEC üyesi ülkeler küresel petrol rezervlerini %78'ini, toplam petrol üretiminin %40'ini ve küresel petrol ticaretinin %60'ini kontrol etmektedir. Ancak OPEC küresel enerji pazarında büyük pay sahibi olmasına rağmen belirleyicilik açısından aynı ölçüde etkili olamamaktadır.

4.1.2. Uluslararası Enerji Ajansı (UEA)

UEA ise 1974 yılında Amerika Birleşik Devletleri tarafından gelişmiş enerji tüketicisi ülkelerle birlikte kurulmuş ve uluslararası enerji piyasalarında OPEC'i dengelemeyi amaçlamış çok uluslu enerji aktörüdür. Günümüzde 29 üyesi bulunan UEA'nın tüm üyeleri OECD üyesidir. UEA'nın temel amacı, enerji güvenliği adi altında ortak bir enerji politika koordinasyonu yürüterek, enerji fiyatlarında istikrarı sağlamaktır.

Bunu sağlamak amacı ile kullandıkları başlıca araçlar ise petrol tüketim sınırlandırmaları ve stratejik petrol rezerv sistemidir. UEA Anlaşmasına göre üye ülkeler 90 günlük toplam ithalata eşdeğer oranda petrolü stratejik rezerv olarak bulundurmak zorundadırlar. Herhangi bir nedenden dolayı oluşan petrol tedarik kısıtlaması durumunda bu stratejik rezervi kullanmak veya diğer üye ülke ile paylaşmak durumundadırlar. Bu anlaşma doğrultusunda 2009 verilerine göre UEA üyesi ülkelerin toplamda 4,3 milyar varil rezervleri bulunmaktadır.

4.1.3. Doğal Gaz İhraç eden Ülkeler Forumu (GEFC)

GECF 2001 yılında Rusya, Katar ve İran'ın etkisi ile kurulmuştur. Günümüzde 12 üyesi bulunan organizasyonun, Kazakistan, Azerbaycan, Irak, Hollanda, Norveç, Umman ve Peru'dan oluşan 7 gözlemci statüsünde katılımcısı bulunmaktadır. GEFC küresel doğal gaz rezervlerinin %70'ini, küresel doğal gaz üretiminin %85'ini, küresel doğalgaz boru hatları ticaretinin ise %38'ini kontrol etmektedir. GEFC'nin kuruluş amacı sürdürülebilir, verimli, çevreye duyarlı ve şeffaf bir doğal gaz piyasası inşa ederek, doğal gazı kömür ve petrol gibi küresel enerji kaynaklarından biri haline getirerek üye ülke toplumlarına ve tüm insanlığa fayda sağlamak olarak ifade edilmiştir.

4.1.4. Enerji Şartı Anlaşması (EŞA)

Enerji alanında yapılan yatırımları, ticareti ve lojistiği, DTÖ kuralları ile uyumlu haline getirerek enerji yatırım alanlarında ülkelere özgü ayrımcılığın önüne geçmeyi hedefleyen Enerji Şartı Anlaşması 1991 yılında 51 ülkenin imzası ile Hollanda'nın Lahey kentinde imzalanmış ve 1998 yılında resmi olarak yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın nihai hedefi ise enerji üreten ve enerji tüketen ülkelerden oluşan ve Avrasya'yı kaplayan bir alanda ortak enerji pazarı oluşturmak olarak görülmektedir.

Ancak AB tarafından şiddetle savunulan pazar liberalizasyonu konusunda Rusya ve Orta Asya ülkelerinin çekingen davranması, ortak bir enerji piyasası hedefi olasılığını azaltmaktadır. Özellikle 2009 yılında Rusya'nın anlaşmadan çekildiğini açıklaması ve ardından 2014 yılında İtalya'nın anlaşmadan çekilmesi, Enerji Şartı Anlaşmasının geleceğini tehlikeye atmıştır. Bu bağlamda 2015 yılının mayıs ayında Hollanda'nın Lahey kentinde ikinci kez görüşmeler düzenlenmiş ve bu kez 66 ülkenin imzası ise Enerji Şartı Anlaşması modernize edilmiştir.

Anlaşmaya imza atan ülkeler arasındaki enerji ilişkilerinin yoğunlaştırılması hedef alınmiş ve enerji yatırımlarının güvenliği, enerji yatırımlarının önündeki bariyerlerin kaldırılması, yabancı enerji yatırımlarının hukuki çerçevesi ile ilgili olarak şeffaflaşma, yatırımlar ve ticaret konusunda uluslararası hukuk kurallarının belirlenmesi ve uygulanması konuları görüşülmüştür. Enerji Şartı Anlaşmasının

önemi sadece enerji üreten ve enerji tüketen ülkelerin değil, enerji geçişişini sağlayan ülkelerin de bu yapıda yer almalarıdır.

4.2 ULUSLARARASI ENERJİ YÖNETİM MEKANİZMALARININ İNCELEMESİ

Uluslararası enerji yönetim mekanizmalarında genel olarak enerji üreten ve enerji tüketen ülkeler arasında kutuplaşma oluşacak şekilde kümelenme yaşandığı görülmektedir. Bunun yanında, küresel enerji ekonomisi ve küresel enerji güvenliği konularının çeşitli organizasyonlarca değerlendirilmesinde tutarlı ve küresel bağlayıcılığı olan bir sonuca ulaşılamadığı anlaşılmaktadır.

Küresel enerji mekanizması içeresinde toplam 34 farklı çok uluslu enerji organizasyonu bulunmakta ve 154 ülke bu organizasyonlardan en az birine üye durumundadır (Baccini, Lenzi, & Thurner, 2013). Bu organizasyonlar içeresinde DTÖ, EŞA, OPEC daha etkin kurumlar olarak öne çıkmakla birlikte bu kurumlar batılı ülkelerin etkisine olup, pazar düzenlemeleri batılı ülkeler tarafından karakterize edilmiştir.

Ancak enerji güvenliği konusu politika yapıcılar tarafından jeopolitik çerçevenin içeresinde değerlendirildiğinden dolayı uluslararası enerji ilişkilerinde realist teorinin sıfır-toplam kuralı geçerliliğini korumaktadır. Bu da ulusal petrol şirketlerinin günümüzde belirlenmiş petrol ve doğal gaz kaynaklarının %80'ini kontrol altında tutmalarının ve önümüzdeki yıllarda da petrol üretimi ve fiyatlandırılmasında birincil aktör olarak kalacaklarının göstergesidir (GOLDTHAU & WITTE, 2010). O halde küresel enerji piyasaları enerji üreten ve enerji tüketen ülkelerden gelen fiyat sinyallerine göre dengelenen, serbest rekabete açık bir pazardır.

Buna karşı olarak bu dengelenmede bariz dalgalananımalar oluşmaktadır. Örneğin, OPEC'in siyasi ilişkilerine göre petrol üretimine getirdiği sınırlandırmalar enerji tüketen ülkelerde ciddi kaygılara yol açmaktadır. Rusya'nın büyük bir enerji üreticisi ülke konumuna yükselmesi ile birlikte Çin ve Hindistan'ın hızlı ekonomik gelişmeleri sonucu artan enerji talepleri daha iyi kurgulanmış küresel enerji yönetim mekanizmalarına ihtiyacı doğurmuş, ya da mevcut mekanizmalarda reform

gerekliliğini gözler önüne sermiştir. Çin 2010 yılında Sudi Arabistan'ın en büyük enerji pazarı haline gelmiştir.

Hindistan, Çin ve Brezilya'nın 2011 yılında günlük petrol kullanımları Batı Avrupa'nın günlük tüketimini geride bırakmıştır. Aynı yıl Rusya, Sudi Arabistan'ı petrol üretiminde geçmiş olması ile birlikte Sudi Arabistan'ın petrol ihracatı Rusya'dan yüksek durumdadır. Bunun yanında AB'nin doğal gaz ihtiyacının %34'unu Rusya sağlamaktadır.

Ancak açık şekilde görülmektedir ki enerji talebinin yönü UEA üyesi ülkelerden, başta Çin ve Hindistan olmak üzere gelişmekte olan enerji tüketen ülkelere kaymaktadır. Bu da meşruiyetini devam ettirebilmesi açısından UEA'ya yeni üyeleri bünyesine kabul etme ve yapısal reformların gerekliliği gerçekliğini göstermektedir. Doğal gaz son 20 yıllık süreçte temiz bir enerji kaynağı olarak petrol karşısında güç kazanmıştır.

Doğal gazın petrol karşısında fiyat avantajının yanında yüksek termal verimliliğe sahip olması ve düşük kirlilik oluşturması hem ekonomik gelişime verdiği katkı hem de atmosferin korunması açısından küresel enerji piyasalarında petrolün alternatifi konumuna yükselmesinde etkili olmuştur. Doğal gaz üretiminin %80'i OPEC üyesi olmayan ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Doğal gaz küresel enerji piyasalarında arz talep dengelerini değiştirmenin yanında küresel enerji yönetim mekanizmalarında görülen reform ihtiyacını daha fazla açığa çıkarmıştır.

Doğal gazin küresel enerji piyasalarına getirdiği diğer bir yenilik ise transit geçiş ülkelerinin doğmasına sebep olmasıdır. Petrol taşımacılığı, üretici ülkelerin limanlarından deniz yolu ile gerçekleştirilmektedir. O halde petrol taşımacılığında geleneksel lojistik yöntemleri kullanılmaktadır. Ancak doğal gaz üretici ve tüketici ülkeler arasında kurulan boru hatları ile taşınmaktadır. Türkiye, Ukrayna, Belarus gibi ülkeler kendileri doğal gaz üreticisi ülkeler olmamakla birlikte, boru hatlarının geçiş güzergâhlarında bulunmaları nedeni ile enerjinin naklini sağlayan ülkeler konumundadırlar.

Günümüz küresel enerji piyasalarında sayıca birçok enerji yönetim mekanizması bulunmasına rağmen, pratikte etkin ve kolektif bir küresel enerji mekanizması bulunmamaktadır (Arcas & Filis, 2013).

Küresel enerji yönetim mekanizmaları, Rusya gibi büyüyen enerji üreticisi ülkelerini, Çin, Hindistan, Brezilya gibi hızla büyüyen enerji tüketicisi ülkeleri ve Belarus, Ukrayna, Kazakistan, Türkiye, Baltık Ülkeleri gibi enerji nakil ülkelerini kapsayıcı nitelikte bir organizasyona ihtiyaç duymaktadır.

Küresel olarak enerji ticaret hacmindeki hızlı artış, küresel enerji mekanizması olarak kabul edilen ve AB'nin de üyesi olduğu UEA'nın küresel enerji piyasalarındaki nüfuz gücünü olumsuz yönde etkilemiştir. Enerji hususunda AB-Çin ilişkileri işbirliği ve rekabeti bir arada bulundurur niteliktedir. Her iki taraf da enerji konusunda dışa bağımlı olmakla birlikte enerji politikalarını geliştirme konusunda benzer stratejilere sahiptirler.

AB-Çin arasında gerek geleneksel enerji piyasalarına yatırım gerekse de yeni enerji kaynakları geliştirme konularında rekabetle birlikte stratejik fırsatları karşılıklı öğrenme çerçevesi içeresinde değerlendirebilme alanları vardır. Çin ve AB, G20 çerçevesi içerisinde görüşülen küresel enerji yönetimi mekanizmalarının reformu konusunda benzer fikirlere sahiptirler. Ayrıca petrol üreten, petrol tüketen ve petrol transit geçiş ülkeleri arasındaki işbirliğinin geliştirilmesini istemektedirler.

Enerji alanında AB ve Çin'in enerji tüketen yapılar olması, her ikisini de uluslararası enerji piyasasındaki arz ve talep ilişkilerine karşı savunmasız kılmaktadır. Bu nedenle AB-Çin arasındaki küresel enerji yönetim mekanizmalarındaki işbirliği stratejik öneme sahiptir.

4.3 AB VE ÇİN ENERJİ YAPISI

Enerji yapıları açısından AB ve Çin belirli alanlarda benzerlik gösterirken, belirli alanlarda da farklılıklara sahiptirler. Her iki taraf da enerji kaynağı olarak yeterli kömür rezervlerine sahipken, ikisi de petrol ve doğal gaz kaynakları açısından yetersizdirler. Çin temel enerji kaynağı açısından kömüre bağımlı gözükmektedir (Şekil). AB temel enerji tüketimini petrol ve doğal gaza kaydırmış görünmekle

birlikte, Almanya ve Polonya kömürü temel enerji kaynağı olarak kullanmaya devam etmektedirler.

Çin'in kendine yetebilen kömür kaynakları ve küresel kömür üretiminin %45,7'sini gerçekleştirdiği değerlendirmeye alındığında, AB'ye oranla enerjide dışa bağımlılığı daha düşük olarak görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, Çin'in yenilenebilir enerji ve düşük kirlilik üreten kaynaklarının büyük bölümünü hidroelektrik santralleri oluştururken, AB'de bu tür kaynakları açısından çeşitlilik vardır. Bu çeşitlilik nükleer enerji santralleri, rüzgâr enerjisi ve solar enerjiden oluşmaktadır.

AB'nin 2010 yılı istatistiklerine göre enerji tedariki konusunda %52 oranında dış kaynaklara bağımlılık görülmüştür. Kullanılan enerji kaynaklarına göre incelendiğinde ise kömürde %34, petrolde %84 ve doğal gazda %64 oranında dış kaynaklara bağımlılık görülmektedir. Ancak son 20 yılda AB'nin enerji yapısı değişim göstermiştir. Fosil yakıt tüketiminin giderek azalma eğiliminde olduğu ve bunun yerine temiz yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Eurostat verilerine göre nükleer ve yenilenebilir enerji kaynaklarının AB enerji üretimindeki yeri 2010 yılı verilerine göre %46'ya yükselirken, toplam enerji tüketiminin ise %23'ünü karşılamıştır. Çin'de ise 2011 yılında toplam enerji üretiminin %77,8'i kömürden sağlanırken, %8,5'i petrolden, %4,9'u gazdan ve %9,6'si ise nükleer ve yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanmıştır (China Statistical Yearbook 2012).

Temiz enerji kaynaklarının Çin enerji üretimindeki oranı 2015 yılında %14,5'a yükselirken, kömür %72,1'e gerilemiş, petrol %8,5 ile sabit kalırken, doğal gazdan elde edilen enerji miktarı %4,9'a yükselmiştir (China Statistical Yearbook). Çin'in yenilenebilir enerji kaynaklarının çoğunluğunu hidroelektrik oluşturmaktadır.

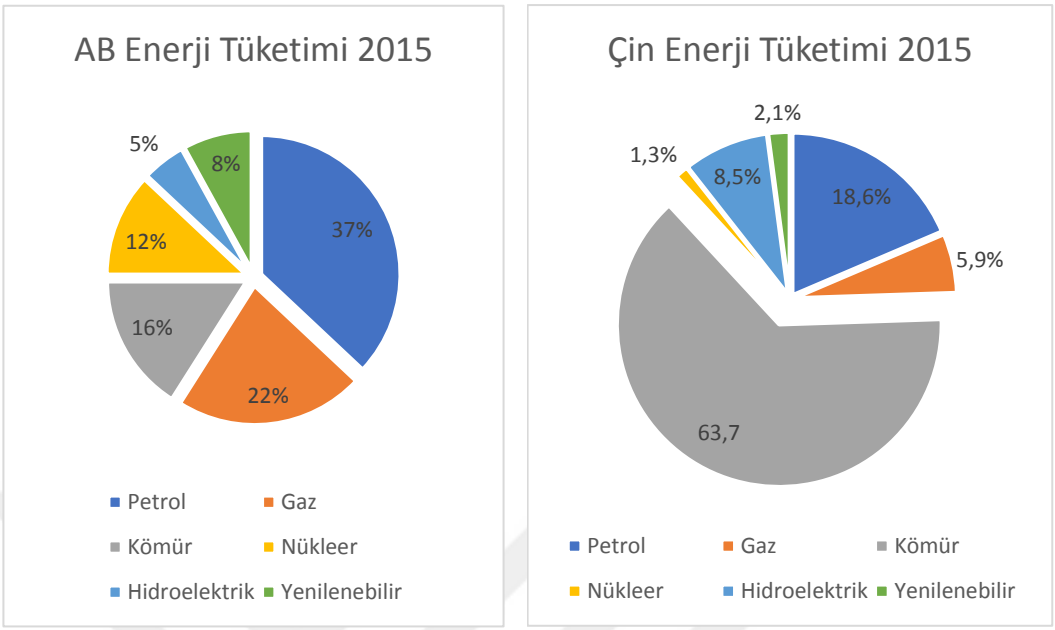

Şekil 2: AB ve Çin 2015 Karşılaştırmalı Enerji Tüketimleri

Veriler BPDATA'dan alinmistir. (Statistikal Review of World Energy 1965-2016)

4.3.1 AB-Çin Enerji Kaynakları Karşılaştırması: Kömür

Kömür, 2016 yılında küresel enerji ihtiyacının %27'sini sağlamakla birlikte, dünya genelinde üretilen elektriğin %41'i kömürden sağlanmaktadır. Dünya genelinde toplam kömür üretimi 2016 yılında 7,4 milyar ton olarak gerçekleşirken, Tablo1'de görüldüğü gibi, Çin 3,4 milyar ton kömür üretimi ile toplam kömür üretiminin %45,7'sini gerçekleştirmiştir.

Aynı dönemde AB ise 484 milyon ton kömür üretimi gerçekleştirmiştir. 2016'da Çin, 3,96 milyar ton kömür tüketimi ile Dünya kömür tüketiminde %50,6'lık oranla en büyük kömür tüketicisi olarak göze çarpmaktadır. AB ise 2016 senesinde 238,4 milyon ton kömür tüketimi ile dünya kömür tüketiminden %6,4'lük pay almıştır.

Çin 2015 senesinde elektrik ihtiyacının %72,1'ini kömürden elde ederken, aynı yıl 327 milyon ton kömür ithalatı yaparak, dünyada en yüksek kömür ithal eden

ülke olmuştur (china statistical yearbook, 2016). Verilere göre değerlendirildiğinde Çin'in kullandığı enerjinin büyük bölümünü kömürden sağladığı görülmektedir.

Tablo 1. AB-Çin Enerjı Kaynağı Olarak Kömür Karşılaştırması (2016)

	AB		**ÇİN**	
	milyon ton	küresel toplamdan aldığı pay (%)	milyon ton	küresel toplamdan aldığı pay (%)
Toplam Rezervler	7,489	%6,6	244,010	%21,4
Üretim	484,7	%6,5	3411	%45,7
Tüketim	238,4	%6,4	3117,6	%50,6

Kaynak: Veriler BPDATA'dan alınmıştır. (Statistikal Review of World Energy 1965-2016)

4.3.2 AB-Çin Enerji Kaynakları Karşılaştırması: Petrol

AB ve Çin petrol rezervleri ise petrol üretici ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Çin'in petrol rezervleri 2016 yılında 25,7 milyar varil ile küresel petrol rezervlerinin %1,5'ini oluştururken, AB 5,1 milyar varil ile küresel rezervlerin sadece %0,3'ünü bünyesinde bulundurmuştur.

Petrol üretimi değerlerine bakıldığında, Çin'in 2016 yılında 199,9 milyon varil üretimle küresel üretimin %4,6'sını sağladığı görülmektedir. AB ise 70,8 milyon varil üretimle küresel üretimin %1,6'sını sağlamıştır. Tüketim değerlerine göre 2016 yılında Çin 578,7 milyon varil petrol tüketerek küresel tüketimin %13,1'i

gerçekleştirirken, AB ise 613,3 milyon varil petrol tüketerek, küresel tüketimin %13,9'unu gerçekleştirmiştir.

Tablo 2. AB-Çin Enerjı Kaynağı Olarak Petrol Karşılaştırması (2016)

	AB		**ÇİN**	
	milyon varil	küresel toplamdan aldığı pay (%)	milyon varil	küresel toplamdan aldığı pay (%)
Toplam Rezervler	5100	%0,3	25700	%1,5
Üretim	70,8	%1,6	199,7	%4,6
Tüketim	613,3	%13,9	578,7	%13,1

Kaynak: Veriler BPDATA'dan alınmıştır. (Statistikal Review of World Energy 1965-2016)

4.3.3 AB-Çin Enerji Kaynakları Karşılaştırması: Doğal Gaz

AB ve Çin doğal gaz rezervleri petrol rezervleri ile benzerlik göstermekte ve üretici ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Çin'in doğal gaz rezervleri 2016 yılında 5,4 trilyon metreküp ile küresel doğal gaz rezervlerinin %2,9'unu oluştururken, AB 1,3 trilyon metreküp ile küresel rezervlerin sadece %0,7'sini bünyesinde bulundurmuştur.

Doğal gaz üretimi değerlerine bakıldığında, Çin'in 2016 yılında 138,4 milyar metreküp üretimle küresel üretimin %3,9'unu sağladığı görülmektedir. AB ise 118 milyar metreküp üretimle küresel üretimin %3,3'ünü gerçekleştirmiştir. Tüketim değerlerine göre 2016 yılında Çin 210,3 milyar metreküp doğalgaz tüketerek küresel

tüketimin %5,9'unu gerçekleştirirken, AB ise 428 milyar metreküp doğalgaz tüketerek, küresel tüketimin %12,1'ini gerçekleştirmiştir.

Tablo 3. AB-Çin Enerji Kaynağı Olarak Doğalgaz Karşılaştırması (2016)

	AB		**ÇİN**	
	milyar metreküp	kuresel toplamdan aldığı pay (%)	milyar metreküp	kuresel toplamdan aldığı pay (%)
Toplam Rezervler	1,300	%0,7	5,400	%2,9
Üretim	118	%3,3	138,4	%3,9
Tüketim	428	%12,1	210,3	%5,9

Kaynak: Veriler BPDATA'dan alınmıştır. (Statistikal Review of World Energy 1965-2016)

4.4 AB-ÇİN İKİLİ ENERJİ İLİŞKİLERİ

AB-Çin ilişkileri enerji alanında rekabet ve işbirliğini bir arada bulundurur niteliktedir. Her iki taraf da enerji tüketen yapılar olduklarından dolayı küresel enerji pazarında benzer çıkarlara sahiptirler. Enerji üreten bölgelerin sürdürülebilir istikrarı, küresel enerji pazarındaki fiyat dalgalanmalarının önlenmesi, enerji nakil kanallarının güvenliği, enerji üretici ülkelerin kapasitelerinin arttırılması gibi konular her iki taraf için önceliklidir.

Bununla birlikte AB üyesi ülkelerin küresel enerji yönetimi mekanizmalarında Çin'e oranla daha tecrübeli olduğu ve daha uzun bir geçmişe sahip oldukları açıktır. Tüm AB üyesi ülkeler UEA üyesiyken, Çin sadece EŞA ile ilgili görüşmelere gözlemci statüsünde katılım göstermiştir.

AB, genişletilmiş Stratejik Ortaklık Dönemi'nin son yıllarında Çin'in hızla yükselen bir enerji tüketicisi ülke olduğunun ve küresel enerji yönetim mekanizmalarında bulunması gerektiğinin farkına vararak Çin'e yönelik stratejilerini bu yönde güncelleme yoluna gitmeye başlamıştır. Çin enerji üreten ve enerji tüketen ülkelerin pazarlık pozisyonlarının düzeltilmesi konusunda özellikle aktif rol oynayabilme kapasitesine sahiptir.

Bu açıdan bakıldığında Çin'in küresel enerji mekanizmalarında yer almaya başlamasının tüm AB üyesi ülkeler açısından fayda sağlayacağı görülmektedir. Özellikle 2008 küresel finansal krizi ve ardından 2012 yılında gerçeklesen AB Borç krizinin ardından, AB'nin yabancı enerji yatırımlarında büyük düşüş gözlemlenmiştir. Krizlerin etkisi ile ortaya çıkan küresel enerji açığının en aza indirilmesi konusunda Çin'in geliştireceği yeni petrol ve doğalgaz yatırımlarının, küresel enerji pazarının istikrarı açısından fayda sağlayacağı açıktır.

AB ve Çin'in enerji tüketim yapıları farklılıklar göstermekte ve Çin'in dış enerji kaynaklarına bağımlılığı AB'ye oranla daha düşük görünmektedir. Bununla birlikte Çin'in enerji tüketiminin artışı AB'ye oranla daha hızlı büyüme göstermektedir. Mevcut küresel enerji üretiminin kısıtlı olduğu bilindiğinden, AB-Çin enerji ilişkileri açıkça rekabetçidir. AB, Çin'in Afrika üzerinde uyguladığı enerji diplomasinin AB'nin geleneksel nüfuz alanı olması açısından zorluklar oluşturduğunu düşünmektedir. AB, Çin'in Afrika'daki etkisini Afrika Stratejisi kapsamında AB-Afrika Enerji İttifakı gibi önlemlerle azaltmaya çalışmaktadır.

Bunun yanında AB küresel alanda ideolojik araçları da Çin'e karşı kullanmaktadır. Örneğin Angola'yı insan hakları açısından başarısız ülke olarak suçlamış, İran'ı teröre destek veren ülke olarak çeşitli ekonomik yaptırımlara maruz bırakmıştır.

Çin'in uluslararası enerji tedarik ağları açısından örnek olarak gösterilen her iki durum tehdit niteliğindedir. Son yıllarda AB ve Çin'in enerji tedariki konusundaki öncelikleri değişme eğilimi göstermektedir. Arap Körfezi bölgesi petrol ülkeleri ve Afrika birincil önemini kaybederken Avrasya iki tarafın da enerji tedariki konusunda yoğunlaştığı bölge durumuna gelmiştir. Her iki taraf için enerji

nakil güvenliği, maliyet ve çevre kirliliği gibi nedenler tedarik odaklarının Afrika ve Körfez ülkelerinden Avrasya'ya kaymasında etkili olmuştur.

Bu geçiş aynı zamanda AB ve Çin için enerji kaynağı konusunda petrol stratejilerinin, gaz stratejisine dönüşmesi anlamı taşımaktadır. Azerbaycan'da Shah Deniz gaz sahası ve Türkmenistan'da yeni gaz sahalarının keşfedilmesi, Avrasya'nın enerji alanında önemini arttırırken, bölgede enerji odaklı yapılacak yatırımlar konusunda AB-Çin rekabetine yeni bir alan kazandırmıştır. Bu bağlamda bölgede rekabetçi ve özellikli projeler planlanmıştır. Çin-Kazakistan Orta Asya Gaz Boru Hattı, Gürcistan ve Türkiye üzerinden geçen Azerbaycan gazini AB'ye ulaştıracak olan boru hattı bu projelerin en önemlilerindendir.

AB-Çin enerji alanında işbirliği ilişkileri perspektifinden bakıldığında taraflar arasında nispeten istikrarlı bir enerji diyalog mekanizması geliştiği gözlemlenmektedir. Düzenli olarak gerçekleştirilen AB-Çin liderler zirvesi kapsamında yer alan enerji işbirliğinin yanında taraflar, üç farklı enerji işbirliği modeli geliştirmişlerdir.

Bu modellerden ilki, 1994 yılında kurulan ve iki yılda bir düzenlenen AB-Çin Enerji Konferansı'dır. Çin-AB Enerji Diyalogu 1997'de kurulmuş ve her yıl düzenlenen ikinci modeldir. Son model ise 2012 yılında düzenlenmiş olan AB-Çin Enerji Zirvesi'dir. Enerji Zirvesi sonunda Mayıs 2012'de AB-Çin Enerji Güvenliği Ortak Deklarasyonu açıklanmıştır.

Bu deklarasyon enerji arzının güvenliği ile ilgili ortak endişeleri yansıtmasının yanında her iki tarafında küresel enerji yönetim mekanizmalarını ilgilendiren reform konularında yakın işbirliği yaparak beraber hareket edeceklerini belirtmeleri açısından da önemlidir.

5 İKİLİ GÜVENLİK MÜZAKERELERİ

Son on yıl içerisinde Çin ve Avrupa Birliği arasında birçok alanda diyalog görüşmeleri gerçekleşmektedir. Bu diyalogların başlıkları arasında güvenlik ve silahlanma kontrolü bulunmaktadır. Birçok diyalog konusu devam ederken

pragmatik açıdan en etkin ve ön planda olan konu başlıkları doğal olarak güvenlik ve silahlanma konuları olmuştur.

Diğer bir taraftan uluslararası platformda denizcilik alanında korsanlara karşı geliştirilen eskortlu navigasyon sistemlerinin geliştirilmesi ve yürütülmesi için oluşturulan çok taraflı anlaşmalar Birleşmiş Milletler kapsamında Çin ile Avrupa Birliği arasında devam eden ilişkilerde temel dinamiklerden birisini teşkil etmektedir.

Bunlara ek olarak siber güvenlik ve kriz yönetimi konuları da gerçekleşen politik diyalogların önemli alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin gelişimi ve siber alanda kademeli olarak ivmelenen gelişmelerde yaşanan krizler ve bu krizlerin yönetilmesi ihtiyacı da kaçınılmaz olarak Avrupa Birliği ve Çin arasında gerçekleşen diyalogların gelişmesinde önemli bir unsur olarak yerini almaktadır.

5.1 AB-ÇİN ZİRVELERİ: GÜVENLİK, SİLAH KONTROLÜ VE SİLAHSIZLANMA

Çin ve Avrupa Birliği arasında güvenlik ve silahlanma kontrolü alanında diyaloglara başlanması ilk defa 2002 yılında beşincisi gerçekleşen Çin ve Avrupa Birliği zirvesi sırasında teklif edilmiştir. İki taraf arasında yapılan görüşmeler sonrasında ortak bir komitenin oluşturulması kararı verilmiştir. Oluşturulan bu komitenin öncelikli konu başlıkları olarak; nükleer silahsızlanma, silahlanma kontrolü ve silahsızlanma konuları yer almaktadır. Bu konu başlıklarının altlarında zaman içerisinde belirli alt konu başlıklarının oluşturulması ve ilerleyen süreçte bu konuların detaylandırılması kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda anti-terörizm konusu ilk defa karşılıklı olarak danışılacak bir konu olarak içeriğe dahil edilmiştir.

2003 yılı içerisinde gerçekleştirilen AB-Çin Zirvesi sırasında nükleer silahsızlanma ve silahlanma kontrolü konularının gündeme getirilerek görüşülmeye başlanması ön plana çıkmıştır. Bu zirve sonucunda nükleer silahsızlanma ve silahlanma kontrolü konularında gerçekleştirilebilecek çalışmaların önemi vurgulanmıştır.

2004 senesinde yedincisi gerçekleşen AB-Çin Zirvesi'nin sonucunda ortak bildiri taraflar arasında imzalanarak uluslararası platforma açıklanmıştır. Ortak

bildirinin temel konusu olarak, nükleer silahsızlanma ve silahlanma kontrolü konularını her iki tarafın karşılıklı olarak tanıması ile sonuçlanmıştır. Bu konunun ikili görüşmelerde ele alınması ile birlikte, önemli bir stratejik iş birliği alanının da ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

Aynı sene içerisinde karşılıklı yapılan görüşmelerin sonrasında ilk defa AB, Çin'e karşı uygulanan silah ambargosunun kaldırılması noktasında temennisi ifade etmiştir. Avrupa Birliği'nin bu temennisi karşısında Amerika Birleşik Devletleri karşı duruş sergilemiş ve yasağın kalkmaması gerektiğini savunmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin karşı duruşu karşısında Avrupa Birliği bulunduğu pozisyonu değiştirerek 2005'de sekizincisi gerçekleştirilen AB-Çin Zirvesi'nde Çin'e karşı uygulanan silah satışı yasağının Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi'nin vereceği kararlar doğrultusunda ilerleyeceğini vurgulamıştır. Avrupa Birliği'nin verdiği bu karar aynı zamanda Çin'e uygulanan silah satış yasağı konusundaki duruşunu da direk olarak ortaya koymuştur.

İlerleyen süreçte özellikle 2006 senesinde daha önceleri Çin ve AB arasında gerçekleştirilen diyalog konularının arasında ana başlık olarak geçen geleneksel güvenlik konusu ana başlık konusu olmaktan çıkarak karşılıklı ilişkilerde alt konu başlıkları arasında yerini almaya başlamıştır. Aynı süreç sırasında geleneksel olmayan güvenlik konu başlıkları ortaya çıkarak odak noktası olmaya başlamıştır. Geleneksel olmayan güvenlik konularının başında, Aden Körfezi'nde gittikçe önemli bir konuya dönüşen anti-korsan navigasyon eskortluğu için uygulanan aksiyonlar gelmektedir. Silah ambargosu konusunun yerine, bölgesel ve çok taraflı çözümler gerektiren bu konu gerek Çin, gerekse de AB tarafından üstünde durulması gerekilen bir konu olarak vurgulanmaya başlanmıştır. Bu konu 13'üncüsü gerçekleştirilen AB-Çin Zirvesi'nin önemli güvenlik konularından biri olarak yerini almıştır.

2014'te gerçekleştirilen AB-Çin Zirvesi sırasında zaman geçtikçe kritik hale gelen siber güvenlik konusu gündem konuları arasında yerini almıştır. Teknolojinin gelişmesi ve uluslararası siber suçların ortaya çıkması ile birlikte siber güvenlik konusu AB-Çin ilişkilerinde konu başlıklarından birini oluşturmaya başlamıştır. Bu suçlar karşısında uluslararası çözümlere odaklanılması hususunda, Çin ve Avrupa Birliği Siber Çalışma Grubu oluşturulmasına karar verilmiştir.

2015'de on beşincisi gerçekleştirilen AB-Çin Zirvesi sırasında özellikle kriz yönetimi, Aden körfezi başta olmak üzere gerekli olan deniz sahalarında anti-korsan navigasyon eskortluk sistemleri, sahil ve deniz güvenliği konuları gibi başlıklar başta olmak üzere, daha önce başlatılan diğer başlıklar yeniden vurgulanmıştır.

Diğer bir yandan gerçekleştirilen bu zirve sırasında gümrük kontrolü ve silah ticareti anlaşmalarının delinmesi konusunda önlemlerin nasıl alınacağı konusunda karşılıklı olarak iş birliğinin devamı üzerinde durulmuştur. Ayrıca Birleşmiş Milletler kapsamında gerçekleştirilebilecek ve silah yasağının zaman içerisinde kalkarak silah ticaretinin sağlanabilmesi için gerekli Avrupa Birliği desteği konusunda karşılıklı mutabakat sağlanmıştır.

5.2 AB-ÇİN DİYALOGLAR: GÜVENLİK, SİLAH KONTROLÜ VE SİLAHSIZLANMA MEKANİZMALARI

AB ile Çin arasında gerçekleştirilen diyaloglar sırasında önemli alanlar olarak güvenlik, silah kontrolü ve silahsızlanma alanı ön plana çıkmaktadır. Küresel alanda iki önemli güç arasında, bu alanlar üzerinde çeşitli diyaloglar gerçekleştirilmesi ilişkilerin stratejik boyutunu vurgular niteliktedir. Konu ile ilgili ikili ilişkiler aşağıdaki başlıklar altında yer alan mekanizmalar dahilinde yürütülmeye çalışılmaktadır.

5.2.1 Nükleer Silahsızlanma ve Silah Kontrolü

2005 yılında Çin ve Avrupa arasında Konvansiyonel Silahların İhracatı toplantısı gerçekleştirilmiştir. Yine aynı sene gerçekleştirilen Nükleer Silahsızlanma Uzmanlarının Grup Toplantıları gerçekleştirilmiştir. Karşılıklı olarak Çin ve Avrupa Birliği'nin uzmanlarının biraya gelerek gerçekleştirdikleri bu toplantılarda uluslararası güvenlik, silahlanma kontrolü ve nükleer silahsızlanma ve diğer konu başlıkları masaya yatırılmıştır.

Daha sonra gerçekleştirilen Hafif Silah Kontrol Uzmanları toplantısında uzmanlar bir araya gelerek hafif silahların uluslararası platformda kontrol süreçleri üzerinde görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Bu bahsedilen tüm ikili görüşmeler gerçekleştirilirken, diğer bir yandan nükleer silahsızlanma, silahlanma kontrolü konu başlıkları Birleşmiş Milletler ile paralel bir çerçeve içerisinde Çin ve Avrupa

Birliği'nin de içinde bulunduğu çok taraflı küresel yönetim mekanizmaları dahilinde de devam etmiştir. Temel konular arasında yer alan nükleer silahsızlanma başlığı altında; ihracatın kontrol politikaları, ihracat lisanslama sistemleri, kurumların kendi otonom disiplinlerini sağlaması ve ihracatın kontrolünde yasal zorlamaların oluşturulması yer alırmıştır. Tüm bu konular çerçevesinde, Çin ve Avrupa Birliği arasında görüş alışveriş gerçekleşmiştir.

İlerleyen yıllarda Çin ve Avrupa Birliği arasında gerçekleşen nükleer silahsızlanma görüşmeleri çerçevesinde, İran nükleer konusu temel tartışma konusu olarak ön plana çıkmaya başlamıştır. Buna karşın her iki taraf açasından İran tarafından gerçekleştirilen nükleer program hakkında çeşitli görüş farklılıkları mevcudiyeti korumaktadır.

Çin, AB ile İran nükleer konusu ile ilgili olarak fikir ayrılıklarını belirtmiş olmasına rağmen, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından 2010'da geçekleştirilen İran nükleer konusu ile ilgili çözüm kararını imzalamıştır. İmzalanan Birleşmiş Milletler çözüm kararının anlamı, Çin'in İran tarafından uluslararası platformda nükleer alan ile ilgili yapacağı çalışmalara yatırım yapmasını, ya da bu yatırımların bir parçası olması engellenmiştir. Aynı zamanda bu yasaklama ile birlikte, İran'ın balistik füze testleri gerçekleştirmesi veya balistik füze alanında yapacağı herhangi bir geliştirme süreci de yine bu çözüm kararı kapsamında, kararı imzalayan ülkeler tarafından verdikleri teminat dahilinde yasaklanmıştır.

Ayrıca son yıllarda gerçekleştirilen diyaloglar sırasında silah ticareti, silahlanma kontrolü, küçük ve hafif silahların ticareti Çin ve Avrupa Birliği arasında gerçekleştirilen güvenlik konuları arasında alt başlıklar olarak görüşülmeye başlanmıştır. Her iki tarafın bu alt başlıklar hakkında sahip oldukları endişeler, bu görüşmeler sırasında karşılıklı olarak paylaşılmaktadır. Bu süreç sırasında İngiltere ile Fransa arasında özellikle İran'a uygulanan ambargoların uzatılması konusunda görüş ayrılıkları yaşanmaktadır.

Diğer bir taraftan Avrupa Birliği içerisinde gerçekleştirilen Silah Ticareti Kodları olarak bilinen uygulama yine Avrupa Birliği kodları içerisinde uygulanmaktadır. Bu kodların yer aldığı çerçeveye göre Avrupa Birliği Ülkeleri arasında ya da üçüncü ülkelere yapılacak silah ticaretinin genel yapısı

görüşülmektedir. Yasal anlamda bağlayıcılığı olmayan bu kodları, zaman içerisinde Avrupa Birliği Yasaları içerisine dahil ederek belirlenmiş bu prensipler için yasal bir uygulama şekli kazandırılması amaçlanmaktadır.

2004 yılında hazırlanan Rueda Raporu'na göre Avrupa Birliği Parlamentosu'nun önerisi ile birlikte, zaman içerisinde Çin'e karşı uygulanan silah ambargosunun kaldırılma sürecinde Silah İhracatı Gerçekleştirme Kodlarının yasal çerçeveye oturtulması hedeflenmiştir. Bu süreç içerisinde temel amaç, Çin'e uygulanan silah ambargosunun kaldırılması planlamaları dahilinde, Çin'e silah satışına izin verilmesi ve bu süreç içerisinde Avrupa Birliği ülkelerinin birbirinden ayrı gerçekleştireceği silah ihracatı sırasında nasıl bir yapı içerisinde hareket edecekleri olmuştur.

Çin hükümeti tarafından 2005 yılında '*Silah Kontrolü, Silahsızlanma ve Nükleer Silahların Azaltılması Konusunda Çin Tarafından Gerçekleştirilen Çabalar'* başlığında bir yazı yayınlanmıştır. Bu yazıda ileri sürülen görüşe göre, Çin tarafından gerçekleştirilen uygulamalar dahilinde özellikle silah ticaretinin kontrolünün yönetilmesi daha güçlü hale gelmekle birlikte düşük kalibreli ateşli silahların ve hafif silahların yasal olmayan yöntemlerle ticaretinin üstünde ciddi anlamda baskı uygulanarak ciddi sonuçlar alındığı öne sürülmektedir. Yapılan bu baskı sayesinde özellikle illegal silah ticaretinin önüne geçilmeye çalışılmış ve dikkate değer gelişmeler elde edilmiştir.

Yine 2006'da gerçekleştirilen Çin ve Avrupa Birliği stratejik iş birliği diyalogları çerçevesinde süregelen silah satışı yasağı konusu ele alınmıştır. Avrupa Birliği Konseyi'nin önerisi ile birlikte düşük kalibreli ateşli silahların ve hafif silahların ticaretinin her iki tarafında çıkarları açısından önemli olduğu, bu konu etrafından karşılıklı geliştirilecek iş birliğinin önemi vurgulanmıştır.

Çok taraflı düzeyde geçekleştirilen görüşmeler dahilinde, İngiltere'nin öncülüğünde Avrupa Birliği ülkeleri tarafından Silah Ticareti Paktı'nın yürütülme mercii olarak Birleşmiş Milletler çatısının olması gerektiği öne sürülmüştür. 2006'dan beri süregelen bu görüşmeler dahilinde Çin açısından değerlendirmenin doğal olarak Birleşmiş Milletler uygulamalarından etkilenmesi de kaçınılmaz olmaktadır.

Çin uzun bir süreden beri uluslararası topluluk tarafından genel çerçevesi belirlenen silah kontrolü antlaşması içerisinde çekincelerini sürekli belirtmektedir. Çin'in ileri sürdüğü görüşe göre özellikle illegal silah transferinin sonucu olarak küresel düzeyde birçok coğrafyada şiddetli olaylar yaşanmaktadır ve bu şiddetin kaynağının engellenmesi ancak yasal olmayan silah ticaretinin üstünde oluşturulabilecek uluslararası baskı sayesinde azaltılarak yok edilmeye çalışılabilir. Ayrıca fakirliğin; önemli bir endişe kaynağı olarak, gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleştirilen illegal silah ticaretinin de kök nedenlerinden birisi olarak gösterilmektedir. Bu nedenlerle bu ülkelere sürekli olarak yasal olmayan yollarla düşük kalibreli ateşli ve hafif silahların trafiği zaman içerisinde gittikçe artmaktadır.

Belirtilen çekinceler doğrultusunda Çin'in en çok vurguladığı nokta, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik sistemlerini bir şekilde güçlendirilecek sürdürülebilir yapıların oluşturulmasının önemi olarak görülmektedir. Bu sayede bu ülkelerin gerçekleştirebileceği ilerleme ile birlikte kaçak yollarla gerçekleştirilen silah ticaretinin kontrolü de daha sağlıklı bir zemin üstüne oturtulabilmekle beraber aynı zamanda yaşanan şiddet olayları da azaltılabilecektir. Uluslararası ve çok taraflı küresel sistem kapsamında gerçekleştirilen Silah Ticareti Antlaşması; zaman içerisinde ülkeler arasında sağladığı müzakereler doğrultusunda, Çin'in eski duruşuna karşı oldukça önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Süreç içerisinde küresel sisteme adapte olan Çin, özellikle yasal olmayan silahların ticareti ve gittikçe artan bu trafik karşısında deniz aşırı çıkarlarına rağmen kayda değer adımlar atmıştır. Bu süreç içerisinde Çin'in genel olarak farkına vardığı nokta, uluslararası düzeyde silah kontrolü antlaşmalarında yaşanan ilerlemelerin bir parçası haline gelme zorunluluğu olmuştur.

Çin, 2012'de Birleşmiş Milletler kapsamında gerçekleştirilen Silah Ticareti Paktı için olumlu oy kullanmıştır. Çin'in bu hareketi aynı zamanda Çin ve Avrupa Birliği arasında gittikçe artan iş birliği çerçevesinde var olan silah ticareti diyalog konularının olumlu yönde ilerlemesine neden olmuştur. Aynı zaman iki taraf arasında küresel düzeyde gelişen karşılıklı ilişkiler üstünde pozitif bir etkide bulunmuştur. İlişkilerin küresel yönetim mekanizmaları çerçevesinde de olumlu ilerlemesi, ikili ilişkilerin stratejik misyonu açısından önemlidir.

5.2.2 Siber Güvenlik

Son yıllarda teknolojinin ilerlemesi küresel internet ağlarının birbiri ile daha fazla etkileşim içerisinde olmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda Çin ve Avrupa Birliği arasında gelişen yüksek düzeyde öneme sahip diyalog konularının arasında siber güvenlik hızlı bir şekilde yerini alarak gittikçe önemini arttırmıştır. Çin ve Avrupa Birliği Zirvesinde taraflar arasında gerçekleştirilen görüşmeler sırasında, Siber Güvenlik Çalışma Grubu'nun oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu çalışma grubunun temel amacı, Çin ve Avrupa Birliği arasında siber güvenlik alanında taraflar arasında gittikçe artan siber güvenlik endişelerinin, etkin bir zemine oturtularak çözüm arayışının ortaya konmasıdır. Aynı zamanda taraflar arasında karşılıklı olarak güvenin ve tarafların birbiri ile ilgili olarak anlayışının geliştirilmesi diğer bir amaç olarak ön plana çıkmıştır.

Gerçekleştirilen zirve sonrasında, konu ile ilgili uzmanlar bir araya gelerek siber alan ile ilgili ilk toplantılarını yapmışlardır. Aslında kurulan Siber Çalışma Grubu'nun özünde Çin ve Avrupa Birliği'nin sahip olduğu siber güvenlik endişesi yer almaktadır. Çin'de 2012 yılında Teknik Takım Koordinasyon Merkezi tarafından hazırlanan Ulusal Bilgisayar Network Krizi raporu, aynı zamanda 2011 yılında Çin tarafından yayınlanan Çin İnternet Siber Güvenlik raporuna hitaben yayınlanmıştır. Bu raporlar doğrultusunda zaman içerisinde Çin'in karşılaştığı gittikçe artan network saldırılarının denizaşırı kaynaklar tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. 2011 yılı içerisinden IP adresi denizaşırı noktalar ile bağlantılı 47.000 kaynaktan yayılan saldırılar sırasında, Çin içerisinde yer alan 8,9 milyon adet ana sistem etkilenmiştir. Bu sayılar bir önceki sene ile kıyaslandığında bir sene içerisinde yurtiçi ana sistemlerin dış kaynaklardan siber yollarla saldırı altında kalma oranının kritik bir seviyede arttığı ve bu farkın bir önceki seneye oranlar 3,9 milyon daha fazla ana sistemin etkilendiği tespit edilmiştir. Çin'in yakın gelecekte hava, deniz, kara ve uzaydan sonra internet alanında da diğer ülkeler ile aynı seviyede gelişmelere etkide bulunması muhtemeldir. Çin siber ağlarla ilgili olarak küresel mekanizmalar çerçevesinde diğer ülkeler ile birlikte çalışarak, internet alanında gerçekleşecek çalışmaların etkin bir parçası olmayı önemli bir vizyon olarak görmektedir.

Şubat 2013'te Avrupa Komisyonu tarafından beyaz bülten yayınlanmıştır. Avrupa Birliği Siber Stratejisi başlıklı bu bültende; devletlerin, kuruluşların ve bireylerin haklarını ve ekonomik güvenliklerini güvence altında almak temel unsur olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda tüm Avrupa Birliği vatandaşlarının da siber güvenliği ile ilgili temel alt yapı için önemli bir adım atılmıştır. Teknolojinin gelişmesi sadece yararlı bir alan oluşturmakla kalmayıp aynı zamanda çok hızlı bir şekilde gelişen bu alanda siber suç alanlarının da oluşması kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan bu bülten, siber suç kavramının çerçevesini çizerek, içinde bulunduğumuz ve kademeli olarak hızlanan bu süreçte, bireylerin ve ülkelerin bu suça karşı doğru çözümsel yaklaşımlar gerçekleştirebilmesi tespitlerde bulunmuştur. (Avrupa Birliği Komisyonu beyaz bülten; Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bölgelerden Sorumlu Komite, 'Avrupa Birliği Siber Güvenliği: Açık, Güvenli ve Emniyetli Bir Siber Uzaya Doğru', Brüksel, 7 Şubat 2013)

Yayınlanan bu beyaz bülten doğrultusunda yapılan başlıca tespitlerden birisi, özellikle bazı devletler tarafından siber tehdittin fonlanarak büyütülmesi ve bu ülkelerin ekonomik çıkarları doğrultusunda fonlanan siber suç kaynaklarının artışıdır. Bu artışla birlikle Avrupa Birliği ülkeleri ve kuruluşları ciddi anlamda siber tehditle karşı karşıya kalmaktadır. Avrupa Birliği Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton'un belirttiği üzere, ilerleyen süreçte Avrupa Birliği'nin önemli dış politika konularından birisi de siber suçlar alanının etrafında gelişecektir. Bu açıdan bakıldığında Avrupa Birliği için Siber Diplomasi kavramının yakın gelecekte oldukça ön plana çıkması öngörülmektedir (Avrupa Haber Ajansı, 'Avrupa Birliği Yüksek Tescilcisi Catherine Ashton ile Avrupa Birliği Siber Güvenlik konusunda gerçekleştirilen basın bilgilendirme görüşmesi, Brüksel, 7 Şubat 2013, A 69/13).

Çin tarafından ve diğer yanda Avrupa Birliği tarafından aynı zamanlarda, ayrı ayrı düzlemlerde gerçekleşen siber güvenlik alanındaki bu yaklaşımlar doğrultusunda, ikili ilişkilerin gelişiminde birlikte üstünde durulması gereken konuların arasına siber güvenlik konusunun yerleşmesi, doğal bir süreç olarak gerçekleşmektedir. İlerleyen gelecekte de siber güvenlik konusunun ikili ilişkilerin odak noktası olmasının öngörülmesi kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

5.2.3 Kriz Yönetimi

Çin Başbakanı Wen Jiabao 2009 yılında Avrupa'ya gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Avrupa ülkeleri ile önemli ikili görüşmelerde bulunmuştur. Wen Jiabao'nun bu görüşmeleri sırasında Çin ve Avrupa Birliği ilişkileri karşılıklı taraflar arasında konuşulmuştur. Gerçekleşen bu görüşmeler doğrultusunda taraflar arasında kriz yönetim sürecinin geliştirilmesi ve cek güçlendirilmesi üzerine karşılıklı olarak uzlaşma sağlanmıştır.

2011 yılında ise taraflar arasında uzmanların katılımı ile birlikte 'Kriz Danışmanı Uzmanlar Toplantısı' mekanizmasının nasıl koordine edileceği kararlaştırılmıştır. Bu mekanizma dahilinde işletilecek sistemler doğrultusunda Çinli ve Avrupa Birliği yetkililerinin her iki ülkenin kriz yönetiminde sahip olduğu yetenekler ve kriz ile mücadelenin temel prensipleri üzerinde yer alan unsurlar detaylandırılmıştır.

Pekin'de tarafların katılımı ile Çin ve Avrupa Birliği Kriz Yönetim enstitüsü 2012 yılında kurularak, kriz yönetimi konusunda önemli bir adım daha atılmıştır. Herhangi bir oluşabilecek kriz karşısında tarafların nasıl hareket etmesi gerektiği, kriz sürecinin ne şekilde ve hangi koşullarda birlikte idare edileceği ve aynı zamanda kriz öncesinde krizi önleyebilecek ne gibi metotların geliştirileceği, bu kurulan enstitünün temel amaçları içerisinde yer almaktadır. Kriz yönetiminin kurumsallaştırılarak yönetilmesi sonucunda etkin sonuçlar alınması hedeflenmiştir.

Çin ve Avrupa Birliği arasında gerçekleşen ilişkiler ve bu ilişkilerin stratejik iş birliği boyutu doğrultusunda gıda güvenliği, kömür madenciliği alanında yaşanan güvenlik sorunları, kimyasal tehlikeli maddeler, doğal afetler ve benzeri konular oluşabilecek kriz konuları arasında yerini almaktadır. Bu ilişkilerin geliştirilmesi sürecinde, özellikle Avrupa Birliği'nin geçmişten itibaren sahip olduğu tecrübeler ve zaman içerisinde geliştirdiği kriz yönetim yetkinlikleri, özellikle Çin açısından değerlendirilebilecek anlamlı bir kaynak olarak görülebilir. Son iki asırda endüstriyel ve teknik gelişmelerin önemli bir üreticisi olan Avrupa Birliği ülkeleri, yine ilerleyen bu süreçlerde karşılaştıkları tüm kriz ve kriz ile başa çıkma kabiliyetleri, Çin'e bilgi

transferi noktasında pozitif bir alan olarak ortaya çıkmakla birlikte karşılıklı ilişkileri de olumlu yönde etkileyecektir.

5.3 ULUSLARARASI DENİZ GÜVENLİĞİ İŞBİRLİĞİ

Aden Körfezi özellikle deniz korsan saldırıları açısından eski zamanlardan beri önemli bir tehdit olmuştur. Gerek Çin ve gerekse Avrupa Birliği açısından Aden Körfezi'nin anti-korsan navigasyon eskortluğu konusunda gerçekleştirdikleri iş birliği, ikili ilişkilerin stratejik nosyonu açısından incelendiğinde kayda değer anlamda kritik bir gelişme olarak görülebilir. Her iki taraf açısından birbirleri ile sürdürecekleri ortak bir alanın oluşturulması bu noktada ön plana çıkmaktadır. (People's Daily Online, Liang Guangline Röportajı, 'Navigasyon Eskortluğunun Karşılıklı İş Birliği Açısından Pragmatik Önemi, 12 Mart 2015)

Bütün bu gelişmelere karşı deniz sahalarında korsanlara karşı geliştirilen karşılıklı işbirliği, diğer bir yandan ilerlemekte olan diyalog mekanizmalarından ayrı bir şekilde yürütülmüştür. Bunun ile birlikte Aden Körfezi'nde gerçekleştirilen denizyollarının güvenliğini hedefleyen bu iş birliği stratejik açıdan Çin ve Avrupa Birliği arasında yakınlaştırıcı bir unsur olarak etkide bulunmuştur. Aden Körfezi bulunduğu coğrafya itibariyle uluslararası ticaret için kritik öneme sahip bir geçiş noktasıdır. Uluslararası ticaret incelendiğinde; karayolları, havayolları ve denizyolları toplamında gerçekleşen ticari lojistik kanallarında taşınan ürünlerin yaklaşık olarak %95 oranı deniz vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Maliyetlerin en düşük seviyede gerçekleştiği deniz lojistik kanalları, uluslararası ticaret açısından en etkin rolü oynamaktadır. Küresel anlamda deniz taşımacılığı yolu ile gerçekleşen uluslararası ticaretin %12,sinin bu bölgede yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu da doğal olarak bölgenin önemini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Avrupa Birliği'ne taşıması sağlanan rafine petrolün %30'u da bu bölgeden gerçekleştiği için Avrupa Birliği açısından ayrıca kritik bir öneme sahiptir.

Diğer bir taraftan Çin ile Avrupa Birliği arasında gerçekleşen ticaret dolayısıyla taşınan ticari ürünlerin %80'lik kısmı yine Aden Körfezi üzerinden yürütülmektedir. Dünya ticaretinde stratejik bir geçiş noktası olan Aden Körfezi, tüm sayılan nedenlerden dolayı, hem Çin hem de Avrupa Birliği açısından son derece mühim bir geçiş güzergâhıdır. (Çin Ulusal Ajansı, Ulaştırma Bakanı Röportaj, 'Çin

Ulaştırma Bakanlığı ve Aden Körfezi'nin Dünya Ticaretinde Ekonomik Etkisi ve Önemi, 7 Eylül 2017)

Bunlara ek olarak Malakka Boğazı başta olmak üzere diğer deniz yollarının geliştirilmesi, deniz lojistik kanallarının etkili bir şekilde kullanılması Çin açısından üstünde durulan ticari lojistik unsurların arasında yer almakla birlikte aynı zamanda Çin'in ulusal bakımdan öncelikli olarak gördüğü hedefleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle Çin deniz aşırı yatırımları arasında enerji ticareti için gerekli kanalların şekillendirilmesi ve güvenliğinin sağlanması için koruyucu mekanizmaların oluşturulması üstünde durmaktadır.

Bu aynı zamanda Çin açısından ulusal güvenlik çıkarlarının bir parçası olarak yorumlanmaktadır. Çin'in liberalleşme süreci ile birlikte dinamik hale getirdiği uluslararası ticaretin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi, Çin için önemlidir. Sadece Çin devletinin sınırları içerisinde kalmayıp küresel bir yaklaşım olarak geliştirilmesi aynı zamanda ticari faktörler açısından genel resmin fark edilmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Çin Haber Servisi, Liu Yanxun ve diğerleri ile gerçekleştirilen Röportaj, 'Somali Deniz Taşımacılığının Ötesinde: Çin Donanması Derin Maviye Açılırken, 13 Kasım 2017).

Aden Körfezi başta olmak üzere Malaka Boğazı ve diğer kritik geçiş noktalarında deniz ticaretinin yüz yüze geldiği korsan saldırılar doğrultusunda Birleşmiş Milletler çatısında gittikçe önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Bu doğrultuda, tüm bu bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleşen korsanlık ve deniz taşımacılığındaki soygunlar, Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenmeye tabi olmuştur. Bu düzenlemelerin detayları Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 2008 yılında gerçekleştirilen toplantılar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Birleşmiş Milletler Konsey Bildiri 1851 (2008), Birleşmiş Milletler Konsey Bildiri 1846 (2008)).

Ayrıca Çin bu süreç içerisinde donanması ile gerek Aden Körfezi ve gerekse Malaka Boğazı'nda, ilgili ticari gemilerine eskortluk ve navigasyon kılavuzluğu yapmıştır (Çin Haber Servisi, Liu Yanxun ve diğerleri ile gerçekleştirilen Röportaj, 'Somali Deniz Taşımacılığının Ötesinde: Çin Donanması Derin Maviye Açılırken, 13 Kasım 2017).

Birçok yazarın zaman içerisinde belirttiği üzere özellikle denizcilik sahasında anti-korsan navigasyon eskortluğu gerçekleştiren, bu düzlemde askeri unsurlarını çeşitli bölgelerde icraatçı bir unsur haline getiren ve bu süreçlerin koordinasyonunda aktif rol oynayan ülkeler denizcilik alanında önemli rol alan aktörler olarak uluslararası arenada ön plana çıkacaklardır. Bu bakımdan incelendiği zaman Çin ve Avrupa Birliği'nin denizcilik alanında anti-korsan konularında bu kadar odaklanması ve birlikte iş birliği içerisinde ilerlemesi stratejik bir alan olarak ikili ilişkilerde yer almaktadır.

Daha önceleri Amerika Birleşik Devletleri'nin önemli bir aktör olarak denizcilik alanında en kritik aktör olmasından dolayı denizcilik alanında gerçekleşen koordinasyon süreçlerinde Çin tüm bu mekanizmaların dışında tutuluyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nin öncü yapısı ve Çin'e karşı takındığı olumsuz tavır bu süreç içerisinde etkinliğini sürdürüyordu. 2009 yılında Avrupa Birliği'nin başkanlığını çektiği süreçte karşılıklı geliştirilen ilişkiler doğrultusunda çoğunluğun çıkarını gözetmesi açısından Çin Donanmasının uluslararası denizlerde eskortluk yapabilmesi ve diğer ülkeler ile koordinasyon içerisinde hareket edilebilmesi sağlanmış oldu. 2010 itibariyle açık denizlerde görev yapmaya başlayan Çin Donanmasına ait 12 filo Avrupa Birliği donanması ile birlikte deniz taşıma yollarının güvenliğini, başta Somali'de gerçekleşen korsan aktiviteleri olmak üzere, Aden Körfezi ve Malaka Boğazı ile birlikte uluslararası deniz sularında gerçekleştirmektedir. Karşılıklı taraflar arasında geliştirilen bu koordinasyon doğrultusunda, donanma filolarının görev ve bölge dağılımının sağlanması ile birlikte koordinasyon merkezlerinin aralarında yürüttüğü bilgi sistemlerinin etkili paylaşılması temel unsur olarak stratejik deniz uygulamalarının bir parçası olarak yer almaktadır.

Aynı zamanda deniz alanı üstünden gerçekleştirilen tüm aktivitelerin Çin ile Avrupa Birliği arasında gün geçtikçe geliştirilen kapsamlı stratejik iş birliği açısından pragmatik bir çerçevenin çizilmesine de neden olmuştur. İki taraf arasında gelişen ilişkilerin temel yapı taşı olarak pragmatik alanların bulunması aynı zamanda bu ilişkinin stratejik bir yapı olarak sağlıklı ve doğal bir süreç içerisinde gelişmesi, yapılan uygulamalar açısından etkin sonuçların elde edilmesinde ve olumlu yönde ilişkilerin güçlenerek ilerlemesine de zemin hazırlamaktadır (Çin Ulusal Savunma Bakanlığı, Savunma Bakanı ile gerçekleştirilen Röportaj, 'Çin ve Avrupa Birliği

Arasında Kapsamlı Stratejik İşbirliği'nin Geliştirilmesinde Rol Alan Etkin Unsurlar', 5 Haziran 2016).

6 AB-ÇİN İNSAN HAKLARI MÜZAKERELERİ: GERÇEKLEŞEN DİYALOGLAR

Avrupa Birliği'nin oluşum sürecinde önemli faktörler arasında Avrupa'nın geçmişinden itibaren önemli bir mesele olarak yer alan insan hakları alanı, birliğin temel yapı taşlarından biri haline dönüşmüştür. İnsan hakları, bireylerin toplum içerisinde, ekonomik işleyiş içerisinde ve sosyal yapının bir parçası olarak birbiri ile etkileşimlerinde ortaya çıkan temel hak ve hürriyetlerin, belirli prensipler üstünden oluşturularak, yaşanabilecek hak ihlallerinin engellenmesi ile meşru bir temel oluşturma çabasını içermektedir. Bu temel prensipler doğrultusunda oluşturulan insan hakları çerçevesi, zaman içerisinde Avrupa Birliği hukukunda daha fazla derinlik kazanmıştır. Çin ve Avrupa Birliği politik ilişkileri incelendiği zaman Avrupa Birliği açısından sahip olunan insan hakları perspektifi önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Çin ve Avrupa Birliği arasında ekonomik, ticari, kültürel ve sosyal boyutta geliştirilen alanlarda gerçekleştirilen tüm ilişkilerde insan hakları kritik bir faktör olarak tüm bu ilişki alanlarını da etkisi altına almaktadır. Bu nedenle insan hakları önemli bir aracı unsur olarak, ilişki alanlarının şekillenmesine etkili bir faktör olarak sürekli önemini göstermektedir.

Çin ve Avrupa arasında insan hakları ile ilgili anlaşmazlıklar 1989 yılında başlamıştır. 1975'de başlayan resmi ilişkilerin gelişim sürecinde 1989'a kadar insan hakları ikili ilişkilerin bir konu başlığı olarak geçmemekteydi. 1989 yılının Haziran ayında Avrupa Komitesinin Çin'e bildirdiği bildirge sonrasında, Çin'e karşı silah ambargosu konulmuş ve uygulanan bu kararın insan hakları ihlallerinden dolayı gerçekleştiği belirtilmiştir. Bununla birlikte aynı dönem içerisinde gerçekleşen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından da Çin içerisinde yaşanan insan hakları ihlalleri sert bir dille eleştirilmiştir. Çin bu konuda, Birleşmiş Milletler Komisyonu tarafından sorunlu ülke olarak tespit edilmiş oldu.

Bütün bunlar yaşanırken Çinin insan hakları ihlallerini kapsayan ve Avrupa Toplumu'nun 'Genel Pozisyonu' olarak ifade edilen, Çin'e karşı bir dış politika yaklaşımı oluşturulmaya başlanmıştır. Aslında bu yaklaşım Avrupa Birliği'nin dış politikada temel prensiplerini oluşturmaktadır. İnsan hakları kapsamında geliştiren Avrupa Birliği'nin bu yaklaşımı sırasında, karşılıklı görüşmelerin askıya alınmasına kadar uygulamalar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bununla birlikte Avrupa Birliği tarafından sert bir eleştiri seviyesinde uygulanan bu dış politika on sene devam etmiştir. Ancak zaman içerisinde karşılıklı ekonomik ve ticari ilişkilerin getirdiği bağımlılık, taraflar arasında buzların eritmesini sağlamıştır. Kaçınılmaz olarak ortaya çıkan karşılıklı ihtiyaçların artması ve küresel konjonktürdeki değişimler, tarafların bir araya gelmesinde ve stratejik iş birliğinin hazırlanmasında öncül rol oynamıştır.

6.1 2003-2005: AB-ÇİN 'YAPICI PAZARLIK' DÖNEMİ

Çin'in sahip olduğu sosyolojik yapı, nüfusunun dünyanın en kalabalık ülkesi konumunda olması ve bu nüfus içerisinde oluşan çeşitlilik, Çin'in devlet yönetiminin tarih içerisinde girift bir yapıda oluşmasına neden olmuştur. Bununla birlikte geniş bir hinterlanda sahip olması, kontrol mekanizmaların zaman zaman işleyememesi veya işletilirken yaşanan sert ve sonuç alıcı uygulamalar kaçınılmaz olarak zaman içerisinde insan haklarının geri planda kaldığı süreçlerin de oluşmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak, özellikle 19'uncu yüzyılda dışa kapanık olan Çin'de oluşan bu uygulamaların, insan hakları ihlallerini içeren olayları kapsadığından bahsetmek mümkündür.

Çin'in uluslararası topluma süreç içerisindeki entegrasyonu ile birlikte, içerisinde yaşanan bu insan hakları ihlalleri de uluslararası toplum açısından daha da görünür hale gelmeye başlamıştır. Özellikle Tiananmen olaylarının ardından ilerleyen 1990'lı yılları kapsayan süreçte Çin, AB tarafından insan hakları konusunda oldukça sert eleştirilere maruz kalmıştır. Avrupa Birliği'nin dış politikada en önemli argümanlarından birini oluşturan insan haklarının gözetilmesi, yine bu dönem için

ikili ilişkilerin pragmatik bir ivme kazanmasında en temel sorun olarak ortaya çıkmıştır.

Milenyumun başlaması ile birlikte; gerek küresel düzlemde yaşanan şiddetli değişim etkisinin iki tarafında farkında olması ve gerekse de bu tarafların sahip oldukları güç oranında uluslararası toplumda etkili birer aktör olma niyetleri, her iki tarafı da stratejik ortaklık sürecinde, insan hakları konusu haricinde konu başlıkları arayışına itmiştir. Bu süreç içerisinde oluşturulan diğer konu başlıkları üzerinden geliştirilen ikili ilişkiler düzleminde, özellikle 2003 sonrasında Avrupa Birliği'nin Çin'e insan hakları konusunda önceki dönemlere oranla daha ılımlı bir dış politika söylemi geliştirmesi, stratejik bir iş birliğinin temel alt yapısını oluşmuştur.

Çin ve Avrupa Birliği arasında gerçekleştirilen diyaloglar sürecinde, çift taraflı iletişim kanalları oluşturulurken insan kaynakları konusu her zaman kayda değer anlamda etkide bulunmuştur. Karşılıklı diyalogların 1995 yılında başlaması ile birlikte hem Pekin hem de Avrupa Birliğinde senede iki temel toplantı yapılmaya başlanmıştır. Yapılan bu görüşmeler her iki tarafın birbirini tanıdığı, karşılıklı olarak haklarına saygı duyduğu bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar her iki tarafın görüş alışverişinde olduğu, fikirlerini birbirileri ile paylaşması düzleminde gerçekleştirilmiştir. Gelişen diyalog mekanizmasının temel mantığı ise, iki parçadan oluşmaktadır. İlk kısımda Çin devletinin ileri gelen yetkilileri ile birlikte Avrupa Birliği'nin yetkilileri bir araya gelerek insan hakları genel meselelerini tartışmışlardır. İkinci kısımda ise yaşanan özellikli vakalar üstünden tartışmalar ilerletilmiştir.

Genel meselelerin tartışıldığı birinci kısım görüşmelerde Avrupa Birliği üçlü yapısından oluşan katılımcılarla yer almıştır. Üçlü yapı, Avrupa Birliği içerisinde dönem başkanları, Avrupa Komisyon Üyeleri ve Avrupa Birliği Dış İlişkiler ve Güvenlik Birliği Yüksek Temsilcilerinden oluşmaktadır. Diğer taraftan 2005 yılı ile birlikte, Avrupa Birliği Konseyi'nden İnsan Hakları konusunda İşçi Partisi (COHOM) ve İnsan Hakları Yüksek Temsil Konsey'i de bu toplantılara katılmaya başlamıştır. Bunun ile birlikte Çin tarafından Dışişleri Bakanlığı'ndan, çeşitli bakanlıkların ileri gelen yetkilileri ve Çin'de özel olarak oluşturulmuş insan hakları alanında temsilcileri de bu toplantılara katılarak görüşlerini belirtmişlerdir.

İkinci kısım olarak geliştirilen görüşme mekanizması ise özellikli vakalar üzerinden akademik seminerler oluşturularak geliştirilmiştir. Akademisyenlerin bir araya gelerek oluşturduğu bu seminerlerin genel olarak adı 'Çin ve Avrupa Birliği Hukuki Seminerleri' olarak geçmektedir. Bu seminerler çerçevesinde kamuoyu tarafından bilinen insan hakları ihlalleri sınıflandırılarak, hem Çin kanunları hem de Avrupa Birliği kanunları açısından değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmelerin sonucunda ise gerekli raporlar hazırlanarak hali hazırda devam eden ilk kısımda yer alan toplantılara bilgi ve görüş oluşturulması için destek olmaktadır.

Yapılan toplantılar sırasında organizasyonun yürütücüleri, Avrupa Birliği tarafında İrlanda İnsan Hakları Merkezi ve Çin tarafında ise Çin Sosyal Bilimler Akademisi Hukuk Enstitüsü olarak gerçekleşmektedir. Katılımcıların gerçekleştirdikleri seminerler sırasında, her iki tarafın sivil toplum kuruluşlarının yetkilileri ile müzakereler gerçekleştirilirken, bu sivil toplum kuruluşlarının çalışma alanlarına göre gerçekleştirdikleri çalışmalar masaya yatırılmaktadır. Aynı zamanda, bu toplantı ve seminerler dahilinde aktif olan sivil toplum kuruluşlarının bir sonraki adımda odaklanabilecekleri alanlar belirlenerek, tespit edilen konular üzerinde yeni çalışma alanları da oluşturulmaktadır.

Böylelikle genel yapı içerisinde geçmişin tartışılmasından ziyade gelecek ile ilgili çözümsel yaklaşımlar genel perspektif olarak benimsenmektedir. Özetle, oluşturulan bu yeni alanlarda gerek kısa dönem ve gerekse uzun dönemli konjonktür gözetilerek sınıflandırılma yapılmaktadır. Böylelikle iki tarafın arasındaki insan hakları ile ilgili ilişkiler şekillendirilirken, gelecek ile ilgili çıkabilecek sorunların erken tespitini hedefleyen bir bakış nasıl elde edilebilir sorusunun cevabı bulunmaya çalışılmaktadır. 2005 yılından itibaren uygulanmaya başlanan Çin ve Avrupa Birliği Hukuki Semineri'nin sonuç raporları, aynı zamanda Çin tarafından Avrupa Birliği İnsan Hakları Raporları adı altında her yıl yayınlanmaktadır.

Genel olarak gerçekleştirilen bu toplantılarda her ne kadar birçok vaka ve konu katılımcılar tarafından detayları ile tartışılsa da, kamuoyu ile paylaşımda bulunulmamaktadır. Çin ve Avrupa Birliği Hukuki semineri içerik olarak insan hakları alanında akademik düzeyde yapılan çalışmaların bir araya getirilmesi ile oluşturulmaktadır. Gerek Avrupa Birliği ve gerekse Çin tarafından gelen yetkililer

karşılıklı olarak yaptıkları incelemeler sonucunda alan araştırmaları gerçekleştirmekte ve yapılan bu alan araştırmaları toplantılarda paylaşılmaktadır. Örneğin AB yetkilileri 2004 ve 2005 yılında Tibet ve Xinjiang bölgelerinde incelemelerde bulunarak, buralarda yaşanan insan hakları ihlalleri ile ilgili konuları yakından gözlemlemeye çalışmışlardır.

Bu dönem içerisinde Avrupa Birliği'nin gerçekleştirdiği gözlem ve yaklaşımlar yapı olarak daha çok üçüncü dünya ülkelerinde yapılan gözlemlerin yapısına benzetilebilmektedir. Çin ve Avrupa Birliği arasında bu dönemde gerçekleştirilen insan hakları alanındaki aşamalar aşağıdaki şekilde incelenebilir.

Birinci olarak Avrupa Birliği bu dönemde 'yumuşatılmış-ilişkiler' stratejisine geçiş yapmıştır. Diğer bir deyişle Avrupa Birliği daha önce insan hakları konusunda gerçekleştirdiği sert eleştirel yaklaşımı önceye oranla yumuşatmaya başlarken insan hakları dışında alanlarda diyalogların kısmi olarak açılmasına izin vermeye başlamıştır. Örneğin, 2004 senesinde Avrupa Birliği'nin yayınladığı Çin raporunda açılmaya başlanan diğer konu başlıklarının yanında insan hakları alanında yaşanan çalışmaların devam edeceği bildirilmektedir (2004 Avrupa Birliği İnsan Hakları Raporu – 'Çin ile olan ilişkiler' bölümü, 2004).

İkinci olarak bu dönemde gerçekleştirilen mekanizma yarı-açık ve çok seanslı toplantılar vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Bunun temel nedeni olarak iki tarafın kapalı kapılar ardında yaşanan politik anlaşmazlıkların kontrol altına alınarak uluslararası toplumun karşısında krize neden olacak etkilerden kaçınılmak olarak gösterilebilir. Bunun ile birlikte akademik tabanlı yapılan seminerler, diğer toplantılara oranla daha açık kapı ve uluslararası platform ile çalışmaları daha şeffaf bir şekilde paylaşan bir yapı benimsenmiştir.

Üçüncü bir nokta ise Avrupa Birliği'nin genel yapısından dolayı birçok ülkenin sürekli ilişkilerini düzenleyerek birliğin yapısının dinamik bir temel üstünde gelişmesinin getirdiği sonuçlardır. AB oluşturduğu bu yapı içerisinde, müzakere beceresi belli bir derinliğe ulaşmıştır. Bu nedenle Avrupa Birliği, diğer ülkeler ile müzakere yaparken zaman içerisinde kazandıkları çok taraflı müzakere edebilme yetenek ve tecrübelerini Çin ile yapılan görüşmelerde uygulamaya ve paylaşmaya başlamıştır. Örneğin, Çin ile gerçekleştirilen insan hakları ile ilgili olmayan birçok

diğer müzakere başlıklarında, ilişkili gözükmese de konunun alt başlıklarında bir şekilde insan haklarının temel prensiplerine ulaşılmaktadır. Aslında Avrupa Birliği bir şekilde açtığı yeni müzakere konularını daha sonra insan haklarının düzenlenmesine gelecek şekilde oluşturmuştur. İlişkilerin genel çerçevesi incelendiğinde de, tüm uyuşmazlıkların AB'nin insan hakları ile ilgili konulara direk vurgu yaptığı noktalarda çatışmaya dönüştüğü gözlemlenmektedir.

Dördüncü olarak, Avrupa Birliği ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve stratejik düzleme getirilmesi ile oluşturulan yeni diyalog yollarını, insan haklarını ve demokrasiyi Çin'e kabul ettirmek için kullanmaya çalışmaktadır. İlk olarak 2002'de oluşturulmaya başlanan iletişim kanalları oluşturulmasına çalışılan bu yeni strateji denenmeye devam etmektedir. Bu strateji kapsamında oluşturulan en etkin yöntem ise, insan hakları alanında çalışma yapan Avrupa Birliği ve Çin tarafındaki akademisyenlerinin, karşılıklı üniversiteler arasında değişimlerinin gerçekleştirilmesidir. Bu sayede ilerleyen süreçte belli bir etki alanının alt yapısı oluşturulabilecektir. (Avrupa Komisyonu (EIDHR): 'Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Alanında Avrupa Öncülüğü İçin Belirlenmiş Öncelikler ve Kılavuz Maddeleri', 2001).

Tüm bu aşamaların bu dönemde gerçekleşmesiyle birlikte 1990'da Avrupa Birliği'nin sert eleştirel bir yaklaşımla gerçekleştiremediği ilişkiler sistemine oranla, çok daha yumuşak bir yaklaşımla tarafların arasındaki dinamiklerin, temel zemininin oluşturulması uygun hale getirilmiştir. Bu şekilde daha önce hiç dokunulamayan konular görüşülebilmiş ve önceki döneme oranla insan hakları alanında başarılar elde edilmeye başlanmıştır. Örneğin, Çin Avrupa Birliği İnsan Hakları Programı'nın gerçekleştirdiği akademik başarılar önemli bir gösterge olarak ortaya çıkmıştır. Tüm bu çerçevede yaşanan gelişmeler Çin ve Avrupa Birliği arasında iletişimin ve iş birliğinin ilerlemesinde etkin rol oynamıştır. Bu sayede karşılıklı ilişkilerin dondurulmuş bir yapıdan çözülerek ısınan ve gelişmelerin yaşandığı bir sürece geçtiği yorumlanabilir.

6.2 2006-2008: İNSAN HAKLARI TARTIŞMALARI

Çin ve Avrupa Birliği'nin arasında bir önceki dönemde yumuşamaya başlayan ilişkiler özellikle 2006 ile 2008 yılları sırasında aniden yol değiştirmeye

başlamıştır. Alanda çalışma yapanlarında belirttiği üzere Avrupa Komisyonu'nun 17 Ağustos 2006'da yayınladığı 'Avrupa Bilirliğinin Çin Politikasında İletişimi' konulu raporu bu değişim sürecinin başlamasında oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Daha önceki raporlar incelendiğinde genel olarak Çin ile ilgili geliştirilen projeler ve anlaşmazlıkların genel geçer hatlarından bahsederken, 2006'da yayınlanan raporda çok sert çizgilerle eleştirel bir yaklaşıma geri dönüş olduğu gözlemlenmektedir. Daha önceden yumuşatılmış şekilde üstünden geçilen insan hakları ihlalleri konuları bu rapor içerisinden Çin ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin temeline odak noktası olarak geri konulmuştur. Bunun sonucu olarak Çin tarafından oldukça negatif olarak yorumlanan bu rapor aynı zamanda ikili ilişkiler açısından ciddi anlamda bir çatışma alanının başlaması ile sonuçlanmıştır.

2006 raporunun yayınlanmasından sonra ortaya çıkan çatışma sadece insan hakları düzeyinde kalmayarak, ilişkilerin tüm katmanlarına yayılmaya başlamıştır. Birinci olarak bu raporun hazırlanma yönteminde, Avrupa Birliği kendi bakış açısıyla yaklaşımını ortaya koymuştur. Özellikle Çin'in uluslararası bir aktör olarak ön plana çıkması, deniz aşırı bölgelerde etkinliğinin giderek artması, artan uluslararası ticari ve ekonomik aktiviteleri bir şekilde bu rapor dahilinde Sudan, Zimbabwe ve Myanmar ülkelerinde yaşanan insan hakları ihlalleri ile ilişkilendirilmiştir. Rapor içinde birçok satırda Çin'in bu yükselişinin temel nedeni olarak, artan insan hakları sorunları olarak belirtilmiştir. Bütün bu bölgelerde yaşanan insani sorunların, Çin'in insan haklarını ihlal eden politikaları sonucunda oluştuğu belirtilerek, Çin çok sert bir dille eleştirilmiştir.

İkinci olarak Avrupa Parlamentosu'nda gerçekleştirilen görüşmelerde 'Çin'de Yaşanan İnsan Hakları İhlalleri' konusu, önceki döneme oranla daha yüksek bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır. Alman Şansölyesi Angela Merkel ve Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy 2007 ve 2008 yıllarında peşi sıra Tibet sorunu ile ilgili olarak Dalai Lama ile görüşmelerde bulunmuştur. Bunun sonucu ise Çin ve Avrupa Birliği ilişkilerine oldukça zarar verici sonuçlar doğurmuştur.

Gerilemeye başlayan bu ilişkiler sırasında insan hakları konusunda gittikçe artan çatışma alanlarının arkasında aşağıdaki temel nedenler yer almaktadır.

Birinci neden, Çin'in geçmişe oranla gittikçe iyileşen ekonomik ivmelenmesi ve uluslararası ortalamaların üzerine çıkmasıyla birlikte, önceki dönemlere kıyasla taraflar arası güç dinamikleri de zaman içerisinde değişikliğe uğramaya başlamıştır. Örneğin, Çin ekonomik gelişmesi ile doğru orantılı olarak Afrika'da daha etkin rol oynamaya başlamıştır. Bu da coğrafyada her iki tarafında üstün güç olma çabası sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum AB-Çin ilişkilerine sürtüşme konusu olarak yansımıştır.

İkinci olarak, Avrupa Birliği Başkanlığı görevinde bulunan önceki başkanlar; özellikle Alman Gerhard Schroeder ve Fransız Jacques René Chirac zamanında olumlu ilişkiler gerçekleşmiştir. Ancak yeni gelen başkanlar, Çin üzerinde özellikle insan hakları ihlalleri konusunu çok fazla gündeme taşımaya başlamışlardır.

Üçüncü sebep ise, Çin ile ikili ilişkilerinde olumlu davranan ülkeler, söz konusu Avrupa Birliği dış politikası olduğunda farklı söylemler geliştirmeye başlamış, bu da taraflar arasındaki ilişkilerin kırılgan hale gelmesine neden olmuştur. Örneğin, Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy Çin ile ikili ilişkilerde olumlu söylemler kullanırken, bu söylemlerin ardından, Tibet konusunda Daila Lama ile görüşmüştür. Aynı şekilde Angela Merkel'in de Tibet ile ilgili olarak benzer söylemlerde bulunmuş ancak Sarkozy ile benzer şekilde hareket etmiştir. Bu da Çin'in AB ilişkilerine olan güvenini kırmıştır.

Dördüncü olarak Çin ve Avrupa Birliği arasında 1975'den itibaren yürütülmeye başlanan ilişkiler ilk zamanlarda oldukça kısıtlı gerçekleşmiştir. Başlarda Avrupa Birliği ülkelerinin sahip olduğu güç açısından Çin görmezden gelinirken, zaman içerisinden Avrupa Birliği'nin uzak doğuda fırsat olarak gördüğü pazarlara girme isteği ve bu doğrultuda yumuşatılan sert konu başlıkları var olan ikili ilişkilerin derinleşmesine engel olmuştur. Bu durum ilişkilerin yüzeysel ve karşılıklı çıkar üstüne kurulan bir temelde gelişmesine sebep olmaktadır. Zaman içerisinde değişen güç dengeleri, güçlenmeye başlayan Çin karşısında Avrupa Birliği'nin sert ve olumsuz adımlar atmasına da neden olduğu da bu dönem için yapılan çalışmalarda belirtilmektedir.

6.3 2009–2013: AB-ÇİN INSAN HAKLARI DİYALOGLARININ NORMALLEŞME DÖNEMİ

2009 yılı itibariyle Çin ve Avrupa Birliği ilişkileri olumlu bir yöne doğru tekrar şekillenmeye başlamıştır. İnsan Hakları alanında yaşanan sıkıntı noktaları devam etmesine karşın, politikaların düzenlenmesinin olumlu sinyaller ortaya çıkardığı görülmektedir. Bu gelişmelerin başlarında yer alan 2009 ve 2010 yıllarında, Avrupa Birliği tarafından Çin'e karşı uygulanan stratejilerinde gerçekleştirilen düzenlemeler yer almaktadır. Daha önce 2002 ile 2006 arasında yayınlanan ülke strateji raporlarında ve Avrupa Komisyonu Çalışma raporlarında geçen insan hakları konuları öncelik halinde ifade edilmekteydi. Ancak bu süreçte, raporlarda ayrı başlıklar altındaki stratejilerde dağıtılarak, insan hakları alanındaki kritik alanlar diğer konu başlıklarına dağıtılmaya başlanmıştır.

Bu dönemde bir diğer taraftan farklı sektörlerde gerçekleştirilebilecek stratejik iş birliği alanları geliştirilmeye başlanarak yeni sektör tespitlerinde bulunulmaya başlanmıştır. Avrupa Birliği üçüncü dünya ülkeleri ile geliştirdiği ilişkilerde insan haklarındaki gelişmeleri öncelikli bir engel olarak gösterirken, Çin ile uyguladığı stratejisinde insan hakları konularını engelden ziyade çıkarların daha da arttırılabileceği alanlar için kaldıraç etkisi olarak ön plana koymakla birlikte, Çin açısından motivasyon alanları oluşturmayı gözetmeye önem göstermiştir.

Aynı zamanda bu dönemde yaklaşım olarak iki tarafın insan hakları noktasında birbirlerinin güç alanlarına müdahale etmekten ziyade, ilişkilerin karşılıklı diyaloglar üstünden geliştirilmesi yönünde evirilmeye başlamıştır. Her ne kadar Çin tarafından Avrupa Birliği'nin zaman zaman yaklaşımları karşı tarafın emir verici ve bir üst perdeden yaklaşımı olarak algılansa da, bu dönem içerisinde geliştirilen yaklaşımlar ile karşılıklı güven unsurunun pekiştirilmesi yönünde adımlar atılmaya çalışılmıştır.

7 KUŞAK YOL GİRİŞİMİ VE 2013 SONRASI İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ

Küresel sistemin öncelikleri açısından 2013 yılı bölgesel ittifaklar kurma çabaları açısından dönüm noktası özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda küresel sistemin iki önemli ekonomik gücü olarak AB ve Çin çeşitli bölgesel serbest ticaret anlaşmaları girişimlerine başlamışlardır. AB'nin bu konudaki en büyük girişimi ABD ile müzakerelerin 2013 yılında başlatıldığı Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) anlaşmasıdır.

Bu anlaşma ABD ile AB arasındaki ticari bariyerleri ve ticaret vergilerini kaldırmayı öngörmektedir. Dünya tarihinin en büyük iki ticaret blokunu temsil eden AB ve ABD arasındaki bu ortaklık, müzakere edilen ve belirlenen standartlar açısından küresel sistemin çerçevesi içerisinde ölçüt niteliği taşıyabilir. Bu sayede küresel ekonomik sistem içerisinde karşıt standartları yavaşlatıcı ve durdurucu bir rol üstlenebilir. Özellikle Birleşmiş Milletler İklim Zirvesinde sera gazı emisyonlarının azaltılması ile ilgili anlaşmada AB ve ABD standartları belirleme konusunda siyasi irade ve kaynaklara sahip olduklarını göstermişlerdir.

ABD'nin müzekkerelerini 2015 yılında tamamladığı günümüzde yasama onaylaması sürecinde devam etmekte olan Trans Pasifik Ortaklığı (TPP) anlaşması da AB'yi doğrudan ilgilendiren bir ticaret anlaşması konumundadır. Bu ortaklık Kuzey ve Güney Amerika'yı da kapsayacak şekilde Pasifik Okyanusu boyunca 12 ülkeyi kapsamakta ve gerçekleştiği takdirde Dünya'nın en büyük serbest ticaret anlaşması niteliğini kazanacaktır. Gerçekleşmesi durumunda ABD'nin büyüme oranlarına etki edeceğinden dolayı, AB'nin ABD'ye olan ihracatını arttıracak ve AB ticareti üzerindeki Çin'in etkinliğini dengeleme fırsatı sunacaktır. Bu iki anlaşma; TPP ve TTIP gerçekleştiği takdirde küresel ekonominin %60'ını, dünya nüfusunun ise %22'sini kapsayıcı nitelikte olacaktır. Her iki anlaşma da Batı'nın uluslararası düzenin standartlarını belirleme konusunda gerekli enerjiye sahip olup olmadıklarının görülebilmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda, Çin'in küresel ekonomide gittikçe artan rolünün dengelemesi açısından stratejik öneme sahiptir.

TTIP AB'nin müzakere ettiği tek serbest ticaret anlaşması değildir. TTIP'nin yanında AB, Güney Kore, Kanada, Japonya ve AB komsu ülkeleri ile de bir dizi serbest ticaret anlaşmaları müzakereleri sürdürmektedir.

Buna karşılık Çin, Ekim 2013'de Çin Başkanı Xi Jingping tarafından açıklanan "Kuşak Yol Girişimi" ile dış politikasını yeniden organize ederek, batısındaki komsu ülkelere yönelmiştir. Bu çalışmada ayrı bir başlık altında detaylı olarak incelenen Kuşak Yol Girişimi, Çin'in AB çevresindeki ve AB ekonomisinin etkin olduğu ekonomilerdeki nüfuz gücünü arttırarak AB ekonomisindeki etkinliğini arttırma stratejisi olarak da değerlendirilmiştir (Yan, 2015).

Çin, Kuşak Yol Girişimi kapsamında özellikle Orta Asya Cumhuriyetleri ile enerji ve altyapı alanlarında ticaret ve yatırım anlaşmaları yapmıştır. Bu anlaşmaların ekonomik boyutunun yanında stratejik temeller içerdiği de açıktır. Gelecekte Şanghay İşbirliği Örgütü gibi bir yapının küresel sistemin yönetim mekanizmalarından biri haline dönüşmesi durumunda, Çin artan etkisi ile organizasyon içerisindeki rolünü kuvvetlendirmiş olacaktır.

Ekonomik güç varlığı açısından Çin Kuşak Yol Girişimi ile birlikte küreselleşme stratejisinde değişikliğe gitmiştir. Yatırımlarını özellikle gelişmekte olan ülkelerin altyapı çalışmalarına yönlendirerek bu ülkelerdeki etki alanını arttırmayı planlamaktadır (Stanzel & Godement, 2015).

Afrika'daki gelişmekte olan ülkelere yaptığı yatırımlarla doğal kaynaklara ulaşmanın yolunu ararken, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'da aradığı yatırım fırsatları ile de AB pazarına erişimini kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Çin iç kalkınmasını sürdürürken altyapı sektöründe edindiği tecrübe ve uzmanlığı kamu şirketleri yolu ile dış yatırım aracı olarak kullanmaktadır.

Çin'in bir ihracat ekonomisi olduğu değerlendirildiğinde birikmiş döviz rezervleri bu yatırımlarda birincil finansman kaynağı olarak kullanıldığı açıktır. Çin, AB Borç Krizi'nin başlangıcından günümüze Uluslararası Para Fonu'nun fonlarına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, AB üyesi devletlerinin çıkardıkları devlet tahvillerini de satın almış ve AB çevresinde ekonomik sıkıntı içerisindeki ülkelere yatırımlar yapmıştır.

Son yıllarda ise gerek kamu gerek özel sektör Çin yatırımları AB'nin büyük ekonomilerine yönelmişlerdir. Yatırımlar, güvenli ve istikrarlı sermaye yatırımları ile birlikte teknoloji ve yüksek değerli markalar yönünde yoğunlaşmıştır. Buna karşılık AB, Çin'in Avrupa'daki ekonomik varlığına karşı olumlu bir tutum sergilemişlerdir.

Bu tutum AB'nin Çin'in DTÖ gibi örgütlere üyelik yolu ile küresel liberal sisteme dahil edilmesi konusunda verdiği destekle uyumludur. AB ve üye ülkeleri Çin'in küresel ekonomik yönetim mekanizmalarında artan rolünü ve bu organizasyonlarda oy payının arttırılmasını desteklemiş olmalarına rağmen, kendi aralarında küresel ekonomik yönetim mekanizmalarında yapılacak bir reformun pratik uygulaması ve sonuçları hususunda, fikir birliğine varmış değillerdir.

Ancak AB'nin genel olarak Çin'in küresel yönetim mekanizmalarına entegrasyonu konusunda desteği devam etmiştir. Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kurumlarda Çin'in varlığını destekleyen AB, bu kurumlardaki reformlar konusunda ise aktif rol almamıştır. Ancak bu reformların gerçekleştirilememesinde kurumların çok taraflı olmasının ve ABD'nin rolünün de vurgulanması gerekmektedir. ABD'nin son yıllarda bu kurumlarda yapılacak reformlar ve bu kurumlara Çin'in entegrasyonu konusunda isteksiz davranmasının sebebi, Çin'in Asya Altyapı Yatırım Bankasını (AAYB) kurma kararıdır. ABD'nin tüm baskılarına rağmen İngiltere AAYB'ye üyelik başvurusunda bulunmuş, ardından birçok AB üyesi ülke de üye olmuştur. AB ülkelerinin bu kararları ABD tarafından eleştirilmiştir. Ancak, AB'nin bu kararı devam eden Çin yatırımlarını güvence altına almak gibi pragmatist bir düşünce ile verilmiş olarak kabul edilebilir.

Bu kararın arkasındaki diğer bir neden de, Çin'in uluslararası ekonomik konulardaki artan rolünün tanınması gerekliliği konusundaki kararlılığını sürdürdüğünü gösterme çabası olabilir. Her iki durumda da, AB ve ABD'nin Çin'in küresel bir aktör olarak yükselişini farklı yorumladıkları sonucu çıkmaktadır. AB'nin bu tutumuna karşılık olarak Çin, AB'deki ekonomik büyümeyi canlandırmak için AB Komisyonu Başkanlığının hazırladığı AB Kalkınma Planı'na (Junker Planı) 5 ile 10 milyar avro yatırım yapma sözü vermiştir.

Ayrıca bu yatırımı gerçekleştirecek fonların bir bölümünün Kuşak Yol Girişimi çerçevesinde verileceği belirtilmiştir. Bu gelişmeler 2013 sonrası AB-Çin Stratejik Ortaklığındaki yeniden yapılanma sürecinin yapıcı etmenlerini oluştururken, ikili ilişkilerdeki uzun süreli sorunlar varlığını sürdürmüştür.

7.1 KUŞAK YOL GİRİŞİMİ

Çin'in büyük güç olarak nasıl bir devlet haline dönüşeceği 21. yüzyılın ekonomi politiğinin en önemli sorusudur. Çin'in küresel bir aktör olarak ortaya çıkışı özellikle küresel finansal krizin ardından akademik olarak daha yoğun tartışılmaya başlanmıştır.

Bazı akademisyenler Çin'in uluslararası sistemi stratejik olarak şekillendiremeyeceğinden dolayı kısmi bir gün olacağını savunmuştur (Shambaugh, 2013). Bazıları ise Çin'in gelişen kaynakları ve kapasitesi ile uluslararası sistemde dengeleyici bir rol oynayacağını savunurken, bu dengelenmeyi sağlarken uluslararası sisteme kendi çıkarları doğrultusunda şekil vermeye çalışan revizyonist bir güce dönüşeceğini vurgulamışlardır (Mearsheimer, 2001).

Çin'in mevcut uluslararası sistemin yönetim mekanizmaları ile iletişimi ve etkileşimi arttıkça mevcut fikirleri ve yapıları, öncellikle Çinli elitlerin anlayacağını ve özümseyeceğini savunanlar da mevcuttur (Legro, 2007). Bu fikri savunanlar, Çin'in kendi fikirlerini uluslararası sistemin mevcut fikir ve yapısı ile barışçıl yollarla paylaşacağına ve iç dönüşümünü gerçekleştireceğine inanmaktadırlar.

Çinli liderlerin son dönemdeki çerçeve ideolojileri incelendiğinde ise, söylemlerin daha çok kendi iç kalkınması ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu da Çin'in kapsamlı bir büyük güç stratejisine sahip olmadığını gösterir niteliktedir. Hu Jintao döneminin Barışçıl Yükseliş ve Harmonik Toplum söylemleri, sosyal istikrarın sürdürülmesi ile birlikte toplumsal adaletsizliği ve eşitsizliği ortadan kaldırarak dengeyi sağlamayı hedefleyen stratejiler olarak görülmektedir.

Ancak Hu'nun son döneminde kademeli olarak harmonik dünya düzeni kavramı, Çin'in uluslararası alandaki söylemlerinde yer bulmaya başlamıştır (ZHENG & TOK, 2007). Ancak Xi Jinping'in başkan olmasının ardından açıklanan

Kuşak Yol Girişimi, Çin'in artık düşük profilde kalma tutumunun değiştiği şeklinde yorumlanmıştır (Clover, 2017).

Bununla birlikte Çin başkanı Xi'nin 2018 yeni yılı için yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında, Çin'in uluslararası sistemin koruyucusu olacağını açıkça belirtmesi sorumluluklarının farkındalığı açısından önemlidir (Xinhua, 2017). Çin'in uluslararası sistemdeki varlığının kavramsallaştırılması sırasında kronolojik olarak harmonik dünya toplumu ve ekonomik diplomasi ana kriterleri oluşturmuştur (Wang Y. , 2007, s. 176-183).

Bu bağlamda, Kuşak Yol Girişimi Çin Liderleri tarafından şimdiye kadar yapılan en geniş kapsamlı uluslararası girişimdir.

Kuşak Yol Girişimi, Çin liderliğinin uluslararası projelerinde kademeli olarak önemli bir yere sahip olmuştur. Geride bıraktığımız son 4 yıllık süreç içerisinde bütünsel olarak Çin'in stratejik ve dış politika planlamasında en önemli araç haline dönüşmüştür (Du & Ma, 2015).

Çin kısa vadede Kuşak Yol'dan dış pazarlara erişim kolaylığı ve üretim fazlasını ihracat yolu ile dengeleyebilmeyi amaçlamaktadır. Bu kısa vade hedefleri ile paralel olarak özellikle katma değer oranı yüksek olan yenilenebilir enerji, elektronik ticaret gibi sektörlerde 2000'li yılların başından itibaren gelişim göstermiş firmalarına dış pazarlarda pazar payı sağlamak da alt başlık olarak eklenmelidir. Bu hedefler bağlamında Çin'in yeni ipek yolu projesi, dış pazarların kilidini açmaya yönelik, rekabetçi bağlantı stratejisi olarak tanımlanabilir (Holslag, How China's New Silk Road Threatens European Trade, 2017).

O halde Çin, Xi'nin başkanlığındaki yeni dönemde uluslararası sistemin izleyicisi değil ortağı olma yönünde bir strateji geçişi gerçekleştirmektedir.

Bu geçiş aslında Çinli ekonomistlerin ve politika belirleyicilerinin kendi iç piyasalarının sıkışıklığının ve dünya ekonomisinin istikrarsızlığının farkında olduklarının göstergesidir. Çin'in uluslararası arenada gerçekleşen konjonktür değişikliklerine karşı hızlı ekonomi politik stratejileri üretebilmesi, kütle kıvraklık ilişkisi açısından incelemeye değer ayrı bir çalışma konusu olsa da bu çalışma için de Kuşak Yol stratejisinin sürdürülebilirliğini tartışmamız açısından dikkate alınması

gereken önemli bileşenlerden biridir. Çin dünya ekonomi politiğindeki konjonktür değişikliklerine bu kadar hızlı adapte olabiliyorken, bu geçiş sürecinde hangi araçları kullanmayı seçtiği ve bu araçları kullanmanın küresel sisteme etkileri, AB-Çin ilişkilerinin 2013 sonrası nasıl şekillendiğinin açıklanabilmesi açısından da önemlidir.

Bu bağlamda Çin'in Kuşak Yol Girişimi kapsamında kullandığı 4 farklı araç mevcuttur. Bu araçlar sırası ile küresel Çin firmaları, finansman kabiliyeti, altyapı projeleri ve serbest ticaret anlaşmalarıdır.

7.1.1 Küresel Çin Firmaları

Küresel Çin firmaları yeni ipek yolu projesinin uygulanmasında Çin'in kullandığı araçlardan biridir. Çinli yetkililerin milli şampiyonlar olarak nitelendirdikleri bu merkezi firmalar, Çinli politika yapıcılar tarafından ekonomik güvenliğin ve uzun vadeli ekonomik büyümenin sağlanması ile birlikte, küçük firma ve yatırımcılara şemsiye görevi görerek istikrarın devamlılığını sağlayan önemli araçlardan biri olarak kabul edilmektedir (Graceffo, 2017).

Bu bağlamda bu merkezi firmalar devletten aldıkları yüksek finansal destek ve devlete olan sadakatleri ile devletin ekonomik politikalarının uygulanmasında önemli bir rol üstlenmektedirler. Çin Gelişim Bankası yöneticisi OBOR ile ilgili konuşmasında "Bankamız aktif olarak ulusal ekonomik diplomasi stratejilerine hizmet etmekte ve ana projelerin uygulanmasına iştirak etmektedir." demiştir (Holslag, How China's New Silk Road Threatens European Trade, 2017).

Forbes'un 2016 yılı için yayınladığı global 2000 listesinde 263 Çin firması bulunmaktadır (Forbes, 2017).

Bu firmalardan ICBC (Industrial and Commercial Bank of China), Construction Bank of China listenin ilk 2 sırasını paylaşırken, Agricultural Bank of China global listenin 6. sırasında kendine yer bulmuştur (Gensler, 2017).

Banka sektörü dışında kalan diğer firmalar özellikle teknoloji ve enerji sektörlerinde global anlamda rekabet edebilecek konumda kendilerini göstermişlerdir (Gensler, 2017).

Milli şampiyonlar özellikle işsizliğin azaltılması, yeni iş kollarının oluşturulması, teknolojik atılımların gerçekleştirilmesi ve geniş çerçevede uygulanabilirliği ile hem iç piyasada hem de küresel anlamda rekabet üstünlüğü oluşturmak amacı ile devlet tarafından desteklenmektedirler. Bazı markalar da bu anlamda özellikle seçilerek verilen destekler sayesinde milli şampiyonlar statüsüne taşınmaktadırlar (Graceffo, 2017).

Bu sayede küresel anlamda rekabet avantajı yetkinliği kazandırılmak hedeflenmektedir. Örnek olarak Huawei firması devlet desteği sayesinde akıllı telefon pazarında teknolojik olarak küresel anlamda rekabet edebilir düzeye ulaşmış, üretim kapasitesi olarak da dünyanın en büyük üreticilerinden biri haline gelmiştir (Graceffo, 2017).

Teknolojik gelişmelerin ekonomik gelişmelerin ekonomik büyümenin en önemli belirleyicilerinden biri olduğunun farkına varan Çin hükümeti 2006 yılında teknolojik üretim yapan firmaları desteklemeye yönelik politikalar üretmeye başlamıştır (Zhu, 2006).

Bu doğrultuda ilgili yerel firmalara daha fazla kamu sözleşmeleri vererek finansal olarak rahatlamalarını ve bunun sonucu olarak araştırma ve geliştirmeye daha fazla bütçe ayırabilmelerini planlamıştır. Örneğin yukarıda da bahsedilen Huawei firmasına ülke genelinde telekomünikasyon alt yapısının kurulması görevi verilmiştir (Graceffo, 2017).

Bu devlet işinin getirdiği finansal rahatlık Huawei firmasının Çin başta olmak üzere Hindistan ve Amerika Birleşik Devletlerinde araştırma ve geliştirme merkezleri kurma fırsatını vermiş ve günümüzde firmayı dünyanın en büyük telekomünikasyon firması haline gelmesinde başrol oynamıştır. Günümüzde de Huawei firması yeni telekomünikasyon sistemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması konusunda Çin hükümeti ile yakın ilişkiler halindedir (Furchtgott-Roth, 2017).

7.1.2 Altyapı Projeleri

Kuşak Yol Girişmi çerçevesi içerisinde tanımlanan ve gerçekleştirilmesi için adımlar atılan ticaret koridorları kapsayıcılığı açısından oldukça Şekil 1'de görüldüğü üzere etkin yollar oluşturulmuştur. Vietnam ve Laos ile demiryolu bağlantısı Güneydoğu Asya'ya yönelik bir kuzey-güney koridorunun parçası olarak görülmektedir (Holslag, How China's New Silk Road Threatens European Trade, 2017).

Bu hat ile birlikte Vietnam, Laos, Kamboçya, Tayland, Myanmar, Singapur ve Malezya birbirine bağlanması ve Çin ile ASEAN ülkeleri arasındaki ticaretin arttırılması hedeflenmektedir. Bu koridor Çin-Hindiçini Yarımadası Ekonomik Koridoru (CICPEC) olarak adlandırılmıştır.

Myanmar ve Bangladeş'e oluşturulacak ulaşım koridoru 32 Asya ülkesini birbirlerine ve Avrupa'ya bağlayan Asya Karayolu projesinin bir parçası olarak göze çarpmaktadır. Bangladeş, Çin, Hindistan ve Myanmar (BCIMEC) Ekonomik Koridoru olarak adlandırılmıştır. Çin'in kuzeybatısında Kaşgar şehrinden başlayarak, Pakistan'ın Gwadar şehrinde son bulan 3000 km'lik Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC), kuzeyinde Kuşak Yol Girişiminin karasal yollarının birleşim noktalarını oluşturur. Güneyinde ise yine Kuşak Yol çatısı altında Çin tarafından sunulan, 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu projesinin de bağlantı noktası konumunda olduğundan özel bir öneme sahiptir.

Kapsadığı otoyol, demiryolu, boru hatları ve optik kablo hatları projeleri ile Kuşak Yol Girişimi'nin en önemli koridoru konumundadır.

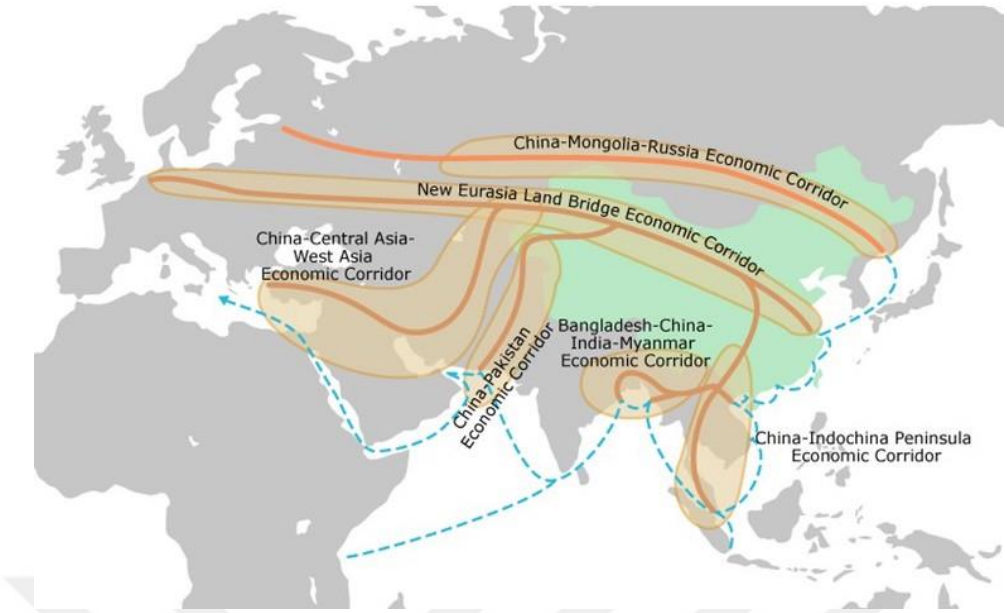

Şekil 3: OBOR Ekonomik Koridorları

Kaynak: http://china-trade-research.hktdc.com

Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru (CCWAEC) Çin ile Arap Yarımadası arasında gerçekleştirirken, Çin'in Xinjiang eyaletinden başlayan etap, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan olmak üzere 5 Orta Asya ülkesini kapsamakta ve 17 ülkeyi kapsayan Ortadoğu bölümüne ulaşmaktadır. Çinlilerin OBOR projesinde Batı Asya olarak adlandırdıkları bu bölüm İran, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi ülkeleri de kapsayarak projenin Çin'i Avrupa'ya bağlayan ikinci etabı olarak görülmektedir.

Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru (CMREC) 2014 yılı Eylül ayında Tacikistan'ın başkenti Duşanbe'de gerçekleştirilen 3'lü görüşmelerde ilk olarak gündeme getirilmiş ve 23 Haziran 2016'da 3 ülkenin de projeye imza atması ile sonuçlanarak, OBOR çerçevesi içerisinde şekillendirilmiş ve uygulamaya geçirilmiş ilk çok uluslu işbirliği niteliği taşımaktadır. Yeni Avrasya Kara Köprüsü (NELB) ise Pasifik ve Atlantik'i karayolu ile birbirlerine bağlayan uluslararası öneme sahip bir geçittir.

Rusya en doğusunda bulunan önemli liman şehri Vladivostok'dan başlayan ilk etap tüm Sibirya'yı geçerek Moskova'ya ve buradan da Batı Avrupa'ya

bağlanmaktadır. İkinci etap ise Çin'in kuzeydoğusundaki liman şehirleri olan Lianyungang ve Rizhao'dan başlayarak Avrupa'da Hollanda'nın Rotterdam ve Belçika'nın Antwerp şehirlerine ulaşmaktadır. Kazakistan, Rusya, Belarus, Polonya ve Almanya gibi ülkeleri kapsayan bu koridor kıtalararası olarak 30 üzerinde ülkeye hizmet etmesi planlanmaktadır.

Günümüzde Chongqing-Xinjiang-Avrupa demiryolu Polonya üzerinden Almanya'nın Diusburg şehrine ulaşmakta, Yiwu-Xinjiang-Avrupa demiryolu ise Madrid'e ulaşmakta ve hâlihazırda hizmete açılmış durumdadır.

7.1.3 Finansman Kabiliyeti

Çin'in OBOR stratejilerini uygulamaya koyabilmesindeki en önemli aracı, geniş kapsamlı projeler için kredi sağlayabilme kabiliyeti olarak görülmektedir (Holslag, How China's New Silk Road Threatens European Trade, 2017). Çin'in yeni İpek Yolu projesinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli finansmanı nasıl sağlayacağını analiz edebilmek için projelerin finansmanı için gerekli kredileri verecek olan kurumsal yapılanmasının incelenmesi gerekmektedir.

Bu noktada kurumlar, çok uluslu finansal kurumlar ve milli finansal kurumlar olmak üzere 2 ana başlığa ayrılmaktadırlar. Çok uluslu kurum olarak Asya Altyapı Yatırım Bankası (AAYB) ortaya çıkmaktadır. Çin tarafından 2015 yılında kurulan bankaya 29,8 milyar dolar sermaye yatıran Çin, %31,3'lük sermaye payı ile de bankanın en büyük ortağı konumundadır. Çin'i %8,8'lik pay ile Hindistan, %6,88 ile de Rusya izlemektedir (AIIB, 2017).

Toplam 95 milyar dolarlık güçlü sermaye yapısı ile benzer amaçlarla Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde kurulmuş olan Asya Kalkınma Bankası'na alternatif oluşturmaktadır (Holslag, How China's New Silk Road Threatens European Trade, 2017). OBOR kapsamındaki çoğu ülkenin yanında AB üyesi ülkelerin de bankaya sermaye yatırarak ortak olmuş olmaları projenin geleceği ve sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bu kurumun Çin'in öncülüğünde kurulması Dünya kamuoyunda, Çin'in Dünya Bankası'na alternatifi olarak da algılanmaktadır (Economist, 2014).

Ulusal kurumları incelediğimizde ise Çin Kalkınma Bankası'nın (Ç.K.B) 2015 yılı itibariyle projelere 127 milyar dolar (CDB, 2017) kredi sağladığı bilinmektedir. Banka OBOR çerçevesi içerisinde 60 ülkede 900 projeye toplamda 890 milyar dolar finansman ayıracağını bildirmiştir (Yini, 2015). Bunların dışında Çin Exim Bankası 100 milyar dolar (Eximbank, 2017), CITIC 102 milyar dolar (CITIC, 2017), ICBC 67,4 milyar dolar (ICBC, 2017), ABC 30 milyar dolar (ABC, 2017) kredi finansmanı sağladıklarını bildirmişlerdir. Rakamsal verilerden de anlaşılacağı gibi projenin gerçekleştirilmesinde Çin'in ulusal kurumlarının sağlamış olduğu finansman projede büyük payı oluşturmaktadır.

7.1.4 Serbest Ticaret Anlaşmaları

Kuşak Yol Projesi'nin uluslararası anlamda birincil hedefinin geniş kapsamlı bölgesel bir altyapı ve ağ kurma girişimi olduğu düşünüldüğünde proje kapsamındaki ülkeler arasındaki ticaret bariyerlerinin kaldırılması projenin sürdürülebilirliği açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Bunun farkında olan Çin hükümeti proje kapmasındaki ülkelerle özellikle sınır komşusu olduğu ülkelerden başlayarak serbest ticaret anlaşmaları yapmaya aktif olarak çaba göstermektedir. Çin başkanı Xi Jin Ping'in Mayıs 2017'de Pekin'de düzenlenen Kuşak Yol Girişimi Forum'unda ekonomik küreselleşmenin sekteye uğramasına ve küresel boyutta korumacı ekonomik politika eğilimlerine dikkat çekmesi ve küresel boyutta serbest ve kapsamlı ticaret politikalarını destekleyeceklerini belirtmesi, yukarıda belirtilen serbest ticaret anlaşmaları çabalarının gerçekliğini desteklemektedir (Griffiths, 2017).

Çin ile Pakistan arasında 2007 yılının Temmuz ayından itibaren geçerli olan serbest ticaret anlaşması, 2017 yılının Eylül ayında yapılan ikili görüşmelerle genişletilmiştir. Pakistan özellikle önem arz eden 70 adet ihracat ürününün Çin pazarında erişilebilirliği üzerine Çin'den imtiyazlar talep etmiş ve olumlu yanıt almıştır (China-breifing, 2017).

Gerek Çin'in ASEAN ülkeleri ile yapmış olduğu geniş çaplı ticaret anlaşmaları gerekse de Pakistan-Çin Ekonomik Koridorunun OBOR projesi içerisindeki önemi Çin'in ticari isteklerine olumlu cevap vermesi konusunda etkili

olan etmenlerdir (China-breifing, 2017). Pakistan ile benzer şekilde Maldivlerle de ikili görüşmeler 2017 yılının Eylül ayında olumlu sonuçlanmıştır.

Maldivler tek ihraç ürünü olan balık ihracatı konusunda Çin pazarına erişim kolaylıkları talep etmiştir. Maldivler 2011 yılında balık ihracatının vergi muafiyeti ile ilgili Avrupa Birliği ile de benzer bir ticaret anlaşması imzalamıştır. Avrupa Birliği benzer anlaşmaları az gelişmiş ülkelerin geliştirilmesini sağlamak amacı ile uygulamaktadır (China-breifing, 2017). Çin-Nepal, Çin-Sri Lanka, Çin-Bangladeş arasında ikili ticaret anlaşmaları konusunda görüşmeler devam etmektedir.

Hindistan ile Çin arasındaki görüşmeler ise Hindistan'ın ihtiyatlı Çin politikalarından dolayı yavaş ilerlemektedir (Shephard, 2017). Ancak yine Çin tarafından sunulan Bölgesel Genişletilmiş Ekonomik Ortaklık projesi ile ilgili görüşmelere Hindistan iştirak etmektedir. ASEAN üyesi 10 ülkeye ek olarak Avustralya, Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore ve Yeni Zelanda'yı kapsayan ve bölgesel serbest ticareti amaçlayan proje için de görüşmeler devam etmektedir (ASEAN, 2016).

7.2 KUŞAK YOL GİRİŞİMİ SONRASI AB-ÇİN İLİŞKİLERİNDE TEHDİTLER VE FIRSATLAR

Çin'in dış politika öncelikleri içerisinde son 40 yılda gerek kendi iç modernizasyonunu sağlamak gerekse çok kutuplu küresel düzen içerisinde denge unsuru olarak değerlendirmek açısından Avrupa her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Son 14 yıl boyunca AB, Çin'in en büyük ticari ortağı konumundadır. 2015 yılında AB ile Çin arasındaki ticaret hacmi 600 milyar doları aşmıştır (AB Komisyonu Uluslararası Ticaret İstatistikleri, 2017).

Çin'in 1,4 milyarlık nüfusu ile AB'nin 500 milyonluk nüfusu, hem satın alma gücüne göre küresel boyutta en büyük iki pazarını oluşturmakta, hem de toplam gayrisafi milli hasılada küresel üretimin üçte birini karşılamaktadırlar. Bununla birlikte AB ve Çin arasında herhangi bir jeopolitik çatışma alanı bulunmamakta ve uluslararası ilişkilerde çok taraflılık ilkesini benimsemektedirler (China's Policy Paper on the EU, 2014). Bu da AB ve Çin arasında uluslararası ticaret ilişkilerini ikili ilişkilerin merkezine yerleştirmektedir.

AB-Çin ilişkilerinde ikili ticaret boyutunun yukarıda ifade edilen şekilde yüksek hacimlere ulaşması, doğrudan yabancı yatırımları da ilişkilerin önemli bir parçası haline getirmiştir. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren çok uluslu Avrupa firmaları Çin'de çok fazla yatırım yapmış, Çin ekonomisinin tüketim, hizmet ve teknoloji odaklı ekonomiye dönüşüm sürecine katkıda bulunmuşlardır.

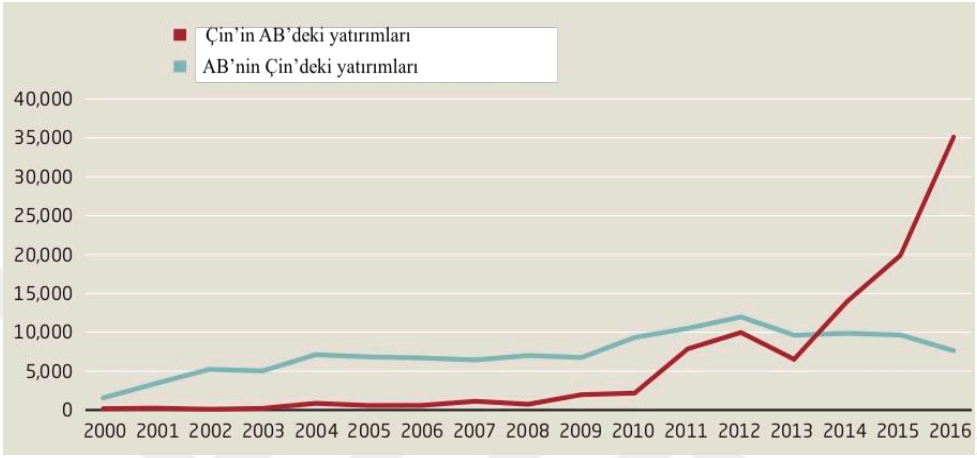

Kaynak: Mercator Institute for China Studies, Berlin

Şekil 4:Çin-AB(28 Ülke), 2000-2016 karşılıklı doğrudan yatırımlar (Milyon Avro)

Son yıllara gelene kadar Avrupa'daki Çin yatırımları çok fazla sayılmazken, Şekil 2'de görüldüğü gibi Kuşak Yol Girişimi ile birlikte çok hızlı artış göstermiştir. Bu durum AB için yeni fırsatlar sunmakla birlikte aynı zamanda yeni tehditleri de beraberinde getirmektedir. Çinli firmalar AB üyesi ülkelerde, 2016 yılında bir önceki yıla oranla %77 artış ile toplamda 35 milyar avro (42,5 milyar dolar) direk yatırım yapmışlardır (Hanemann & Huotari, 2017).

İktisadi devlet teşekkülü konumunda bulunan ChemChina firmasının 2015 yılında araç lastiği üreticisi İtalyan Pirelli firmasını 7 milyar dolar karşısında satın alması ilgili yıl içerisindeki yatırımların büyük bölümünü kapsamaktaydı. Ancak 2016 yılındaki Çin yatırımları incelendiğinde daha küçük çaplı ancak sayıca daha fazla firmanın yatırımcı olarak AB'ye geldiğini ve firmalarının çoğunluğunu özel şirketlerin oluşturduğunu görmekteyiz. 2015 yılında yapılan yatırımların sadece %30'u özel şirketler tarafından gerçekleştirilmişken 2016'da bu oran %74 olmuştur (Hanemann & Huotari, 2017).

Yatırımların niteliği, bu çalışmanın Kuşak Yol Projesinin araçlarının incelendiği bölümünde açıklanan, milli şampiyonların oluşturulması ve finansman kabiliyeti araçlarının birbirlerini tamamlayıcı nitelikleri ile doğrudan ilintilidir. 2016 yılında AB'de en büyük Çinli yatırımı, teknoloji firması Tencent'in Finlandiyalı oyun geliştiricisi yazılım firması olan Supercell'i 6,7 milyar avro karşılığında satın alması olmuştur.

Diğer önemli yatırımlar ise; Midea firmasının Alman robot teknolojileri üreticisi KUKA'yı 4,4 milyar avroya, HNA firmasının uçak kiralama şirketi olan Avolon'u 2,3 milyar avroya, Ctrip firmasının İngiliz seyahat platformu Skyscanner'i 1,6 milyar avroya satın almaları olmuştur. Buna karşılık aynı dönemde AB ülkelerinin Çin'deki toplam yatırımları 8 milyar avro seviyesinde kalmıştır (Hanemann & Huotari, 2017).

AB yatırımlarının düşük seviyede kalmasının ana nedenleri ekonomik büyümedeki küresel yavaşlama, Çin pazarındaki üretim kapasitesi fazlası ve marj düşüklüğü olarak gözükse de, Çin hükümetinin resmi ve resmi olmayan yöntemlerle yabancı şirketlerin pazar erişimine dair engellerini sürdürmesi de önemli bir sebep olarak gözükmektedir. Brüksel'de 12-15 Aralık 2017'de gerçekleşen AB-Çin Yatırım Anlaşması görüşmelerinde de ana konulardan birini bu konu oluşturmuştur (The 16th round of the EU-China investment agreement negotiations, 2017).

Çin yatırımlarının özellikle ileri teknoloji üreten Avrupa firmalarına, liman, enerji ve altyapı projelerine yoğunluklu olarak yönelmiş olması Avrupa'da güvenlik kaygılarına ilişkin tartışmaların başlamasına sebep olmuştur. Çin Genel Nükleer Şirketi'nin İngiltere'nin Hinkley Point Nükleer tesisine yaptığı yatırımlar, yine İngiliz bilgi teknolojileri operatörü Global Switch'in Çinli bir konsorsiyum tarafından satın alınması, Yunanistan limanı Piraeus'un ve yine Yunanistan elektrik dağıtım operatörü ADMIE'nin Çinli firmalara satışının gerçekleşmiş olması gibi milli güvenliği doğrudan ilgilendiren sektörlere ilişkin Çinli yatırımları kapsamaktadır (Hanemann & Huotari, 2017).

Doğu Avrupa'daki Çin yatırımları Batı Avrupa'ya oranla düşük ve sınırlı kalmıştır. Ancak Çin ve 16 Orta ve Doğu Avrupa girişimi (16+1) Kuşak Yol Projesi kapsamında hayata geçirilmiş ve işbirliği kapsamında Çin tarafından çeşitli yatırım

çalışmalarına başlanmıştır (Xinhua, 2017). Çin'in Çekya finansal sektöründe yaptığı yatırımlar ve planlanan Budapeşte-Belgrat demiryolu hattı örnek olarak gösterilebilir (Xinhua, 2017).

SONUÇ

AB ve Çin arasındaki stratejik ortaklık, iki uluslararası aktör arasındaki sosyal etkileşimin bir örneği olarak küresel perspektif açısından önemlidir. Ancak AB-Çin ilişkilerinin birçok yönden sürekli paradoksal niteliğe sahip olduğu görülmektedir. İlişkilerin başladığı dönemden Kapsamlı Stratejik Ortaklık sürecinin ilk on yıllık döneminin sonuna kadar, her iki tarafın birbirleri ile zıtlıkları açıkça görülmektedir. Farklı anayasal sistemlere sahip olmaları, eşit olmayan güç kapasiteleri ve küresel sistemi algılama konusundaki uyuşmazlıklar başlıca zıtlıkları oluşturmaktadır. Tüm bu zıtlıklara rağmen, küresel sistem üzerindeki üstünlüklerini devam ettirebilmek adına, birbirlerini küresel aktör olarak tanımlamaları ve ilişkilerini bu temelde şekillendirmeleri gerekliliğinin karşılıklı bağımlılık oluşturduğunun farkındadırlar.

Kapsamlı Stratejik Ortaklık döneminin ilk yıllarında Çin kamuoyunda Avrupa Birliği hakkında oldukça olumlu ve iyimser bir görüş oluşmuştur. İkili ilişkilerin düzgün gelişimi, AB entegrasyonunun hızlı ilerlemesi, genel dış politika konularındaki fikir birlikleri, çatışmaların barışçıl çözümü konusundaki fikir birlikleri, BM'nin merkezi rolü ve sürdürülebilir kalkınma bu iyimser görüşün gelişmesinde etkin rol oynayan faktörler olmuştur. Ancak, son yıllarda uluslararası sistemin derin dönüşümleri, AB ve Çin'in iç dinamiklerindeki değişimler, ikili ilişkilerin karakterinde de değişiklikler oluşmasına neden olmuştur. Özellikle göreceli olarak güç dengelerindeki kayma ve farklı konularda alınan pozisyonlardaki değişimler gözlenmektedir. Başlangıçta AB, Çin'i küçümseyici bir tavır takınmıştır. Çin'in modernleşme konusundaki zayıf noktalarını belirterek, kendisini bir rol model olarak sunmuştur. AB'nin demokrasiyle siyasi haklar ve özgürlükler arasındaki bağda ısrarcı olması, Çin için rahatsız edici olmuştur. AB'ye ve AB'nin küresel rolüne ilişkin istekli düşüncelerinin yerini AB ile uğraşmanın güçlükleri ve Avrupa Birliği ile olan ilişkilerinin güçlüğü hakkında şikayetler almıştır. Ancak, AB ve Çin arasındaki tüm farklılıklara ve güçlüklere rağmen, ilişkilerin Stratejik boyut kazanmasının üzerinden geçen 15 senelik sürecin ardından, stratejik ilişkilerin

günümüzde devam ediyor oluşu önemli bir husustur. Bu çalışmanın bulgularına göre ilişkilerin devamı öncelikle ekonomik ilişkilerin yoğunluğuna bağlıdır. İkincil sebep ise enerji konusunda her iki tarafın da enerji tüketen ülkeler statüsünde bulunmalarıdır. Bu iki sebep AB-Çin ilişkilerinde rekabetin getirdiği bir bağımlılık oluşturmaktadır.

Bununla birlikte Kuşak Yol Projesi'nin açıklanmasının ardından yaşanan süreçte ikili ilişkilerde rekabetin artacağı öngörülebilir. Potansiyel olarak 60 ülkeyi ve 4 milyar nüfusu kapsayan ve günümüzde küresel gayrisafi milli hasılanın 3'de 1'ini oluşturan Kuşak Yol Girişimi çok geniş kapsamlı bir girişimdir. Ekonomik olarak birçok fırsatı içerisinde bulundurması açısından uluslararası ticaretin gelişmesi için önemli bir adım olmakla birlikte, jeopolitik olarak birçok riski ve çatışma noktasını da bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle girişim kapsamındaki projelerin gerçekleştirilmesi için kullandıkları araçların hacimsel büyüklüğü ve son 2 yılda saldırganlaşan yatırımlar Çin'in AB üzerinde yumuşak güç oluşturmasına temel hazırlamaktadır. Çin'in ekonomik diplomasi yolu ile karar vericileri etkileyen unsurları etkileyerek bir etki alanı oluşturduğu düşünülmekte ve bu tür bir etki alanını batı, keskin güç olarak tanımlamaktadır (Walker & Ludwig, 2017).

AB açısından, özellikle Çin ile ilgili dış politika alanında tek ses olamama kaygısı oluşmuştur. Güney Çin Denizi ile ilgili tahkim kararlarına yönelik AB'den farklı görüşlerin gelmesi bu kaygıları destekleyici niteliktedir. Özellikle Macaristan ve Yunanistan Çin yatırımlarını kaybetmek istemediklerinden dolayı, Çin'in Güney Çin Denizi adalarını silahlandırması konusunda çekimser kalmışlardır. Bu olay, Çin'in 'keskin güç' durumuna örnek teşkil etmektedir. Kuşak Yol Girişimi, Çin açısından en büyük ticari ve stratejik ortağı olan AB ile birlikte küresel ticaretteki etkisini arttırabilecek ve konumunu dengeleyebilecek hamleleri, AB için ise krizler sonrası duraklayan ekonomisi için toparlayıcı fırsatları içermektedir. Bununla birlikte, AB'nin Kuşak Yol Girişimi kapsamındaki ülkelerle olan ticaretinde uzun vadede düşüş yaşanabileceği ve Çin'in komşu ülkelerinden başlayarak bölgesel olarak uluslararası ticaret standartlarında kendi lehine değişiklikler talep edebileceği de AB'nin kaygıları arasında yer almaktadır. Avrupa Komisyonu'nun 2016 yılında yayınladığı Yeni Çin Stratejisi raporunu "karşılıklı fayda" ve "uluslararası kurallar çerçevesi" olarak iki temel üzerinde şekillendirmiş olması bu kaygıların gerçekliğini

gösterir niteliktedir. Çin'in iç pazarında ticari bariyerler ve korumacı politikalar konusunda yapacağı kademeli yeni düzenlemeler ve güçlü ekonomik araçlarını kullanımındaki şeffaflık AB'nin politik kaygıları azaltabilir.

Xi yönetimindeki Çin'in kendi değer sistemini ortaya çıkarması ve Batı değerlerinin etkisinden küresel sistem adına rahatsızlık duyduğunu açıkça belirtmesi, AB-Çin Kapsamlı Stratejik Ortaklığının sıkıntılarının devam edeceği fikrini uyandırmaktadır. Ancak Çin'in Kuşak Yol Girişimi sonrası AB içerisinde genişleyen yatırımları ve küresel sistem içinde artan gücü, AB'nin küresel sistem içerisindeki değerleri ve standartları belirleyen normatif güç konumu ile çatışma üretebilecektir. İkili ilişkilerde bu değişimlere rağmen, her ikisi de enerji tüketen yapılar olduğundan dolayı, enerji alanında ilişkileri küresel yönetim mekanizmaları düzeyinde stratejiktir. Ekonomik ilişkilerinin yoğunluğu ikili ilişkiler kapsamında kurulmuş olan Kapsamlı Stratejik Ortaklık mekanizmasının bozulmasına izin vermeyecektir. Ancak iki tarafın birbirleri açısından stratejik ortak konumları asimetriklik taşıyabilecektir.

EK 1. AB-ÇİN İLİŞKİLERİ: KRONOLOJİ

AVRUPA BIRLIGI (AB) - CIN ILISKILERI BASLICA OLAYLAR (2003-2016)		
2003	13 Ekim	AB Bakanlar Kurulu, AB Komisyonu'nun "Olgunlaşan Ortaklık:AB-Çin ilişkilerinde ortak çikarlar ve zorluklar" başlıklı politika belgesini onayladı
	13 Ekim	Çin AB ile ilgili ilk politika belgesini yayınladı
	30 Ekim	6. AB-Çin Zirvesi Pekin'de gerçekleştirildi. -Galileo uydu nevigasyon programı işbirliği -Endustriyel Politika Diyaloğu -AB-Çin Fikri Mülkiyet Hakları Diyaloğu, anlaşmaları imzalandı
2004	16 Nisan	AB Komisyonu Başkanı Romano Prodi Çin'i ziyaret etti
	6 Mayıs	Çin Başbakanı Wen Jiaobao AB Komisyonu merkezini ziyaret etti. Yeni diyalog girişimleri imzalandı. Gümrük işbirliği anlaşması parafe edildi. Siyasi liderler "Ortak Aksiyon Yönergesini" tavsiye etti
	8 Aralık	7. AB-Çin Zirvesi Hollanda'nın Lahey şehrinde gerçekleştirildi. -Silahsızlanma ve Silah Kontrolü Ortak Deklarasyonu -AB-Çin Gümrük işbirliği Anlaşması -ArGe işbirliği ve Nükleer Enerji Anlaşması
2005	14-18 Temmuz	AB Komisyonu Başkanı Barroso Çin'i ziyaret etti
	5 Eylül	8.AB-Çin Zirvesi Pekin'de gerçekleştirildi -Emek, istihdam ve toplumsal meseleler uzlaşi belgesi imzalandı -Uzay araştırmaları, bilim ve teknoloji alanında işbirliği konularında ortak bildiri -iklim değişikliği jonularinda ortak deklarasyon.

	20 Aralık	1. AB--Çin Stratejik Diyaloğu Londra'da gerçekleştirildi
2006	30 Mart	İklim Değişikliği Ortaklığı çerçevesindeki ilk AB-Çin ikili görüşmeleri Avusturya'nın Viyana şehrinde gerçekleştirildi.
	6 Haziran	2. AB--Çin Stratejik Diyaloğu Pekin'de gerçekleştirildi
	9 Eylül	9. AB-Çin Zirvesi Finlandiya'nın Helsinki Şehrinde gerçekleştirildi. AB-Çin Genişletilmiş Yeni Çerceve Anlaşması için müzakereler başlatıldı
	24 Ekim	AB Komisyonu ticari ve yatırım ilişkileri ile ilgili olarak "AB-Çin: Daha yakın ortaklık ilişkileri, büyüyen sorumluluklar" başlıklı tebliği yayınladı
2007	22 Haziran	1. AB-Çin Sivil Toplum Yuvarlak Masa Toplantısı Pekin'de gerçekleştirildi.
	25 Ekim	3. AB-Çin Stratejik Diyaloğu Portekiz'in Lizbon Şehrinde gerçekleştirildi.
	28 Kasım	10. AB-Çin Zirvesi Pekin'de gerçekleştirildi. -AB-Çin üst düzey ekonomik ve ticari diyaloğu kuruldu. -iklim değişikliği işbirliğinin genişletilmesi kararlaştırıldı.
2008	24-25 Nisan	AB Komisyonu Başkanı Barroso ve 9 komisyon üyesi Çin'i ziyaret etti
	25 Nisan	1. AB-Çin Üst Düzey Ekonomik ve Ticari Diyaloğu Pekin'de gerçekleştirildi.
	11 Haziran	Çin Dışişleri Bakanı Yang Jiechı Brüksel'de ziyaretlerde bulundu
2009	19 Ocak	4. AB-Çin Stratejik Diyaloğu Pekin'de gerçekleştirildi.
	30 Ocak	Çin Başbakanı Wen Jiaobao Brüksel'de ziyaretlerde bulundu.
	7-8 Mayıs	2. AB-Çin Üst Düzey Ekonomik ve Ticari Diyaloğu Brüksel'de gerçekleştirildi.

	20 Mayıs	11. AB-Çin Zirvesi Çekya'nın Prag Şehrinde gerçekleştirildi. Finansal kriz ve iklim değişikliği ile ilgili konulara dikkat çekildi.
	30 Kasım	12. AB-Çin Zirvesi Çin'in Nanjing Şehrinde gerçekleştirildi. -AB-Çin Ortaklık ve Işbirliği Anlaşması müzakerelerinin hızlandırılması kararlaştırıldı. -Kültürel işbirliği ve toplumsal yakınlığın güçlendirilmesi kararlaştırıldı.
	17 Aralık	5. AB-Çin Stratejik Diyaloğu Isveç'in Stokholm Şehrinde gerçekleştirildi.
2010	28 Ocak	AB Başkan Yardımcısı Ashton Londra'da Afganistan konusu ile ilgili olarak düzenlenen konferansta Çin Dışişleri Bakanı Yang Jiechi ile görüştü.
	12 Nisan	AB Konseyi Başkanı Van Rompuy ile Çin Başkanı Hu Jintao Washington'da düzenlenen Nükleer Güvenlik Zirvesi'nde biraraya geldi.
	26 Nisan - 2 Mayıs	AB Komisyonu Başkanı Barroso, AB Konseyi Başkan Yardımcısı Ashton ve diğer komisyon üyeleri Çin'de Pekin ve Şangay şehirlerini ziyaret etti
	29 Ağustos - 4 Eylül	AB Başkan Yardımcısı Ashton Dışişleri Bakanlığı Düzeyinde Çin'i ziyaret etti. 1. AB-Çin Üst Düzey Stratejik Diyaloğu gerçekleştirildi.
	6 Ekim	13. AB-Çin Zirvesi Brüksel'de gerçekleştirildi. -AB ve Çin Kriz sonrası küresel yönetim mekanizmaları ile ilgili olarak sürdürülebilir büyümeyi, küresel ticareti ve yatırımları ilgilendiren konuları belirttiler. -Siyasi diyaloğu güçlendirmenin yolları müzakere edildi.
	21 Aralık	3. AB-Çin Üst Düzey Ekonomik ve Ticari Diyaloğu Pekin'de gerçekleştirildi.

2011	12 Mayıs	2. AB-Çin Üst Düzey Stratejik Diyaloğu Macaristan'da gerçekleştirildi.
	15-18 Mayıs	AB Parlamentosu Başkanı Van Rompuy Çin'i ziyaret etti.
	7 Haziran	AB Başkan Yardımcısı Ashton ve Çin Dışişleri Bakanı Yang, Macaaristan'da düzenlenen ASEM Dışişleri Bakanları Toplantısında biraraya geldi.
	21 Eylül	AB Başkan Yardımcısı Ashton ve Çin Dışişleri Bakanı Yang, New York'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda biraraya geldi.
	24-25 Ekim	AB Başkan Yardımcısı Ashton Çin'e ziyarette bulundu.
2012	17 Ocak	AB Başkan Yardımcısı Ashton Çin Devlet Meclisi Üyesi Dai Bingguo ile Yeni Delhi'de görüşmelerde bulundu.
	14 Şubat	14. AB-Çin Zirvesi Pekin'de gerçekleştirildi. -Stratejik Ortaklık, Ticari ve Iklim Değişikliği ilişkileri tartışıldı. -Sürdürülebilir kentleşme ortaklığı, üst düzey toplumsal diyalog ve güçlendirilmiş enerji işbirliği konularında yeni girişimler açıklandı.
	18 Nisan	AB-Çin Üst Düzey Toplumsal Diyaloğu Brüksel'de AB Eğitim, Kültür, Çok dillilik ve Gençlik Komisyonu üyesi Vassiliou ve Çin Devlet Meclisi üyesi Liu Yandong tarafından başlatıldı.
	3 Mayıs	Çin Başbakan Yardımcısı Li Keqiang Brüksel'de ziyaretlerde bulundu. 1.AB-Çin Üst Düzey Enerji Toplantısı gerçekleştirildi. AB-Çin Kentleşme Alanında Ortaklık açıklandı.

	30 Mayıs	AB Başkan Yardımcısı Ashton Pekin'de Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Uluslararası Daire Bakanı Wang Jiarui ile görüştü.
	9-10 Temmuz	3. AB-Çin Üst Düzey Stratejik Diyaloğu Pekin'de gerçekleştirildi.
	19-20 Eylül	1.AB-Çin Belediye Başkanları (Yerel Yönetimler) Forumu Brüksel'de gerçekleştirildi.
	20 Eylül	15. AB-Çin Zirvesi Brüksel'de gerçekleştirildi. - Ekonomik ve finansal konular, ticari konular ve Pazar erişimleri, kamu ihaleleri, ihracat kredileri tartışıldı. -AB-Çin Stratejik Ortaklığı çerçevesinde Suriye, Iran, Doğu Asya sorunları tartışıldı ve Stratejik Ortaklığın geliştirilmesi konusunda fikirler beyan edildi. -Çin Başbakanı Wen Jiaobao'nun katıldığı 10. AB-Çin Zirvesi olmuştur.
2013	25-28 Nisan	AB Başkan Yardımcısı Ashton Pekin'de Çin Savunma Bakanı General Chang Wanquan, Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi ve Çin Devlet Meclisi Üyesi Yang Jiechi ile ikili görüşmeler gerçekleştirdi.
	9-18 Eylül	AB insan hakları özel temsilcisi Çin'e ilk ziyaretini gerçekleştirdi. Qinghai ve Tibet bölgelerini ziret etti.
	24 Ekim	4. AB-Çin Üst Düzey Ekonomik ve Ticari Diyaloğu Brüksel'de gerçekleştirildi.
	21 Kasım	16. AB-Çin Zirvesi Pekin'de gerçekleştirildi. AB-Çin 2020 Stratejik Ortaklık Ajandası kabul edildi. Barış ve güvenlik, refah, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal ilişkiler başlıca konuları oluşturdu. Ayrıca Kentleşme Forumu, Işbirliği ve Yenilik konulu üst düzey diyalog gerçekleştirildi.

	22-23 Kasım	AB Komisyonu Başkanı Barroso Hong Kong ve Macao'yu ziyaret etti AB-Macao Ticaret ve Işbirliği Anlaşmasının 20. yılı kutlandı.
2014	23-25 Ocak	AB Orta Asya özel temsilcisi Çin'i ziyaret etti.
	27 Ocak	4. AB-Çin Üst Düzey Stratejik Diyaloğu Brüksel'de gerçekleştirildi.
	6 Mart	1.Uluslararası Kalkınma üzerine Diyalog Brüksel'de gerçekleştirildi.
	31 Mart	Çin Başkanı Xi Jingping Brüksel'e ilk ziyaretini gerçekleştirdi.
	2 Nisan	Çin, AB-Çin ilişkileri ile ilgili Beyaz Kitap yayınladı.
	5-6 Eylül	2. AB-Çin Üst Düzey Toplumsal Diyaloğu Pekin'de gerçekleştirildi.
	11 Ekim	AB Parlamentosu Başkanı Schultz ve Çin Başbakanı Li Keqiang Almanya'nın Hamburg şehrinde bir araya geldi.
2015	15-17 Mart	AB Parlamentosu Başkanı Schultz Çin'e ziyarette bulundu.
	5 Mayıs	5. AB-Çin Üst Düzey Stratejik Diyaloğu Pekin'de gerçekleştirildi.
	6 Mayıs	AB-Çin ilişkilerinin 40. yılı kutlandı.
	29 Haziran	17. AB-Çin Zirvesi Brüksel'de gerçekleştirildi. -Bağlantı Platformu kuruldu -Çevresel sorunların belirlenmesi ve çözüm önerileri getirilmise konularında işbirliğinin arttırılması kararlaştırıldı. -Enerji işbirliğinin devam edeceği belirtildi. -AB-Çin Hukuksal Konular Diyaloğu kurulması kararlaştırıldı. - Savunma ve güvenlik işbirliklerinin geliştirilmesi kararlaştırıldı.
	15 Eylül	3. AB-Çin Üst Düzey Toplumsal Diyaloğu Brüksel'de gerçekleştirildi.

	28 Eylül	5. AB-Çin Üst Düzey Ekonomik ve Ticari Diyaloğu Pekin'de gerçekleştirildi.
	9-13 Kasım	AB insan hakları özel temsilcisi Pekin, Shenzhen, Guangzhou ve Hong Kong'a ziyaret gerçekleştirdi.
2016	20-22 Ocak	1. AB-Çin Bağlantı Platformu Çalışma Grubu Toplantıları yapıldı.
	6 Nisan	1. AB-Çin 2020 Ajandası uygulama değerlendirmeleri
	10 Nisan	6. AB-Çin Üst Düzey Stratejik Diyaloğu Brüksel'de gerçekleştirildi.
	21-22 Haziran	1. AB-Çin Hukuksal Konular Diyaloğu Pekin'de gerçekleştirildi
	22 Haziran	AB Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcileri ve Avrupa Komisyonu AB'nin Çin Stratejisinin Elementleri hususunda ortak hareket etmeyi benimsedi
	12-13 Temmuz	18. AB-Çin Zirvesi Pekin'de gerçekleştirildi.

KAYNAKÇA

AB Çin Delegasyonu. (2016, Haziran 22). 11 13, 2017 tarihinde Elements for a new EU strategy on China: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/china/documents/more_info/eu_china_strategy_en.pdf adresinden alındı

AB Komisyonu Uluslararası Ticaret İstatistikleri. (2017, Kasım 16). 11 25, 2017 tarihinde http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/ adresinden alındı

ABC. (2017, 05 16). 11 13, 2017 tarihinde http://www.abchina.com/cn/AboutABC/nonghzx/Media/201705/t20170516_1069845.htm adresinden alındı

AIIB. (2017). 12 25, 2017 tarihinde Members and Prospective Members of the Bank: https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html adresinden alındı

Arcas, R., & Filis, A. (2013, 12 01). The fragmented governance of the global energy economy: a legal-institutional analysis. *The Journal of World Energy Law & Business*, s. 348-405.

ASEAN. (2016, 10 03). 11 13, 2017 tarihinde Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP): http://asean.org/?static_post=rcep-regional-comprehensive-economic-partnership adresinden alındı

Baccini, L., Lenzi, V., & Thurner, P. (2013, 02 25). Global Energy Governance: Trade, Infrastructure, and the Diffusion of International Organizations. *International Interactions Empirical and Theoretical Research in International Relations*, s. 192-216.

Bing, F. (2014). *一带一路:全球发展的中国逻辑 (Kuşak Yol: Çin düşüncesinde küresel gelişmenin mantığı).* Pekin: 中国民主法制出版社有限公司.

Brown, K. (2016). *Erase and Rewind: Britain's Relations with China*. Sydney: Australia-China Relations Institute.

Casarini, N. (2016, 10). The Evolution of EU-China Relatinoship: From Constractive Engagement to Strategic Partnership. *European Union Institute of Security Studies*.

CDB. (2017). http://www.cdb.com.cn/xwzx/mtjj/201610/t20161031_3742.html adresinden alınmıştır

China-breifing. (2017, 10 08). 11 13, 2017 tarihinde China's Free Trade Agreements in South Asia: http://www.china-briefing.com/news/2017/10/11/chinas-free-trade-agreements-in-south-asia.html adresinden alındı

China's Policy Paper on the EU. (2014, Nisan 02). 11 13, 2017 tarihinde China's Policy Paper on the EU: Deepen the China-EU Comprehensive Strategic

Partnership for Mutual Benefit and Win-win Cooperation: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/wjzcs/t1143406.shtml adresinden alındı

CITIC. (2017, 06 08). 11 13, 2017 tarihinde http://www.citicgroup.com.cn/iwcm/null/null/ns:LHQ6LGY6LGM6MmM5NDkzOTU1YzdlNjBkZDAxNWM4NmUxY2MzYzAwNWEscDosYTosbTo=/show.vsml adresinden alındı

Clover, C. (2017, 10 20). *Xi Jinping signals departure from low-profile policy*. 11 17, 2017 tarihinde Financial Times: https://www.ft.com/content/05cd86a6-b552-11e7-a398-73d59db9e399 adresinden alındı

Crossick, S., & Reuter, E. (2007). *EU-China A Common Future*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

Du, D., & Ma, Y. (2015). 一带一路':中华民族复兴的地缘大战略 ("Kuşak Yol : Çin'in yükselişinin büyük jeo stratejisi" Çince). *Geographical Research, 34*(6).

Economist. (2014, Kasım 11). 11 13, 2017 tarihinde Why China is creating a new "World Bank" for Asia: https://www.economist.com/blogs/economist-explains/2014/11/economist-explains-6 adresinden alındı

Economist. (2017, Aralık 14). *How China's "sharp power" is muting criticism abroad*. 12 25, 2017 tarihinde https://www.economist.com/news/briefing/21732545-and-stealthily-trying-shape-public-opinion-its-favour-how-chinas-sharp-power-muting adresinden alındı

Emmott, R. (2016, Temmuz 14). *EU's silence on South China Sea ruling highlights inner discord*. 11 13, 2017 tarihinde https://www.reuters.com/article/southchinasea-ruling-eu/corrected-eus-silence-on-south-china-sea-ruling-highlights-inner-discord-idUSL8N1A01TV adresinden alındı

Eximbank. (2017). 11 13, 2017 tarihinde http://www.eximbank.gov.cn/tm/nineteen/list_1198_30369.html adresinden alındı

Forbes. (2017). 12 13, 2017 tarihinde The World's Biggest Public Companies: https://www.forbes.com/global2000/list/#country:China adresinden alındı

Furchtgott-Roth, H. (2017, Mayıs 08). *Chinese Government Helps Huawei with 5G*. 01 02, 2018 tarihinde Forbes: https://www.forbes.com/sites/haroldfurchtgottroth/2017/05/08/chinese-government-helps-huawei-with-5g/#2edfafac6bae adresinden alındı

Gensler, L. (2017, Mayıs 24). *Forbes*. 12 13, 2017 tarihinde Global 2000: The Largest Companies In China In 2017: https://www.forbes.com/sites/laurengensler/2017/05/24/2017-global-2000-the-largest-companies-in-china/#c25c47767c3c adresinden alındı

Godement, F., & Plesner, J. P. (2011). *China's Scramble for Europe*. Londra: European Council of Foreign Relations.

GOLDTHAU, A., & WITTE, J. (2010). *Game, Global Energy Governance: The New Rules of the Game*. New York: Brookings Institution Press.

Graceffo, A. (2017, Mayıs 15). *China's National Champions: State Support Makes Chinese Companies Dominant*. Aralık 8, 2017 tarihinde ForeignPolicyJournal: https://www.foreignpolicyjournal.com/2017/05/15/chinas-national-champions-state-support-makes-chinese-companies-dominant/#_edn2 adresinden alındı

Gracie, C. (2017, 10 25). *China's Xi Jinping opens 'New Era' for country and the world*. 11 17, 2017 tarihinde BBC: http://www.bbc.com/news/world-asia-china-41744675 adresinden alındı

Griffiths, J. (2017, Mayıs 15). *China's Xi positions himself as free trade and climate champion*. 11 13, 2017 tarihinde http://edition.cnn.com/2017/05/15/asia/china-free-trade-protectionism-trump/index.html adresinden alındı

Hanemann, T., & Huotari, M. (2017). *RECORD FLOWS AND GROWING IMBALANCES: Chinese Investment in Europe in 2016*. Berlin: Mercator Institute for China Studies.

Holslag, J. (2006). The EU and China: The Great Disillusion. *European Foreign Affairs Review*.

Holslag, J. (2011). The Elusive Axis: Assessing the EU–China. *Journal of Common Market Studies*(49), 293-313.

Holslag, J. (2017). How China's New Silk Road Threatens European Trade. *The International Spectator*, *52*(1), s. 46-60.

ICBC. (2017, 05 15). 11 13, 2017 tarihinde http://www.icbc.com.cn/icbc/工行风貌/工行快讯/易会满深入推进一带一路金融常态化合作.htm adresinden alındı

Legro, J. W. (2007). What China will want: The future intentions of a rising power. *Perspectives on Politics*, *5*(3), 515-533.

Maher, R. (2016, July 1). The Elusive EU China Strategic Partnership. *International Affairs*, *92*(4), 959-976.

Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton Company Ltd.

Men, J. (2007, Kasım 13). *The EU-China Strategic Partnership : Achivements and Challanges*. 10 2017 tarihinde Archive of European Integration, University of Pittsburgh: http://aei.pitt.edu/7527/1/2007-EU-China_Partnership.pdf adresinden alındı

Scott, D. (2007, 03 01). China and the EU: A Strategic Axis for the Twenty-first Century. *International Relations*, 23-45.

Shambaugh, D. (2004, 9). China and Europe: The Emerging Axis. *Current History*, s. 243-248.

Shambaugh, D. (2005). China engages Asia: Reshaping the Regional Order. *International Security*, s. 64-99.

Shambaugh, D. (2013). *China Goes Global: The Partial Power*. New York: Oxford University Press.

Shephard, W. (2017, 06 25). *How India Got Wrapped Up In China's Belt And Road Initiative, Despite Opposing It*. 11 13, 2017 tarihinde Forbes.com: https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2017/06/25/china-now-has-india-wrapped-up-in-its-belt-and-road/#39d6df28227f adresinden alındı

Stanzel, A., & Godement, F. (2015). *The European interest in an investment treaty with China*. European Council on Foreign Relations.

The 16th round of the EU-China investment agreement negotiations. (2017, Aralık 20). 12 25, 2017 tarihinde http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/december/tradoc_156520.pdf adresinden alındı

Walker, C., & Ludwig, J. (2017, 11 16). *The Meaning of Sharp Power*. 12 25, 2017 tarihinde https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power adresinden alındı

Wang, H. (2008). 论欧盟的经济力量 (AB Ekonomik Gücü Üzerine). *Chinese Journal of European Studies*, 1-14.

Wang, Y. (2007). ***世界是****椭圆的****:亡月未来国****际秩序展望 *("Dünya Ovaldır: Uluslararası Sistemin Geleceği" Çince.* Şangay: Tonjipress.

Xinhua. (2017, 12 31). 01 04, 2018 tarihinde President Xi delivers New Year speech vowing resolute reform in 2018: http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/31/c_136863397.htm adresinden alındı

Xinhua. (2017, 11 28). 01 03, 2018 tarihinde Spotlight: China, CEEC cooperation a model to advance Belt and Road Initiative: http://www.china-ceec.org/eng/zdogjhz_1/t1514493.htm adresinden alındı

Yan, S. (2015). Why the 'One Belt One Road' Initiative Matters for the EU.

Yini, H. (2015, Haziran 10). 11 13, 2017 tarihinde telegraph.co.uk: http://www.telegraph.co.uk/news/world/china-watch/business/china-billion-dollar-belt-road-initiative/ adresinden alındı

ZHENG, Y., & TOK, S. (2007, 10). *HARMONIOUS SOCIETY AND HARMONIOUS WORLD: CHINA'S POLICY DISCOURSE UNDER HU JINTAO*. 11 17, 2017 tarihinde University of Notthingham, China Policy Institute: https://www.nottingham.ac.uk/iaps/documents/cpi/briefings/briefing-26-harmonious-society-and-harmonious-world.pdf adresinden alındı

Zhimin, C. (2012). Europe As a Global Player: A View From Chinese Perspective. *Review of Internatinoal Affairs, 20*(2), s. 7-30.

Zhımin, C. (2012). Europe As a Global Player: A View From Chinese Perspective. *Review of Internatinoal Affairs, 20*(2), s. 7-30.

Zhou, H. (2009, Eylül). **中国与欧洲关系60年** (AB-Çin İlişkilerinin 60 Yılı). *Chinese Journal of European Studies*, s. 34-52.

Zhou, H. (2011, 11 18). The cognitive dislocation in the China-EU relations. *China International Studies*, s. 34-43.

Zhu, L. (2006, Eylül 09). 12 13, 2017 tarihinde http://www.gov.cn/english/2006-02/09/content_183426.htm adresinden alındı